BS

206 BRABANT STRIP MAGAZINE

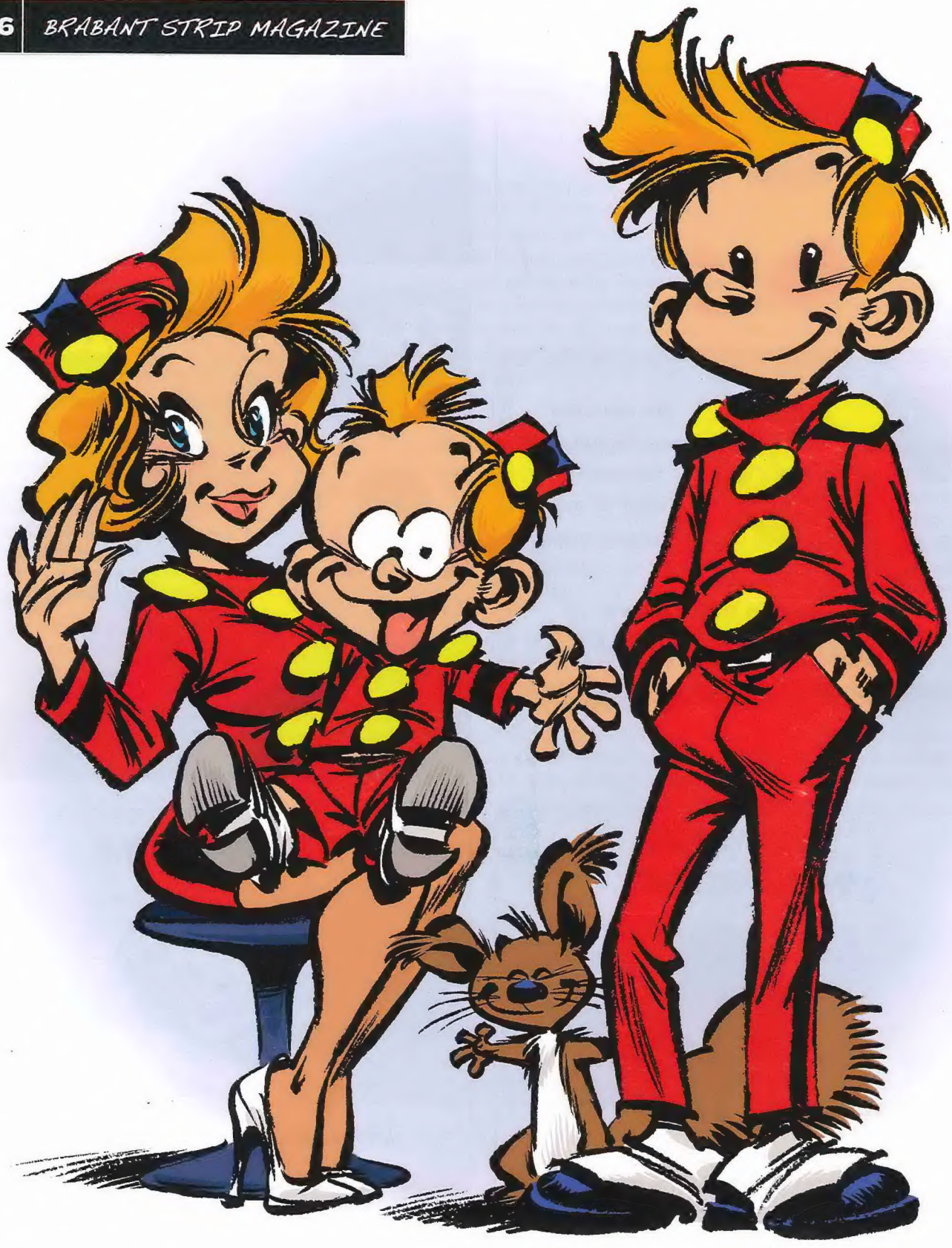

Stripwinkel Adhemar
Kammerstraat 25, 9000 Gent

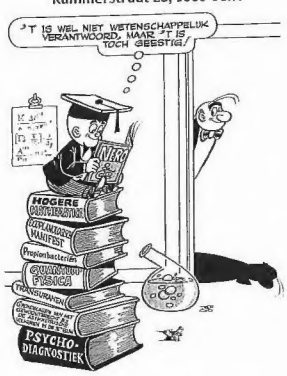

HET BESLOTEN LAND

STRIPS-COMICS-COOL MEDIA

Parijsstraat 16 Leuven
016-225840
info@hbl.be
www.hbl.be

De mooiste Nederlandstalige webshop voor al uw stripalbums

Welkom op het nieuwe
www.bulsuper.nl

De Striepclub

www.striepclub.be

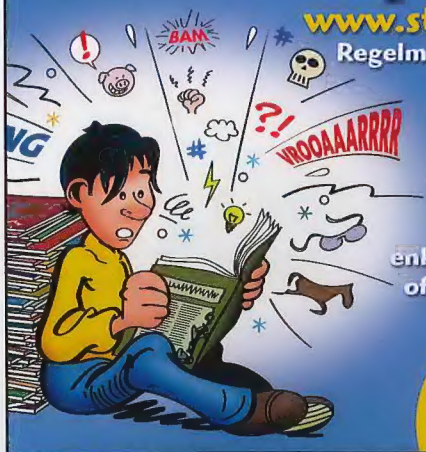

Regelmatige updates met een stripveiling, promoties, acties, activiteiten, speciale uitgaven, posters en prentkaarten, enkel te verkrijgen in of via De Striepclub.

Schrijf je in op onze wekelijkse nieuwsbrief via info@striepclub.be

De Striep Brugge, Katelijnestraat 42, 8000 Brugge
De Striep Oostende, Paulusstraat 36, 8400 Oostende
De Striep Kortrijk, Budastraat 7, 8500 Kortrijk

STRIPWINKEL WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

STRIPFORUM

www.getekendereep.com

www.bonte.be BONTE

BS
BRABANT STRIP MAGAZINE

nr 206 (3) van 15/12/2015
Gratis voor leden van Brabant Strip vzw, vereniging van stripliefhebbers van 9 tot 99, en van de Reclamestripclub.

Wordt niet los verkocht.

Bestuur
Joeri Delamane, Etienne Hauwaerts, Yves Kerremans, Jean Smits

Werkgroep
Joppe Broeckhoven, Marc de Hertogh, Marc de Lint, Kurt Morissens, Philippe Mouvet, Hendrik Neyts, Jozef Peeters, Roger Philippot, Yves Pieters, Bertrand Van Herp, Johan Van Ransbeeck, Peter Vermaele

Redactie
Marc de Lint, Emmanuel Lerno, Jean Smits, Peter Vermaele

Vaste medewerkers
Gert Bussens, Felix De Keye, Willem Gay, Yves Kerremans, Philippe Mouvet, Jozef Peeters, Robin Schouten, Bertrand Van Herp, Tom Vermeeren

Hoofdredactie: Marc de Lint
Eindredactie: Valérie Couplez
Opmaak: Bart De Moor

Omslag tekening: Janry

Auteursrechten
Overname van artikels of illustraties, zelfs gedeeltelijk, is niet toegelaten zonder uitdrukkelijke toestemming van de uitgever. Copyright van afbeeldingen of foto's berust bij de diverse auteurs en uitgeverijen.

Lidgeld
Lidgeld 2015 + 2016 B & NL: 35 euro
Rest van de wereld: op aanvraag
(B): 001-2980926-95
BIC GEBABEBB
IBAN BE76 0012 9809 2695
(NL): Giro 7616528
(altijd deze naam gebruiken: Brabant Strip vzw)

Verantwoordelijke uitgever
Brabant Strip vzw, Dewandelaerstraat 8, 1930 Nossegem

brabant.strip@gmail.com
www.brabantstrip.be

Oplage: 1.250 exemplaren

Voorwoord

Geacht Lid,

Uw favoriete ledenblad is er weer!

Mocht u de colofon lezen (maar wie doet dat nu?), dan zult u merken dat er – nog maar eens! - enige wijzigingen zijn op redactioneel vlak.

Zoals u hoort te weten draait ook deze VZW uitsluitend op het uitstervende ras van vrijwilligers. Nadat onze vorige redacteur Kurt ons een magazine vroeger dan afgesproken in de steek moest laten door zijn andere activiteiten en onze betreurde vormgever Jeroen overleden was, ving een moeizame zoektocht aan om hen te vervangen.

Emmanuel nam het redacteurschap op zich, maar kon dit moeilijk combineren met zijn drukke professionele activiteiten en zijn gezin. Een vormgever vinden was zelfs nog moeilijker... Daarom werden de eerste twee nummers van 2015 samengesteld met de hulp van Jean, Mike en Tom, een situatie die maar een tijdelijke (nood)oplossing was. Begin oktober werd het duidelijk dat de voorbereiding van het huidige nummer nog niet ver genoeg stond. Peter, het jongste lid in onze werkgroep, bracht ons in contact met Valérie en Bart, die de zware verantwoordelijkheid van respectievelijk eindredactrice en vormgever op zich namen. Na de eerste werkvergadering had ik een bijzonder goed gevoel: met deze jonge mensen kan het magazine nieuwe creatieve wegen inslaan.

De redactie werd verder versterkt met ondergetekende, die als chinees vrijwilliger op de oktobervergadering van Brabant Strip werd voorgesteld als de nieuwe hoofdredacteur. Ze beseffen niet waaraan ze beginnen! Ik ook niet trouwens – ik kan alleen mijn enthousiasme inbrengen, maar ben er zeker van dat onder het waakzame en kritische oog van de werkgroep geen al te grote stommiteiten zullen gebeuren. Ik zal zeker veel bijleren – het worden dus boeiende tijden voor mij, en dat op mijn leeftijd!

Dankzij dit team werd in een hoog tempo en onder grote tijdsdruk dit nummer samengesteld aan de hand van de interviews en artikels die onze medewerkers aangeleverd hebben. Terwijl het vorige nummer vooral de wat oudere geïnteresseerde zal aangesproken hebben, brengen we nu meer hedendaagse tekenaars onder de aandacht. Voor de volgende nummers trachten we een betere mix van oud en nieuw te brengen. Na publicatie van dit nummer houdt uw nieuwbakken redactieteam een evaluatievergadering en we engageren ons om te volharden in de boosheid om u ook in 2016 de drie beloofde nummers van uw lidmaatschap 2015/2016 te brengen.

Hopelijk met uw welnemen...

Marc de Lint

Het LIDGELD van 2016 bedraagt NUL EURO

Voor wie lid is in 2015. Zoals we in onze nieuwsbrief van juni schreven, loopt het lidmaatschap van 2015 gratis door in 2016!

Inhoud

3 Colofon
4 Tome & Janry
26 Spirou
28 Bill Morrison
48 Sleens Curiosahoekje
50 Jean van Hamme
62 WO I
72 60 jaar Jommeke
83 BS Stripnieuws

“Robbedoes is ons adoptiekind, De Kleine Robbe is onze echte zoon”

25 jaar De Kleine Robbe

De namen Philippe Vandevelde en Jean-Richard Geurts klinken misschien niet zo bekend in de oren, maar hun pseudoniemen Tome en Janry doen zeker een belletje rinkelen. Ze werken al sinds 1984 samen. Eerst maakten ze veertien albums voor de hoofdreeks van Robbedoes en Kwabbernoot. In 1990 creëerden ze de spin-off De Kleine Robbe. Deze gagreeks werd een enorm succes met reeds zeventien albums op de teller. Dit jaar viert de reeks zijn zilveren jubileum en staat er een live-action-langspeelfilm gepland. Stof genoeg dus om over te babbelen. We worden ontvangen in Geldenaken bij Janry thuis, in een heus repetitielokaal waar hij als zanger en bassist vaak aan de slag gaat met zijn andere muzikale collega’s Jihef en Batem.

Door Gert Bussens en Tom Vermeeren

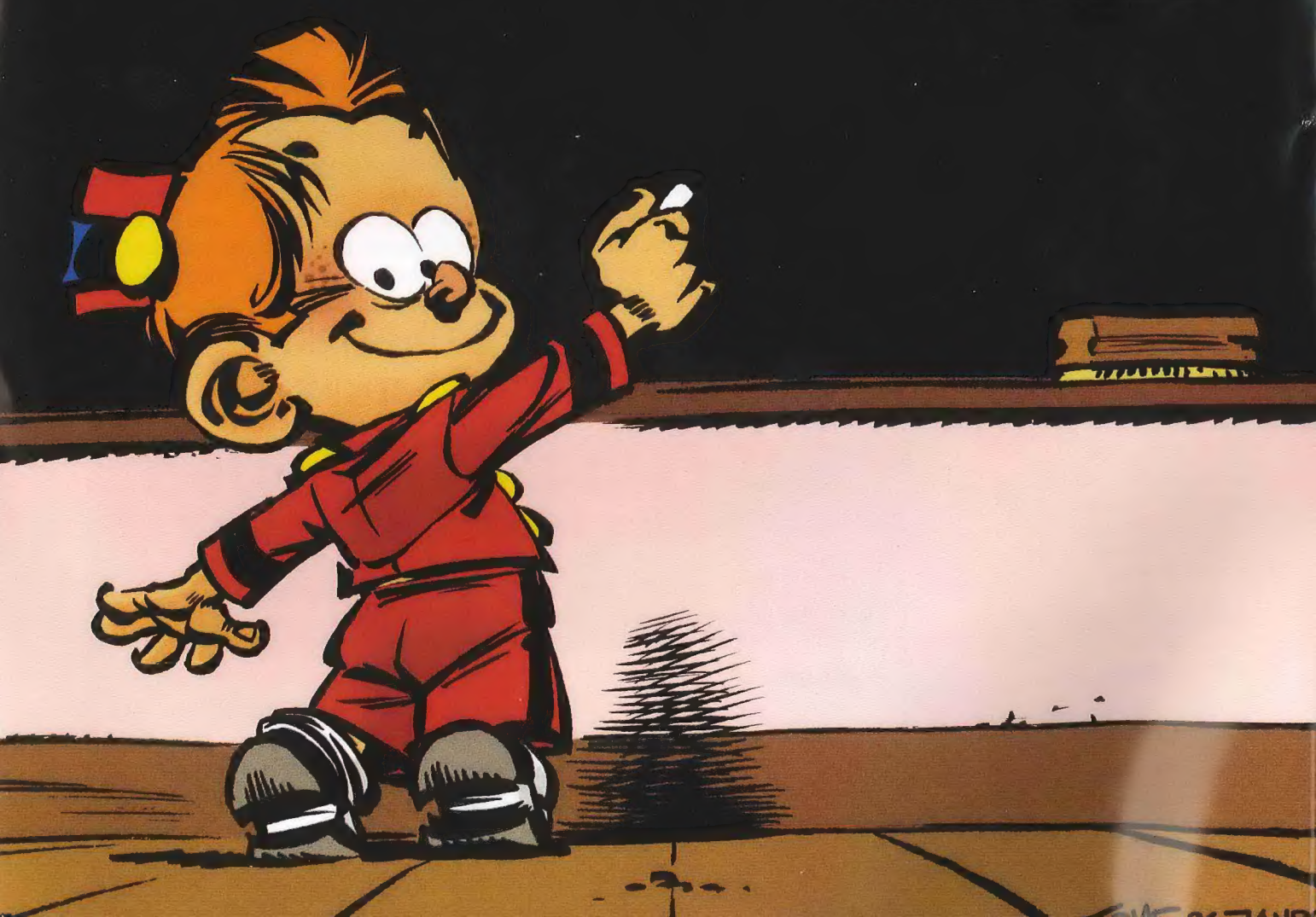

Evidente vraag om te starten: hoe zijn jullie met elkaar in contact gekomen?

Tome: We leerden elkaar kennen op de kunstacademie van Sint-Lambrechts-Woluwe. Toen ik achttien was, dacht ik een enorm getalenteerd tekenaar te zijn. Dat duurde tot ik de virtuositeit van het tekenen van Janry zag ... Hij kon een tekening waarvoor ik een halve dag nodig had in nauwelijks vijf minuten op papier zetten. Door Janry zag ik wat echt tekentalent was. Die dag besloot ik om het tekenen op te geven (*lacht*). Het is ook daar dat we Stéphane De Becker leerden kennen.

Janry: Op het einde van elk academiejaar kwamen professionele striptekenaars als Walthéry, Dany en Dupa langs om ons werk te bekijken en te beoordelen. Zo werden we via de coulissen in de geheimen van de stripwereld ingewijd. We kregen informatie en tips uit de eerste hand. Dat was een enorm pluspunt. We gingen daarna samen aan de slag in de tekenstudio van Dupa (vooral bekend van de stripreeks *Dommel*). We werkten er mee aan strips als *Leonardo*, *Clifton* en *Robin Hoed*. Het klikte onmiddellijk tussen ons. Ik moet toegeven dat ik het heel belangrijk vind dat er sprake is van een echte vriendschap, als je besluit met iemand in zee te gaan voor lange tijd. Zeker als je, zoals wij, jarenlang dezelfde studio deelde en gemiddeld acht uur per dag samen doorbracht, dan moet er wel een 'klik' zijn.

Dupa was toch een 100% tekenaar van uitgeverij Lombard. Hoe zijn jullie bij grote concurrent Dupuis terechtgekomen?

Tome: Heel toevallig. In 1979 werd er een hommagealbum gemaakt om de 20e verjaardag van *Bollie en Billie* te vieren. Toen werkten onder meer Jijé, Franquin, Tibet, Jannin, Will, Walthéry, Frank Pé en Dupa samen om een avontuur van *Bollie en Billie* te tekenen onder de titel *Billie is*

Jean-Richard Geurts en Philippe Vandevelde werken sinds 1984 samen

verdwenen![1]. We kregen de opdracht om de vier pagina's van Dupa naar uitgeverij Dupuis te brengen.

Janry: Zo ging dat toen. Geen computers of scanners. De originele pagina's moesten nog lijfelijk naar de uitgever gebracht worden. Een auto konden we ons toen niet veroorloven, dus kozen we voor de fiets.

Tome: De toenmalige baas bij Dupuis ontving ons hartelijk en was aangenaam verrast dat twee jonge gasten als wij meehielpen aan de decors van Dupa. Hij vroeg of we niet geïnteresseerd waren om voor Dupuis te komen werken.

Janry: Dat waren we en we maakten dan ook de overstap. We hebben eerst maandenlang de spelletjespagina *Eureka*[2] van tekeningen voorzien. Echt uitdagend was dat niet. We probeerden er ons ding van te maken door een aantal vaste personages tussen de zoekpuzzels en doolhofjes te laten optreden. Toch wilden we meer. Vanaf onze allereerste samenwerking hadden we zin om verhalen te vertellen, om als volwaardige stripauteurs aan de slag te gaan. We wilden weg uit de schaduw van de grootmeester. Toch zijn die jaren als assistent heel belangrijk geweest voor ons. We leerden de redactie van binnenuit kennen en legden veel contacten.

EN IK HEB 'N HEKEL AAN KEFFERTJES DIE HUN GROTE SNUFFERD IN ANDERMANS BORD STEKEN !!!
PAF
TOETOE
PIJNLIJKE NEDERLAAG! BAH! NIET ALLES IS VERLOREN: IK HEB IN IEDER GEVAL BIJ MIJN AFTOCHT DIT BLIKJE KUNNEN MEEPIKKEN
IK ZIT OP HET VERKEERDE PAD EN ONDERTUSSEN ZUCHT MIJN VRIEND BILLIE IN ZIJN KERKER... IK BEN RAZEND...
...EN ALS IK RAZEND BEN, MOET IK SCHRANSEN OM WEER KALM TE WORDEN !!!
GNAP
PLOP
?
!?! DE HALSBAND VAN BILLIE!
... IN MIJN ETEN !!! EN MET NOG 'N BOODSCHAP OOK !!!
BILL
SEMAFOOR!!! LUISTER: "HELP! BEN GEVANGEN. BEN PROEFKONIJN VOOR AL HUN MENGSELS. WORD ZIENDEROGEN VETTER, BEJAKK. BILLIE."
DAT IS 'M! WE HEBBEN 'M TERUGGEVONDEN!
JA! MAAR DE VOLGENDE KEER ALS JE JE MET KOKEN BEMOEIT, WAARSCHUW DAN VOORAF DE BRANDWEER!...

Door het bezorgen van deze plaat van Dupa voor het verhaal *Billie is verdwenen!* in Robbedoes nr. 2173 kwamen Tome & Janry in contact met Dupuis

Hoe zijn jullie pseudoniemen ontstaan?

Janry: Veel striptekenaars kiezen hun voornaam als pseudoniem maar Jean-Richard was toen een bekend circus. Ik wilde iets originelers en koos er dan maar voor om de eerste twee lettergrepen van mijn dubbele voornaam te gebruiken.

Tome: Mijn allereerste stripjes waren westerns. Toen had ik voor het pseudoniem Tom gekozen. Lekker Engels klinkend en ideaal om westernverhalen te signeren. Toen jaren later opnieuw naar een pseudoniem gevraagd werd, viel ik terug op dat allereerste bedenksel. Om het wat Franser te laten klinken, voegde ik er een 'e' aan toe. Zo simpel is het (*lacht*).

Wie zijn jullie grote voorbeelden in de stripwereld? En erbuiten?

Tome: Mijn passie voor strips is er gekomen door een operatie aan mijn ogen. Gedurende enkele weken was ik praktisch blind. Om de tijd te doden, las men mij voor uit strips. Ik herinner me nog volledige passages uit het Kuifjesalbum *De Scepter van Ottokar* en *De magische dolk* uit de reeks *Corentin*. Zo is mijn grote passie voor strips ontstaan. Ik ben ook een groot bewonderaar van het werk van Tillieux. Hij heeft me enorm beïnvloed bij het opstarten

"Onze jaren als assistent waren belangrijk, omdat we de redactie van binnenuit leerden kennen en veel contacten legden"

van *Soda*. Op vlak van scenario's is mijn grote voorbeeld Greg. Een genie in het filmisch in beeld brengen van verhalen. Zijn dialogen waren soms wat te hoogdravend, maar de visuele indeling van zijn pagina's was van een heel hoog niveau. Ook Goscinny heeft mij enorm veel geleerd bij het ontwikkelen van verhaallijnen en het adequaat indelen van een strippagina. Buiten de stripwereld ben ik vooral gek op film en theater. Ik hou heel veel van Woody Allen en The Coen Brothers. Zo goed als alles van Monty Python kan mij bekoren. Eigenlijk lees ik niet zo veel strips. Ik haal veel meer inspiratie uit andere uitdrukkingsvormen. Ik vind dat er te veel eenheidsworst is in het overaanbod aan strips van vandaag. Een voorbeeld: Spiegelman verbaasde alles en iedereen met de sublieme autobiografische novelle *Maus*. Dit monstersucces bracht een waterval aan andere autobiografieën met zich mee, maar niemand haalde nog het niveau van Spiegelman. Zo gaat het altijd. Als een bepaald genre of een bepaald soort verhaal succes krijgt, kan je er zeker van zijn dat de jaren nadien de ene na de andere reeks zal geboren worden, die ook in datzelfde potje roert. Daarom ben ik mijn nieuwsgierigheid in nieuwe albums en reeksen wat verloren (*zucht en wacht even*). Ik heb het allemaal al eens eerder gezien of gelezen. Veel albums ontgoochelen me zowel tekentechnisch, als op vlak van scenario. Als ik strips koop, is het meestal mijn zoon die er zich

"Vooral op het vlak van expressie heb ik veel van Franquin en Uderzo geleerd. Ze toonden meer dan wie ook hoe je subtiel gevoelens kan weergeven"

mee amuseert, eerder dan ikzelf. Ik moet toegeven dat ik schrik heb om andere gagstrips te lezen. Ik ken mezelf. Ik weet dat ik heel boos zou worden, als ik een gag zou lezen die ik heel knap vind. Ik ben snel jaloers en zou mij kwaad afvragen waarom ik daar zelf niet ben opgekomen. Dat zal wel menselijk zijn, zeker?

Janry: Ik herinner me dat de belangrijkste dag van de week woensdag was. Toen lag immers elke keer een nieuw nummer van *Robbedoes* in de winkel. Op onze speelplaats kon je zelfs twee kampen onderscheiden. Aan de ene kant zaten de fans van het weekblad *Robbedoes* en aan de andere kant werd het weekblad *Kuifje* vol spanning gelezen. Eindbalans van de week: de weekbladen werden doorgegeven en zo had ik elke week de twee magazines volledig doorgenomen. Ik hield van beide met elk hun eigen typische accent: realistische verhalen in *Kuifje* en humoristische verhalen in *Robbedoes*. Ik was van bij het begin een grote fan van Franquin, Uderzo en Gotlib. Vooral op vlak van expressie heb ik heel veel van Franquin en Uderzo geleerd. Zij toonden meer dan wie ook hoe je subtiel gevoelens kan weergeven. Ook de grote waarde van een vloeiende manier van inkten heb ik van hen geleerd. Later werd ik een grote bewonderaar van de humor van *Casper en Hobbes*. Door het lezen van die gags ontdekte ik dat er een andere vorm van humor is dan op een hark trappen of met slagroomtaarten naar elkaar gooien. Ik ben ook verzot op Joodse

situatiehumor. Joden zijn één van de weinige volkeren die goed met zichzelf kunnen lachen. Zij vervallen niet in makkelijke stereotypen om mensen aan het lachen te brengen. Zij hebben geen negers of gehandicapten nodig om humor te serveren. Lachen met onderlinge verschillen is nooit mijn ding geweest. Het werk van Tardi bekoort mij ook enorm. Tardi werkt totaal anders dan wij. Dat bewijst net de schoonheid van ons métier. Alle stripmakers willen verhalen vertellen, maar ze doen dat allemaal in hun eigen stijl.

Tome: Uiteraard moet ik ook Franquin vermelden. Toch gingen mijn ogen voor zijn uitzonderlijk talent pas vrij laat open. Het is pas door het lezen van *Hommeles in Rommelgem* dat ik grote fan geworden ben.

Wat herinneren jullie je van het contact met André Franquin?

Janry: Ik heb in hem altijd een heel gepassioneerd stripmaker gezien. Toch durfde ik hem niet zelf aan te spreken. Hij was toen al een levende legende (*lacht*).

Tome: Het was de toenmalige baas van Dupuis, Alain De Kuyssche, die op zoek was naar opvolgers voor Fournier om *Robbedoes en Kwabbernoot* verder te zetten. We werden door hem gevraagd om een eerste kortverhaal te maken van enkele pagina's. Dat was onze allereerste officiële strip als profs. Hiermee traden we uit de schaduw als assistent. Het resultaat beviel hem, want we mochten nog een tweede poging wagen. Dit was meteen een perfect alibi om bij de grote Franquin aan te kloppen en tips te vragen om een goed *Robbedoes en Kwabbernoot* verhaal te maken. Hij ontving ons in zijn 'heiligdom'. Ik herinner me zelfs nog welke gag op zijn bureau lag. Het was die grap waarin Guust Flater deelneemt aan een vredesmanifestatie tegen het gebruik van kernwapens (gag nr. 866). We kregen heel veel tips van hem en op dat moment beseften we dat we in zijn geest de reeks moesten verder-

De (ex-) medewerkers van Tome & Janry: Bruno Gazzotti (boven), Dan Verlinden (midden) en Stéphane De Becker (onder), ook bekend als Stuf en jammerlijk overleden op 22 juli 2015

Voor Janry is inkleuring belangrijk. Fraymond heeft dit volgens hem heel duidelijk bewezen in het werk van Hermann voor *Jeremiah*

zetten, als ons die kans werd gegeven. Ik herinner me nog dat hij vooral onze interpretatie van de Graaf van Rommelgem bijzonder geslaagd vond (*pretoogjes en brede lach*).

Kan je eens uitleggen hoe jullie samenwerking verloopt?

Tome: In het begin waren we allebei scenarist. Nu ben ik het meestal die met een idee op de proppen kom. Dat idee wordt dan verder ontwikkeld in onderling overleg. Toen we nog een studio deelden, kon dat gewoon face to face. Nu zijn er andere communicatiemiddelen als skypen en chatten om contact te houden, zonder dat we naast elkaar zitten. Via deze media is het makkelijk om met Bruno Gazzotti[3], Dan Verlinden[3] en onze inkleurder Stéphane De Becker te overleggen. We hadden echt wel assistentie nodig, omdat we voortdurend met deadlines af te rekenen hadden. Vooral de combinatie van albums maken uit de hoofdreeks *Robbedoes en Kwabbernoot* en tegelijk werken aan albums van *De Kleine Robbe* was gewoon niet haalbaar met twee. Dupuis zelf stelde ons enkele kandidaat-tekenaars voor. Nadat een viertal kandidaten de revue waren gepasseerd, ontmoetten we Dan Verlinden met wie het meteen klikte. Hij is een stuk jonger dan wij, maar dat zorgt net voor een frisse, vernieuwende wind. De inbreng van Dan werkte voor Janry en mij heel stimulerend. Eens het basisidee er is, ontwikkel ik het verder. Daarna is er weer overleg en kan het definitieve uittekenen beginnen. Het gebeurt heel vaak dat Janry of Dan nog kleine details toevoegen in de allerlaatste fase.

Janry: Het kan een nadeel lijken dat we geen gemeenschappelijke studio delen, toch zie ik dat niet zo. Als je als groep samenwerkt, dan wordt het werktempo bepaald door de traagste schakel. De ene keer was ik dat, de andere keer iemand anders ... (*veelbetekenende knipoog naar Tome*). Een dergelijke samenwerking werkt dus vaak vertragend. Apart werken kan in zulke gevallen

beter zijn. Zo kunnen we onze eigen tijd meer verdelen tussen werk en privé. Al moet ik toegeven dat een naderende deadline echt wel nodig is om er vaart achter te zetten.

Hoeveel belang hechten jullie aan de inkleuring?

Janry: Heel belangrijk! Jarenlang werden vele stripreeksen door een en dezelfde studio ingekleurd. Wij waren niet helemaal tevreden over de inkleuringen van onze eerste albums van *Robbedoes en Kwabbernoot* door studio Léonardo. Fraymond had mij bewezen dat het werk van een getalenteerd inkleurder het tekenwerk naar een hoger niveau kan tillen. Wat Fraymond met het werk van Hermann deed, was het ultieme bewijs hiervan. Daarom vroegen we aan Dupuis of we met onze eigen inkleurder in zee mochten gaan. We hadden immers het gevoel voor kleur van Stéphane De Becker leren kennen op de academie van Sint-Lambrechts-Woluwe. We kregen groen licht van Dupuis en zo hielpen we Stéphane aan een job.

Tome: Hij is een groot talent en werkt nog op de ouderwetse manier. Alles met penseel dus. Hij

Jubileumalbum

Uitgeverij Dupuis viert 25 jaar *De Kleine Robbe* met een speciaal album buiten de reeks. Het album bevat geen gags maar wel talrijke anekdoten en illustraties waaronder heel wat covers van het weekblad *Spirou*. Spijtig genoeg verscheen het album enkel in het Frans.

Le Petit Spirou, *Sans interdits depuis toujours*, Dupuis, oktober 2015, 80 p, € 15,50

ROBBEDOES
3356

ROBBEDOES

DE KLEINE ROBBE
MET ONDERBROEKENLOL

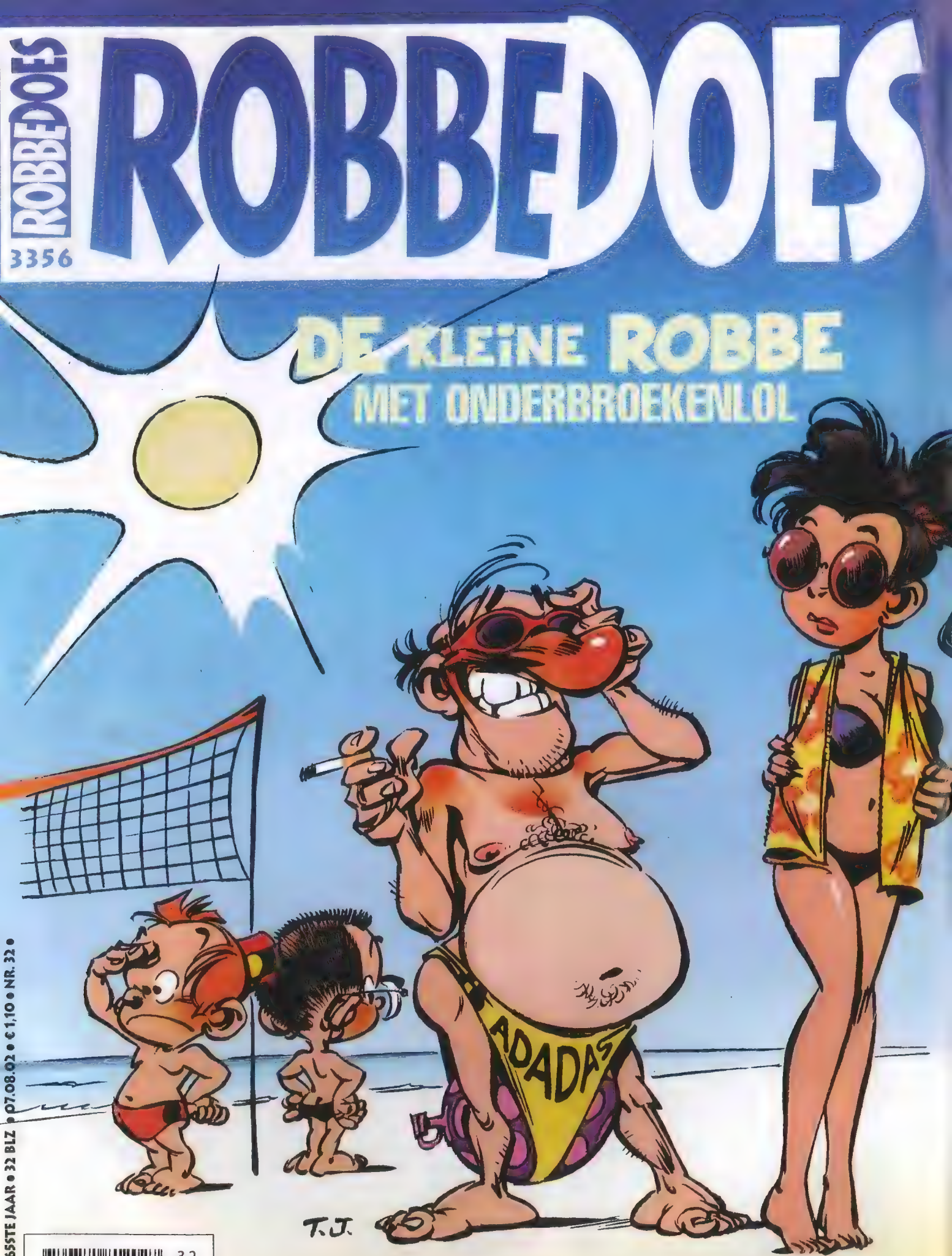

• WEEKBLAD • 65STE JAAR • 32 BLZ • 07.08.02 • € 1,10 • NR. 32 •
9 770771 812027 32

houdt niet van computers. Hij zegt dat hij tot op heden nog geen enkel computerprogramma heeft gezien dat hetzelfde bevredigend resultaat oplevert dat hij handmatig kan bereiken[4]. Er zijn heel veel mensen die het belang van een sfeervolle inkleuring onderschatten. Een knappe, persoonlijke en herkenbare inkleuring toont wat telt in een tekening en kan de lezer in een bepaalde richting laten kijken. Er moet een soort symbiose ontstaan tussen het scenario, de tekening en de inkleuring. Ze moeten alle drie op elkaar afgestemd zijn om een eindproduct te krijgen dat boven het gemiddelde uitstijgt. We hebben bewust nooit een professionele studio opgericht. We beschouwden onze samenwerking als enkele vrienden die een atelier deelden en op een ambachtelijke manier strips maken. We hebben altijd open kaart gespeeld met onze medewerkers. We hebben Gazzotti alle kansen gegeven om met *Soda* zijn eigen reeks uit te werken en ook nu juichen we het toe dat Verlinden de overstap naar *Soda* heeft gemaakt. Dit hebben wij toen we bij Dupa werkten nooit gevoeld. We voelden ons van begin tot einde assistenten, die in de schaduw werkten. We hadden niet het gevoel van vrijheid om ons eigen creatieve ei te leggen en onze vleugels uit te slaan. Dit wilden we in ons atelier absoluut vermijden.

Hoe staan jullie tegenover het maken van strips met behulp van een computer?

Janry: Een computer is en blijft voor mij een hulpmiddel dat nooit een potlood zal kunnen vervangen. Het is ideaal om bepaalde foutjes in de pagina op het einde te herstellen of een bepaald personage iets meer naar links of rechts op te schuiven als de tekstballonnen groter blijken dan voorzien. Maar met de computer tekenen? Nee, daar pas ik voor. Een scherm creëert al een zekere afstand. Ik wil zelf alles in handen houden. Weet je dat ik zelfs de titelkaders op de cover met de hand teken, zowel voor de Franse als Nederlandstalige versie. Daarom zie ik mezelf geen films maken. Daar moet je als regisseur op zoveel anderen rekenen. Door te werken zoals wij is de afstand tussen ons en de lezers heel klein. Toch blijf ik de evolutie van de informatica wel volgen.

"Een computer is en blijft een hulpmiddel. Hij zal het potlood nooit kunnen vervangen. Werken met een scherm creëert al een zekere afstand"

Een van de lievelingspersonages van Janry is Meneer Peuk (Cover *Robbedoes nr. 3356*, links). Tome is gek van vader Angelusse die af en toe eens te diep in het glas kijkt (boven)

Heb je een lievelingspersonage?

Janry: Moeilijk om te kiezen. Uiteraard houd ik heel veel van de Kleine Robbe, ook al was ik als kind zelf niet zo. Hij is het soort jongen dat zowel Philippe als ikzelf graag zouden geweest zijn, niet (*Tome knikt instemmend*)? Een kind dat dingen uitspookt die wijzelf nooit durfden. Ik ben soms jaloers op de nieuwsgierige aard van de Kleine Robbe. Zo was ik zelf als kind jammer genoeg niet. Ik ben ook verzot op Meneer Peuk, de gymleraar. Ik houd van groteske karakters. Ik ben altijd fan geweest van Laurel en Hardy en Meneer Peuk is voor mij een soort Hardy (*lacht*).

Ook Opa is een van mijn lievelingspersonages. Hij is echt de rechterhand van de Kleine Robbe. De zaken die door zijn ouders worden verboden, omdat hij nog te klein zou zijn, mogen ook niet door Opa gedaan worden, omdat hij dan weer te oud is (*lacht*). Dus zo zijn de Kleine Robbe en Opa solidair. Ze hebben als het ware dezelfde vijand: de volwassenheid.

Tome: Ik ben gek op vader Angelusse. Hij is er van bij het allereerste album bij. En de zwemlerares is ook een van mijn lievelingspersonages.

En de knappe Juffrouw Cijfer?

Tome: Die is bedacht door jou, nietwaar?

Janry: (*lacht*) Dat klopt. Ik had ook een speciale juffrouw wiskunde toen ik kind was. Ze viel op omdat ze helemaal anders was dan het clichébeeld dat de meesten van leerkrachten hebben. Zij was niet streng, zij liep niet de hele dag rond met gefronste wenkbrauwen. Ze was zelfs te vriendelijk want ze had best wel gezagsproblemen in onze klas (*lacht*).

"Alle volwassen mannen die aanschuiven tijdens een signeersessie, willen niets liever dan de rondborstige Juffrouw Cijfer"

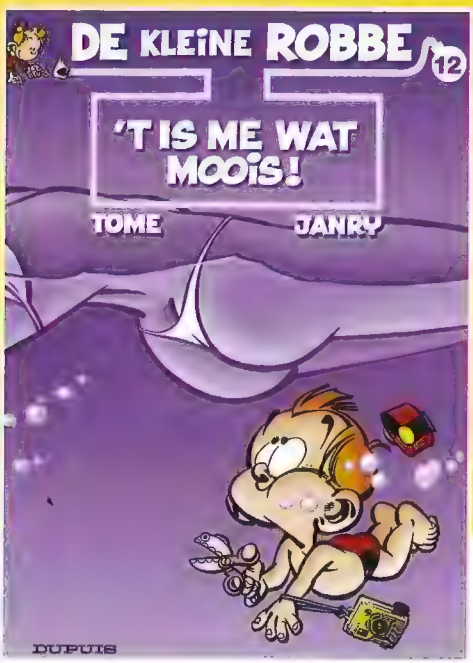

Een paar vriendjes...

De verschillende personages worden vooraan in elk album voorgesteld via hun kledij

VERMIELJOEN

Sinds we betrapt werden toen we door het sleutelgat keken waar de meisjes zich omkleedden, zijn we boezemvrienden 'op leven en dood'. Wij gaan nooit meer uit elkaar...tenzij hij mijn verloofde van me probeert af te pakken. Maar dat zal-ie vast nooit doen.

SUZANNE

Mijn verloofde... tenminste, dat hoop ik. Ze heeft een vreemd karakter en doet soms gekke dingen. Mijn opa vindt dat normaal. Tja, "vrouwen" zegt hij dan. Ze is de dochter van de banketbakker. Voorlopig is alles tussen ons nog koek en ei.

Nico PONCHBOL

Maar iedereen in de klas noemt 'm OLIEBOL. Hij is mijn tweede beste vriend. Hij eet te veel! Veel te veel! Zo veel dat hij ooit nog barst! Hij beweert dat het komt door zijn hormonen, maar daar heb ik m'n twijfels over. Ik heb nooit zulke gulzige hormonen gezien.

CASSIUS

Hij heet eigenlijk Cyprien Futu. Zijn vader werkt op school als kok, en zijn oom jaagt op geroosterde rupsen in Wagadoegoe... Cyprien zou later een goede bokser kunnen worden, maar hij denkt zelf aan een carrière als indiaan, of tovenaar... om de prefect in een reuzenslak te kunnen veranderen.

MASSEUR

Masseur is de knul met de uitgelopen kop, die altijd staat te slapen.
Hij lijkt net terug van Mars en als ik hem zie, denk ik wel eens dat ze bij de douane zijn hersens in beslag hebben genomen... en dat ze die daarna zoek hebben gemaakt.

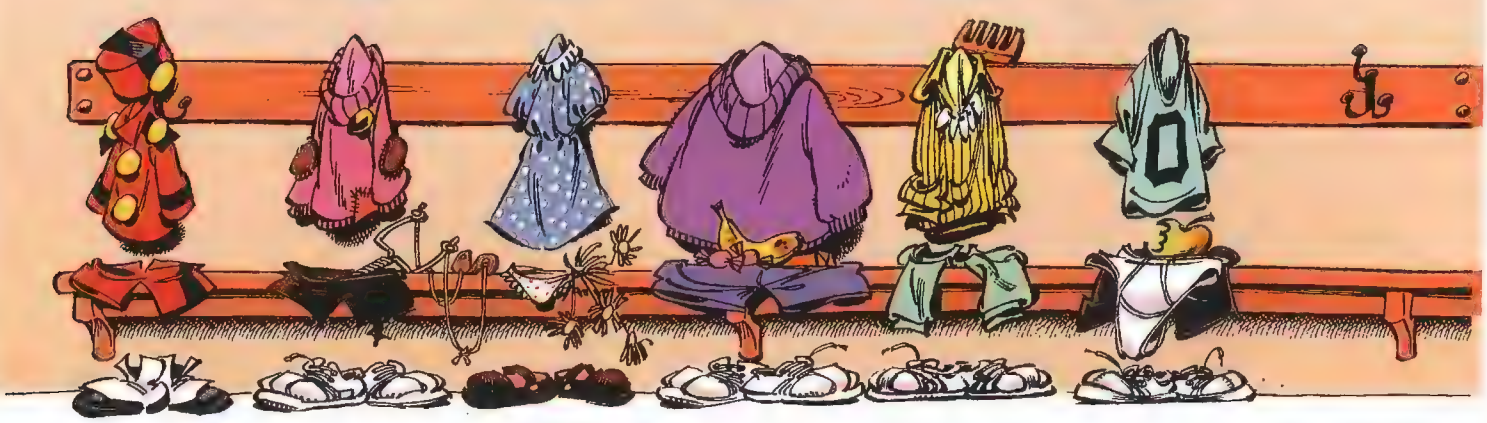

H...HEE?!
(K. ROB)
WAT GEBEURT ER? WE ZIJN ZO SLECHT GETEKEND...
DIT KAN TOCH NIET!!!
DE TEKENAAR IS MET VAKANTIE OP BALI! WE WORDEN NU GETEKEND DOOR DE SCENARIST.
(VERMEULEN)
"GETEKEND DOOR DE SCENARIST." KAN DE ASSISTENT VAN DE TEKENAAR ZICH DAN NIET 'NS NUTTIG MAKEN?
DIE KOMT ER NU AAN, DENK IK.
AHA, DAN TOCH! NIET PERFECT, MAAR AL EEN STRAAT VERSCHIL MET WAT DIE ANDERE PRUTSER ERVAN BAKT.
BAH, ECHT NIET SLECHT. ALLE JONGE TEKENAARS WERKEN TEGENWOORDIG OP DIE MANIER.
WAAROM ZEG JE NIET METEEN DAT WE OUDERWETS ZIJN ALS WE GOED GETEKEND WORDEN?
NEE, IK BEDOEL MODERNER. 'MINIMALISTISCHER' ...
IK DENK DAT ZE ONVOLDOENDE BETAALD WORDEN EN NIET GENOEG TIJD VOOR ONS KUNNEN UITTREKKEN.
JIJ BENT JALOERS!
GELD IS NOOIT EEN DRIJFVEER! EEN ARTIEST WERKT UIT PASSIE!
PASSIE?
DENK JIJ DAT DE ASSISTENT ZO GOED BETAALD KRIJGT DAT-IE ALLEEN UIT PASSIE KAN WERKEN?
DIE HEEFT NATUURLIJK OOK PROBLEEMPJES ZOALS IEDEREEN, MAAR WE WETEN NIET WAT HIJ ER ZELF VAN DENKT...
522
TOME & JANRY + DAN + STUF

Door haar vrouwelijke en zachte aanpak was ik meteen verkocht.

Naar het schijnt is Juffrouw Cijfer het meest gevraagde personage tijdens signeersessies.

Janry: Dat klopt. Zowel Dan als ik weigeren bijna altijd om ze te tekenen. Ik signeer met zwarte alcoholstift. Voor het voortdurend inkleuren van de weelderige zwarte haardos van Claudia Cijfer zou ik veel te veel stiften nodig hebben. Al de volwassen mannen die aanschuiven willen niets liever dan de rondborstige Juffrouw Cijfer. Ik heb dan maar als tussenoplossing een iets sexiër versie van de mama van de Kleine Robbe verzonnen om aan de vraag van al die fantaserende mannen te voldoen. Toch verkiezen ze nog altijd Juffrouw Cijfer (*diepe zucht*). Weet je, ik houd niet van traditionele signeersessies. Ze schieten volledig aan hun doel voorbij. Ik ontmoet geen striplezers meer, maar tekeningenjagers. Dat kan toch niet de bedoeling zijn? Daarom beperk ik het aantal keer dat ik ga signeren. Als ik naar een festival afzak, probeer ik altijd op een creatievere manier mijn lezers te entertainen. Door met ons groepje op te treden of door enkel voor kinderen nog tekeningetjes te maken of door met kinderen creatief aan de slag te gaan. Zo herinner ik me dat ik met een aantal collega-striptekenaars tijdens een winters festival met de jonge kinderen sneeuwpoppen heb gemaakt van onze strippersonages. Zo animeer je het publiek en kan je interesse van nieuwe lezers opwekken voor je verhalen.

Leggen jullie jezelf bepaalde restricties op bij het verzinnen van gags?

Tome: Dat hangt ervan af. We houden net van de afwisseling van gevoelige en iets zwaardere thema's zoals in de kortverhalen en de verhaaltjes met een veel luchtigere ondertoon in de éénpaginagags. Zo proberen we net het ambigue karakter van het leven van een kind weer te geven.

Thema's als liefde, respect, onschuld en verdraagzaamheid worden vaak aangesneden. We beseffen wel dat de 'pipi-kaka-gags' het langst blijven hangen, maar dat vinden we niet erg. Het is wellicht een van de redenen van het succes van deze reeks. Het is geen toeval dat album tien *Dat begrijp je later wel* met de cover waarbij Suzanne sinaasappels gebruikt als borstjes en Robbe een komkommer in zijn broek heeft gestopt, het bestverkochte album uit de hele reeks is. Rarara ... wie dat idee van de cover heeft bedacht (*opvallende knipoog in de richting van Janry*).

Janry: Er zijn weinig onderwerpen die we bewust mijden. Het mag natuurlijk niet te shockerend zijn. De Kleine Robbe is verliefd op Suzanne en zonder het zelf goed te beseffen ook op Juffrouw Cijfer. Zij is dan weer verliefd op een atypisch personage als de onhandige en kale collega Melchior. Deze gekke situaties zorgen voor veel fun. Een album dat je aan het lachen brengt, geeft veel voldoening. Ik ben er zeker van dat ook dat een groot aandeel heeft in het succes van onze reeks.

Hoe ontstaan de ideeën voor de covers en de verrassende titels ?

Tome: Zeker vandaag moet je iets bedenken, zodat een nieuwe serie opvalt. Het moet in het oog springen. Daarom kwamen we met het idee om als titel een soort pedagogisch gebod te gebruiken. Een stereotiep zinnetje dat vele volwassenen zich nog herinneren uit de mond van hun ouders. Voor de jonge lezers zijn dat soort bevelen dan weer de dagelijkse realiteit (*lacht*). Het bedenken van de titels is niet altijd evident, maar het zorgt wel voor herkenbaarheid. De lezers zien onmiddellijk dat het om een serie gaat. Daarenboven drukken ze meteen uit in welke sfeer de gags en kortverhalen zich afspelen: een kind dat in een volwassen wereld opgroeit, met vallen en opstaan. Heel vaak zijn de titels oriënterend voor wat er in het album zal worden verteld.

"Een album dat je aan het lachen brengt, geeft veel voldoening. Dat heeft zeker een groot aandeel in het succes van onze reeks"

"Nostalgie en humor waren van bij de start twee basis-elementen voor De Kleine Robbe"

Ook origineel is de manier waarop de verschillende personages worden voorgesteld.

Janry: We wilden vermijden om zoals bij *Asterix* bijvoorbeeld een pagina te maken waarbij alle hoofdrolspelers van kop tot teen worden afgebeeld met een korte uitleg bij. We zochten naar een originelere manier en kwamen bij de kleedkamer uit. Aan de ene kant die van de kinderen, aan de andere kant die van de volwassenen. Door enkel de kledij te tekenen zijn de personages in feite aanwezig, al zie je ze niet lichamelijk. Hun kledij zegt genoeg. Het laat ons toe om bij de introductie van nieuwe personages nieuwe kledij aan de vrije kapstokken te hangen. De hele lay-out moet daarvoor niet aangepast worden.

Teruggrijpend naar eigen familiefoto's kwam de vader van Janry als baby terecht in de albums

Ook de covers vallen op. Wanneer ontstaat het idee voor een cover?

Tome: De ene keer hebben we eerst een goed citaat als titel en komt de covertekening later en soms hebben we eerst een goed idee voor een illustratie en komt de titel pas nadien. We merken dat de beste titels en covers heel spontaan ontstaan. Albums waarvan we de cover en titel minder geslaagd vinden, zijn meestal die die al bijna klaar waren toen we nog altijd geen benul hadden van wat we op de cover zouden zetten.

Is het niet moeilijk om nieuwe gags te blijven uitvinden?

Tome: Voor een scenarist is dat best stresserend ja (*brede lach*)! Voor een tekenaar is dat een minder groot probleem, toch (*knipoog in de richting van Janry*)?

Janry: Pas op, hé! Ik heb ook heel veel scenario's geschreven in het verleden en ook nu nog voor *Oh! Lieve Hemel!*. Ik doe dat heel bewust om te weten hoe het is om scenarist te zijn. Zo weet je precies welke problemen een scenarist ervaart.

Tome: Toch heeft hij het nog altijd niet helemaal begrepen (*brede lach*)! Het meest stresserende voor mij is de angst om in herhaling te vallen.

Janry: Dat is bij mij ook zo. Ik voel me nu nog altijd onzeker bij het tekenen. Ik voel me absoluut geen volmaakte striptekenaar. Verre van zelfs. Elke dag nog zit ik aan mezelf te twijfelen in mijn atelier. Als ik handen moet tekenen, kijk ik nog elke keer naar mijn eigen handen om er toch voor te zorgen dat alles goed zit. Ik heb altijd de ambitie om het de volgende dag beter te doen.

Tome: Heel herkenbaar. Dat is ook een van de redenen waarom ik niet graag in mijn vroeger werk blader. Aan de ene kant uit schrik dat ik van die verhalen zou denken dat ze beter waren dan wat ik nu maak. Aan de andere kant heb ik ook angst dat ik het gevoel zou krijgen dat de albums die ik vroeger maakte nergens op leken, hoewel ik ze in die tijd schitterend vond. Het is allemaal heel dubbel.

In het allereerste album is een sepia foto afgebeeld van een bloot baby'tje op een schapenvelletje. Vanwaar kwam dat idee?

Janry: Dat was ik al helemaal vergeten! De baby op de foto is mijn va-

der. Het was in die tijd de gewoonte om dergelijke babyfoto's te laten maken. We vonden het allebei een leuk idee om hiermee onze reeks te openen. Het drukt het nostalgische uit, het gaat tenslotte over de kindertijd van Robbedoes. Tegelijk komt zo'n foto vandaag nogal ridiculuul over. Nostalgie en humor waren van bij de start twee basiselementen voor *De Kleine Robbe*. Die foto hangt trouwens nog altijd op mijn toilet. Naast tal van andere prullaria, zoals een haartje uit de lange baard van wijlen Yvan Delporte, mijn allereerste strippagina en een kleine originele tekening van Franquin.

Album 11 kent een heel verrassend einde. We krijgen plots een winters kortverhaal te lezen van drie bladzijden met een ongewone decoupage en met als thema existentiële levensvragen. Hoe zijn jullie daarop gekomen ?

Tome: Dat filosofische verhaaltje lag al een tijdje in mijn lade en het kwam er op dat moment uit, omdat we zodanig veel achterstand hadden opgelopen dat we op een snelle manier het album moesten afwerken. Ideaal dus om met die langgerekte tekeningen en veel zwart-wit te werken. Stel je voor dat ik op dat moment een of

Janry vindt niet alles van Tome even geslaagd. Zo was de trilogie *Hard tegen hard* (boven) iets te donker voor hem. Hetzelfde geldt voor *Soda* (onder). Janry: "Voor mij moet een strip lezen iets ontspannends zijn. Ik hou ervan als een strip mij doet lachen"

WEL, WEL! DE LUITENANT.
HALLO, CURTIS!
HALLO, LUITENANT!
HALLO, JOE!
ALLES OKÉ MET UW MOEDER?
ZO GOED ALS HET KAN, IRVING. BABS, ZIT JIJ VOOR JE SCHERM ?

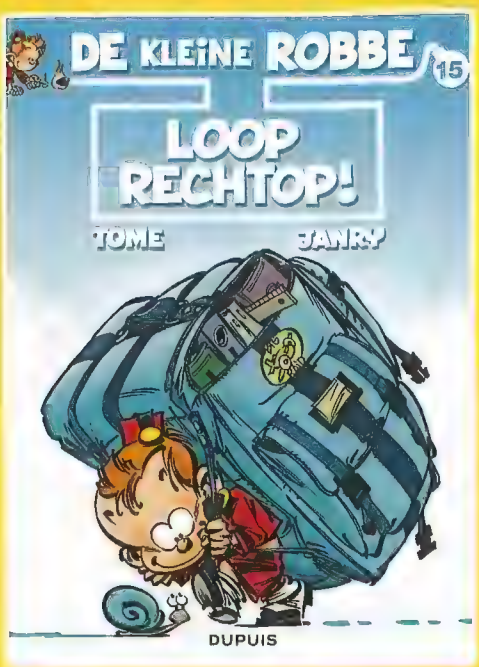

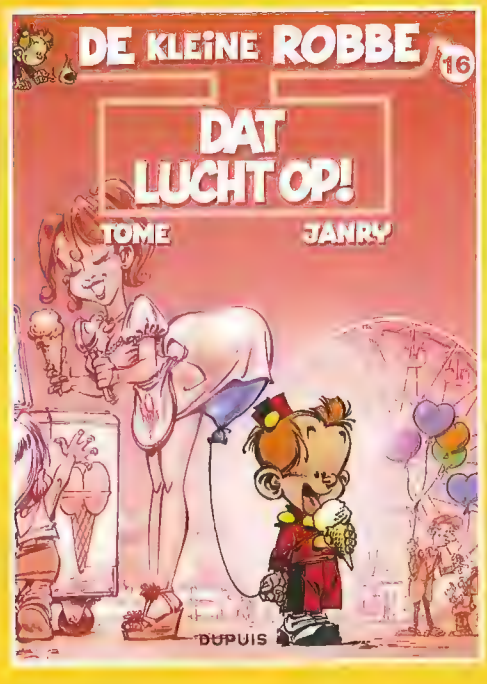

ander slagveld had voorzien in een gag ... Ik denk dat Janry dood zou zijn neergevallen. En dat zou jammer zijn, want ik wil nog heel lang met hem doorgaan ... (*luide lach*).

Janry: We hadden het nog makkelijker kunnen oplossen en een gag in de mist of in complete duisternis verzinnen. Dat tekent ook lekker snel! Alleen kost dat dan weer veel op vlak van inkleuring (*lacht*).

In het vijftiende album vonden we een creatieve gag terug, waarbij verschillende tekenstijlen door elkaar gebruikt zijn, omdat de tekenaar zogezegd op vakantie was.

Tome: Dat is echt uit het leven gegrepen hoor. Alleen was Janry niet op vakantie, hij lag in het ziekenhuis. Dan en ik moesten zelf voor het tekenwerk zorgen. Stel je voor dat ik de tekenaar van *De Kleine Robbe* zou zijn, dan zouden alle pagina's getekend worden als die zwart-wit tekeningetjes (*zie pagina 16*). Wat denk je? Blij dat Janry de tekenaar is, zeker? Wel, ik ook (*luide lach*)!

Janry, lees jij met meer aandacht de andere reeksen of albums waarvoor Tome het scenario heeft geschreven?

Janry: Als ik strips lees, kruip ik in de huid van een neutrale striplezer. Op dat moment ben ik geen striptekenaar meer. Toch moet ik eerlijk toegeven dat ik niet alles van Tome geslaagd vind. Zo houd ik niet van de trilogie *Hard tegen hard*[5]. Die donkere sfeer à la Taxi Driver is totaal mijn dada niet. Ook de sfeer van *Soda* bekoort me niet helemaal. Zeker niet om zelf *Soda* te gaan tekenen. Je moet weten dat Tome initieel aan mij dacht om *Soda* verder te zetten. Maar dat zag ik niet zitten. Voor mij moet een strip lezen iets ontspannend zijn. Ik houd ervan als een strip mij doet lachen. Als ik een strip dichtklap, wil ik een goed gevoel hebben. Ons laatste *Robbedoes en Kwabbernoot* album *Als in een droom* was voor mij ook te donker qua sfeer. Een dergelijk album tekenen was echt een uitdaging, maar ik zou het geen tweede keer zien zitten.

Bestaat de kans dat jullie ooit nog samen een album maken in de hoofdreeks *Robbedoes en Kwabbernoot*?

Tome: Die kans is heel klein. We voelen ons al jaren veel meer verwant met de *Kleine Robbe* en zijn het contact met de 'Grote Robbedoes' wat kwijtgeraakt. Ik vind trouwens dat het universum van Robbedoes

Een still uit de tekenfilmserie rond *De Kleine Robbe*. Oordeel zelf waarom Tome en Janry niet echt tevreden zijn over het resultaat

wat te veel aan het uitdeinen is. Het krijgt Blueberryiaanse dimensies met al die verschillende tekenaars en one-shots. Ik vind er mijn weg niet meer in terug.

Janry: Ik deel je mening. Ik zie er 'ons' geesteskind niet meer in. We zouden er niets nieuws aan kunnen toevoegen. Ik beschouw Robbedoes als mijn geadopteerd kind, de Kleine Robbe is mijn echte, legitieme zoon (*lacht*). Weet je, ik vrees ook dat de mensen zouden zeggen: "Ah, daar heb je Tome en Janry weer. Ze willen tonen dat ze het beter kunnen dan alle latere tekenaars van Robbedoes!".

Tome: Men zou ons zeker verwijten dat we weer aan boord willen. Dat zou ik niet willen. Trouwens, we voelen ons veel beter in ons vel als tandem achter *De Kleine Robbe* dan achter *Robbedoes en Kwabbernoot*. Toen we Robbedoes overnamen, wilden we zo trouw mogelijk blijven aan de sfeer en stijl van Franquin. Helemaal onze zin doen, konden we niet. Daarom hadden we vanaf het begin de droom om ooit samen een reeks op te zetten waar we helemaal onszelf konden zijn, los van vaste regels en beperkingen die van hogerhand worden opgelegd, omdat continuïteit nu eenmaal belangrijk is. Dat was met ons zo en dat was met Franquin ook zo. Veel mensen zien Franquin als de bedenker van *Robbedoes en Kwabbernoot*. Maar Rob-Vel en Jijé gingen hem vooraf. Ik weet dat Franquin zich pas helemaal bevrijd voelde, toen hij zijn eigen reeks startte met *Guust Flater*. Hij had een soort Guust Flater geïntroduceerd in *Robbedoes en Kwabbernoot* om er meer van zichzelf in te kunnen leggen. Ook voor Franquin wogen de opgelegde regels die een erfenis als

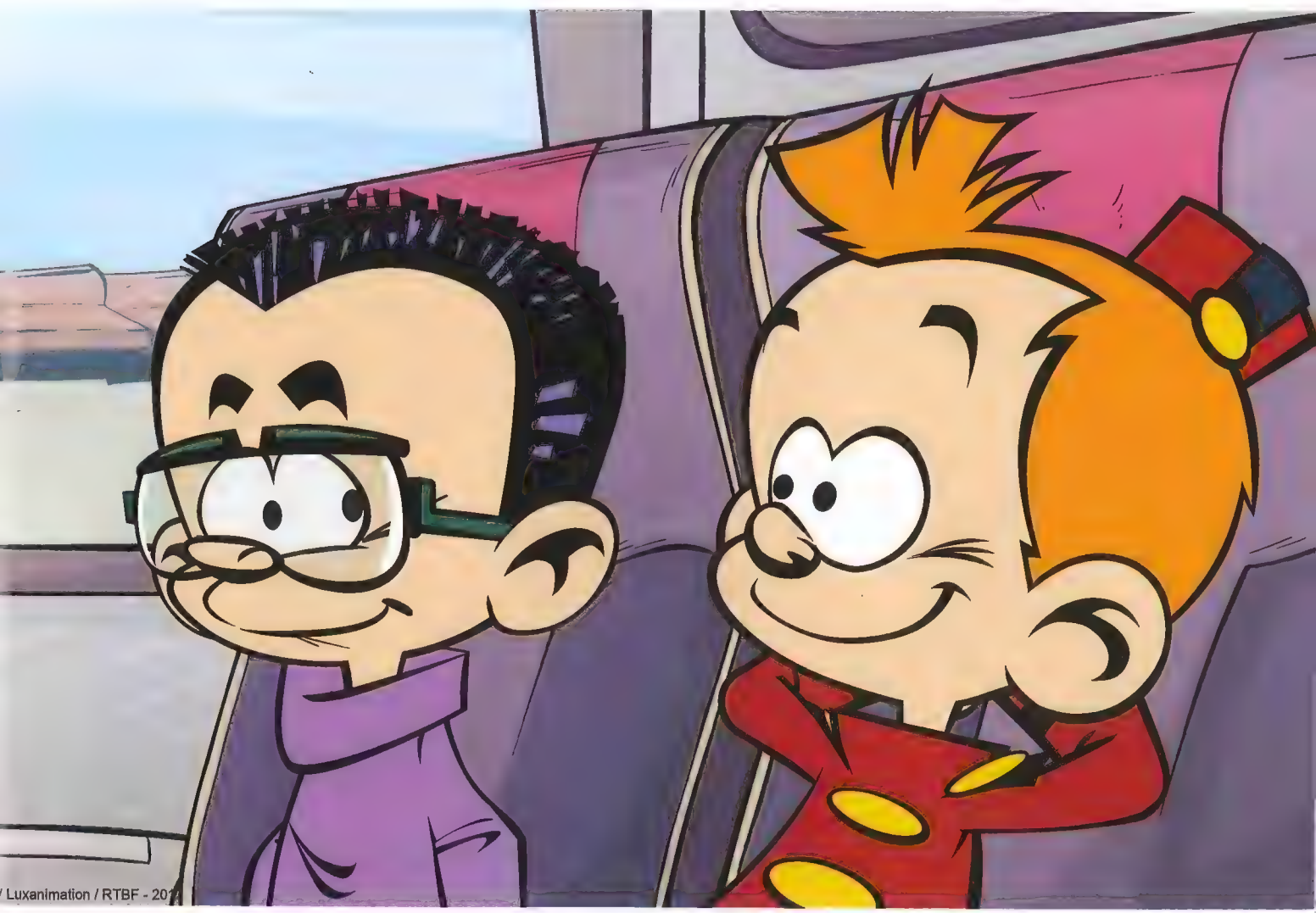

Robbedoes en Kwabbernoot met zich meebrengt, bijzonder zwaar. Je zit echt in een soort keurslijf waarbinnen het moeilijk is om zelf iets extra toe te voegen. Je kan niet echt creatief zijn.

Slotvraag: wat mogen we in de nabije en verdere toekomst nog van jullie verwachten?

Janry: Dit jaar liggen twee nieuwe albums van mij in de winkel. Een zeventiende van *De Kleine Robbe* en ook het tweede album van *De avonturen van een Kuiken* dat ik teken op scenario van Eric-Emmanuel Schmitt. Ik kan niet makkelijk aan twee verschillende reeksen tegelijk werken. Ik heb tijd nodig om in de sfeer van *De Kleine Robbe* of *Kuiken* te komen. Ik ben echt een diesel die op gang moet komen vooraleer hij op kruissnelheid is.

Tome: Ik heb een viertal projecten in de pijplijn, maar *De Kleine Robbe* blijft voor mij het allerbelangrijkste. Tekenaars die met mij samenwerken beseffen dat *De Kleine Robbe* primeert. We kijken ook uit naar de overstap van *De Kleine Robbe* naar het grote scherm. Na een minder geslaagde passage op het kleine scherm[6], hopen we op beterschap in de bioscoop. We hebben alleszins vertrouwen in regisseur Nicolas Bary. We houden ook contact met productiehuis Les Partenaires. Het project kan hopelijk tegen 2016 tot een eindproduct komen. Eén van die projecten die ik verder heel graag gerealiseerd zou zien, is een one-shot van 48 bladzijden. De Franse titel is *Rages*. Het was de bedoeling dat Dargaud het zou uitgeven in een nieuwe collectie, maar de collectie is al stopgezet nog voor er één album verschenen is. Dan Verlinden heeft het volledige album afgewerkt en meer dan de helft van de pagina's is al ingekleurd. We hopen dat een andere uitgever het verhaal wel zal publiceren[7].

1. Een bundeling van al deze hommagepagina's verscheen in 1991 bij uitgeverij Oranje.

2. In Spirou heet deze rubriek Jeureka.

3. Bruno Gazzotti en Dan Verlinden, voormalig en huidig assistent-tekenaar.

4. Ondertussen is Stéphane De Becker jammerlijk overleden in juli 2015.

5. Verschenen eind jaren negentig bij Dargaud met tekeningen van Ralph Meyer.

6. In 2012 maakten de RTBF en M6 78 korte tekenfilmpjes waarover Tome en Janry niet meteen laaiend enthousiast waren.

7. Dit album was voorzien in de collectie Cosmo van Dargaud. Slechts één album heeft daarin het licht gezien, Vuur, van Tome en Hardy.

De Kleine Robbe: onverschenen gags

In totaal werden – tot hier toe – drie gagplaten van *De Kleine Robbe* nooit in de albumreeks gepubliceerd:

- Plaat 5 – verschenen in Robbedoes nr 2594 (1987)
- Plaat 15 – verschenen in Robbedoes nr 2639 (1988)
- Plaat 193 – verschenen in Robbedoes nr 3003 (1995)

Op de cover van *Robbedoes 2594* verscheen de Kleine Robbe voor het eerst, en in dat nummer werden de auteurs kort voorgesteld en verscheen de eerste gag: plaat 5. Gags 1 tot en met 4 zouden in latere nummers gebracht worden.

ALAAARM!
KRAPUUL EN Z'N BENDE VALLEN ONS AAN!
KLAK KLAK
BIJ TOUTATIS!
IK ZAL EEN TOVERDRANK BROUWEN, DIE JULLIE ONOVERWINNELIJK MAAKT!
?
BIJ BELENOS!
AHA!... DRIE BANANENSCHILLEN... TWEE GLAZEN ZEEWATER...
KLAK KLAK KLAK
... WAT AZIJN ... DRIE CITROENEN...
... EEN BLIKJE SARDINES ... HET LIEFST BEDORVEN ...
BIJ TOUTATIS!
... AUGURKEN ... CARAMEL...
KLAK KLAK
BIJ BELENOS!
EEN BEETJE CACAO VOOR DE SMAAK...
BIJ-VOORBEELD!
MARGARINE...
ZEG EEH... TRAVELIX... HEEFT DIE DRUÏDE VAN ONS WEL GOED GELEZEN ?! ER MOET TOCH MARETAK BIJ ?! ...
STIL, EDELE STRIJDERS... IK HEB GEEN TIJD OM TE LEZEN! KRAPUUL STAAT VOOR DE POORT...
PLOEF
...PAARDE-BLOEMEN KAN OOK!
KLAAR!
... MAAR JIJ NIET, PYRAMIX! JIJ BENT ERIN GEVALLEN TOEN JE KLEIN WAS!...
GLOE GLOE
AH?
KLAK KLAK
AGL
EN, DOKTER ?...
NIET ERG, MEVROUW! IK HEB NOS TWEE VAN DIE GEVALLEN ...
IK ZAL ZE EEN DRANKJE VOORSCHRIJVEN ...
... MET ... CEYLONTHEE ...
WAT AZIJN ... DRIE CITROENEN...
...SAP VAN PAARDEBLOEMEN...
AUGURKEN ... WAT MARGARINE ...
...EN CARAMEL EN CACAO...
VOOR DE SMAAK ...
5

DE KLEINE ROBBE

Tekeningen: **Janry** - Tekst: **Tome.**

DE KLEINE ROBBE

door TOME & JANRY

LUKT 'T EEN BEETJE, DIE REKENLES? IK HOOP DAT JE NIET OPNIEUW MICKEYS STRIPBLAD IN JE SCHRIFT HEBT GESCHOVEN, ZOALS VORIGE KEER ?
GEEN MICKEY, MAMA! ECHT NIET !
FLINK ZO! WERK DAN MAAR VERDER !
KLAP
PFUiii !
WAAR WAS IK GEBL... AH ! HIER WAS 'T...
Flip
Flip
Flip
Flip
Flip

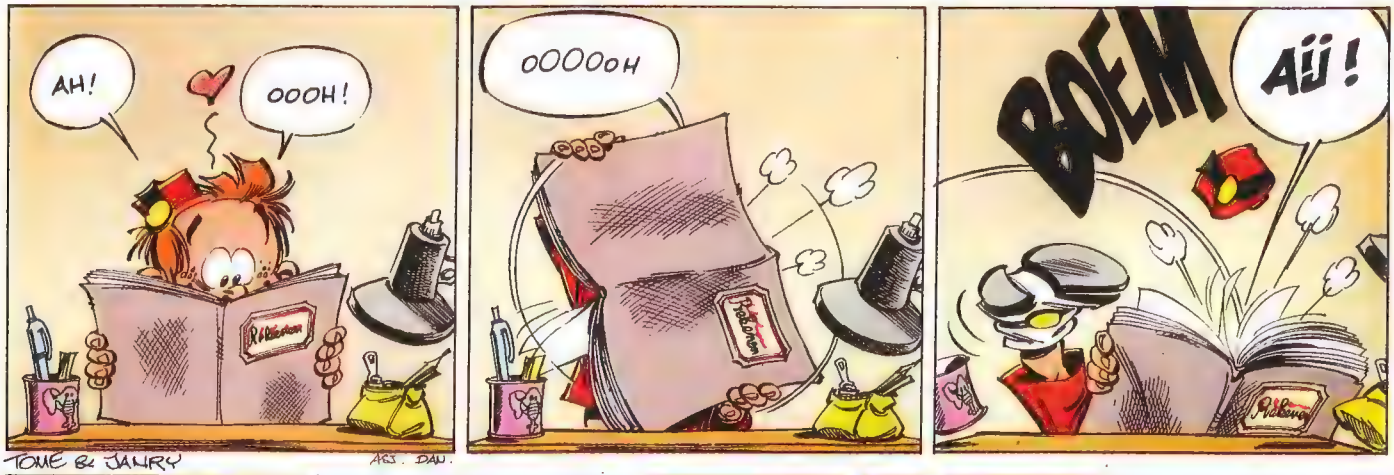

TOME & JANRY AGS. DAU.

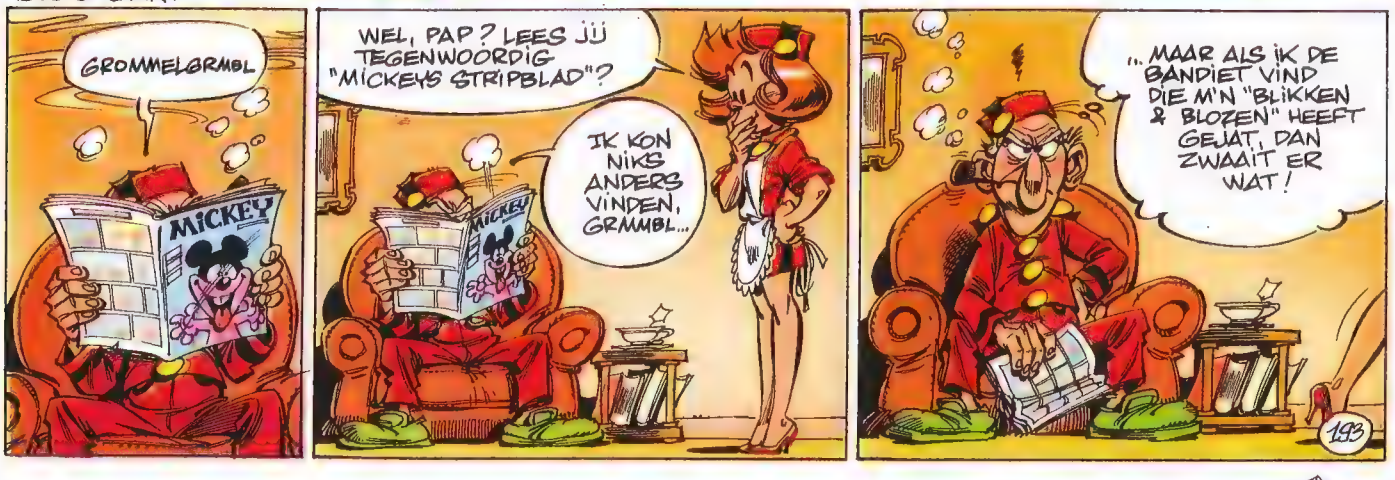
GROMMELGRMBL
MICKEY
WEL, PAP ? LEES JIJ TEGENWOORDIG "MICKEYS STRIPBLAD"?
IK KON NIKS ANDERS VINDEN, GRMMBL...
... MAAR ALS IK DE BANDIET VIND DIE M'N "BLIKKEN & BLOZEN" HEEFT GEJAT, DAN ZWAAIT ER WAT !
193

SPIROU,

Le plus grand journal pour les Jeunes

Des histoires passionnantes

Des images follement amusantes

***Spirou* pour vous ! *Spirou* partout !**

16 PAGES -- 85 CENTIMES

Onbekende affiche weekblad Spirou opgedoken

Zeldzaam stukje Spirou geschiedenis

Bij het veilinghuis Galerie Moderne in Brussel werd op 21 november een zeldzaam stukje Spirou/Robbedoes geschiedenis aangeboden. Het betreft een tot hier toe onbekende affiche uit 1938, formaat 50 x 32 cm, die de Franstalige versie van het weekblad aanprijst.

Door Marc de Lint

De tekening, gemaakt door de eerste *Robbedoes* tekenaar Rob-Vel, is uiteraard wel bekend: ze werd gebruikt voor het aankondigingsnummer uit 1938 (het nulnummer van *Spirou*), als cover voor de eerste Franse bundeling en – in aangepaste versie – voor de cover van de tweede bundeling van de Vlaamse *Robbedoes* nummers. De affiche werd niet gerepertorieerd door Christelle en Bertrand Pissavy-Yvernault, auteurs van het inleidende dossier bij *Spirou par Rob-Vel, l'intégrale 1938-1943*[1], een overigens teleurstellende uitgave[2] die alleen in de taal van Molière verscheen.

Neen, dan kunt u zich beter de net verschenen *Spirou par Jijé, l'intégrale 1940-1951*[3] aanschaffen. Een schitterend boek dat – voor zover ik kan inschatten – inderdaad het volledige *Robbedoes* oeuvre van Jijé bundelt. Vooral de voor meeste liefhebbers onbekende tekeningen voor de kalenders, postkaarten en publiciteitstekeningen zijn een lust voor het oog. De layout van de strips laat soms wel te wensen over (net zoals bij de *Intégrale Rob-Vel*)[4], maar het dossier maakt alles meer dan goed.

1. Uitgeverij Dupuis, 2013, hardcover, 312 p.

2. "intégrale": mon oeil! Zo worden wel de covers van de Spirou bundelingen 4,5 en 6 afgebeeld, maar niet die van bundelingen 1,2,3 en 7. Een door Jijé getekende postkaart uit de reeks van 12 Spirou Sportif kaarten brengen ze wel, de 2 die in dezelfde reeks door Rob-Vel werden getekend niet. Verder ontbreken ook de tekeningen van Robbedoes op de struisvogel (het nulnummer van de Vlaamse Robbedoes, hernomen als cover van de eerste Vlaamse bundel) en de grote tekening van Robbedoes als sandwichman (cover van een propagandanummer). Tot overmaat van ramp werden een aantal originele tekeningen/ontwerpschetsen afgebeeld die nadien regelrechte vervalsingen bleken te zijn. Best wachten op een (hopelijk goede) herdruk dus.

3. Uitgeverij Dupuis, 2015, hardcover, 288 p.

4. De strips verschenen destijds op de voorpagina's van het tijdschrift in 3 stroken onder een relatief grote hoofding (met o.a. de naam van het weekblad) die bij deze publicatie werd weggelaten. Hierdoor worden de pagina's maar voor 2/3 gevuld ... Maar wie zijn wij om hierover te muggenziften?

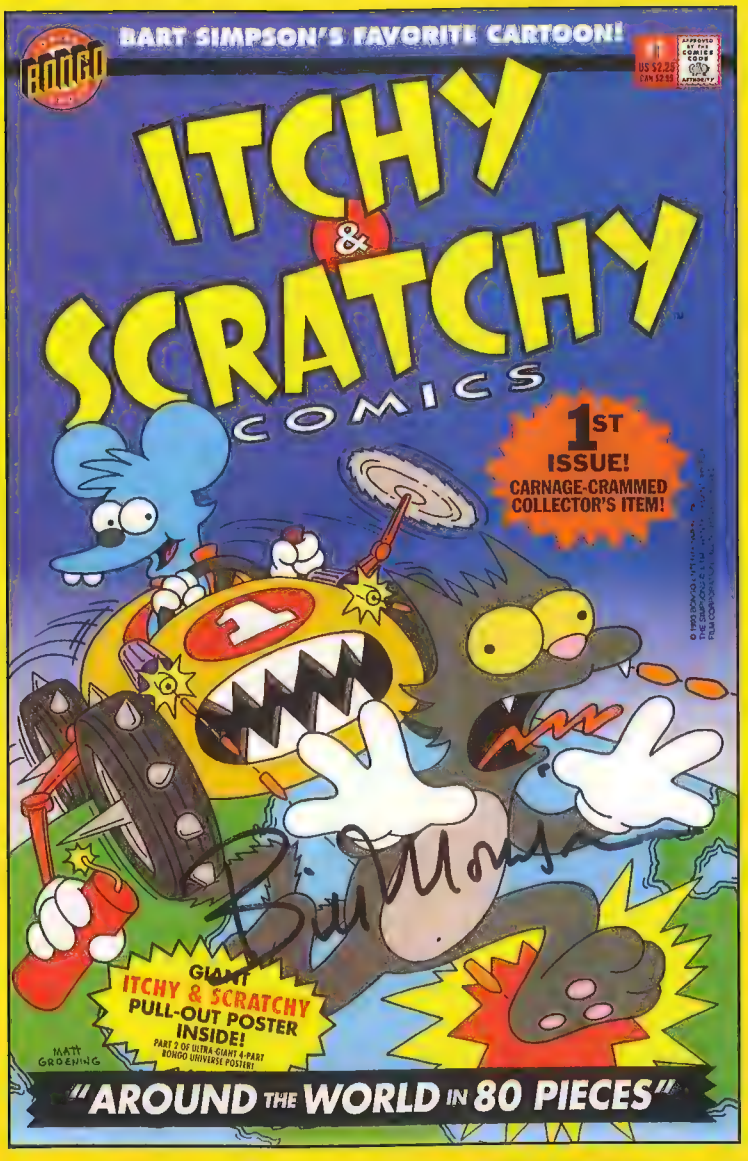
BART SIMPSON'S FAVORITE CARTOON!
BONGO
ITCHY & SCRATCHY COMICS
1ST ISSUE! CARNAGE-CRAMMED COLLECTOR'S ITEM!
GIANT ITCHY & SCRATCHY PULL-OUT POSTER INSIDE!
PART 2 OF ULTRA-GIANT 4-PART BONGO UNIVERSE POSTER!
MATT GROENING
"AROUND THE WORLD IN 80 PIECES"

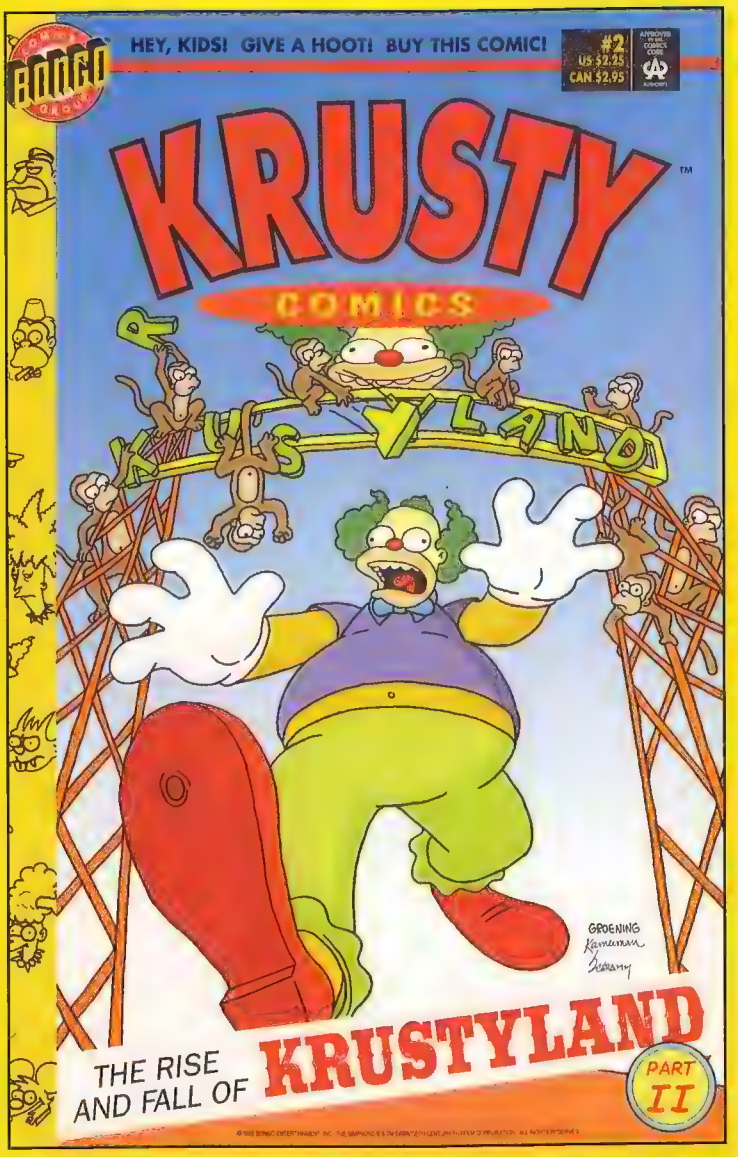
HEY, KIDS! GIVE A HOOT! BUY THIS COMIC!
BONGO
#2
US $2.25
CAN $2.95
KRUSTY COMICS
KRUSTYLAND
GROENING
THE RISE AND FALL OF KRUSTYLAND
PART II

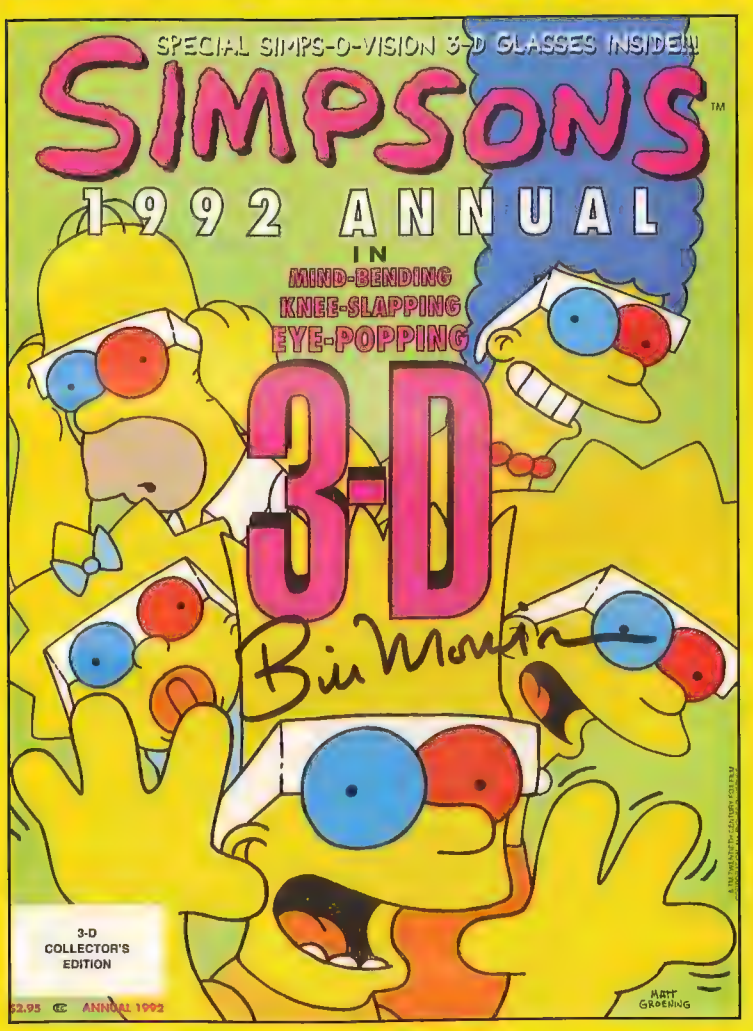
SPECIAL SIMPS-O-VISION 3-D GLASSES INSIDE!!!
SIMPSONS 1992 ANNUAL
IN
MIND-BENDING
KNEE-SLAPPING
EYE-POPPING
3-D
3-D COLLECTOR'S EDITION
$2.95
ANNUAL 1992
MATT GROENING

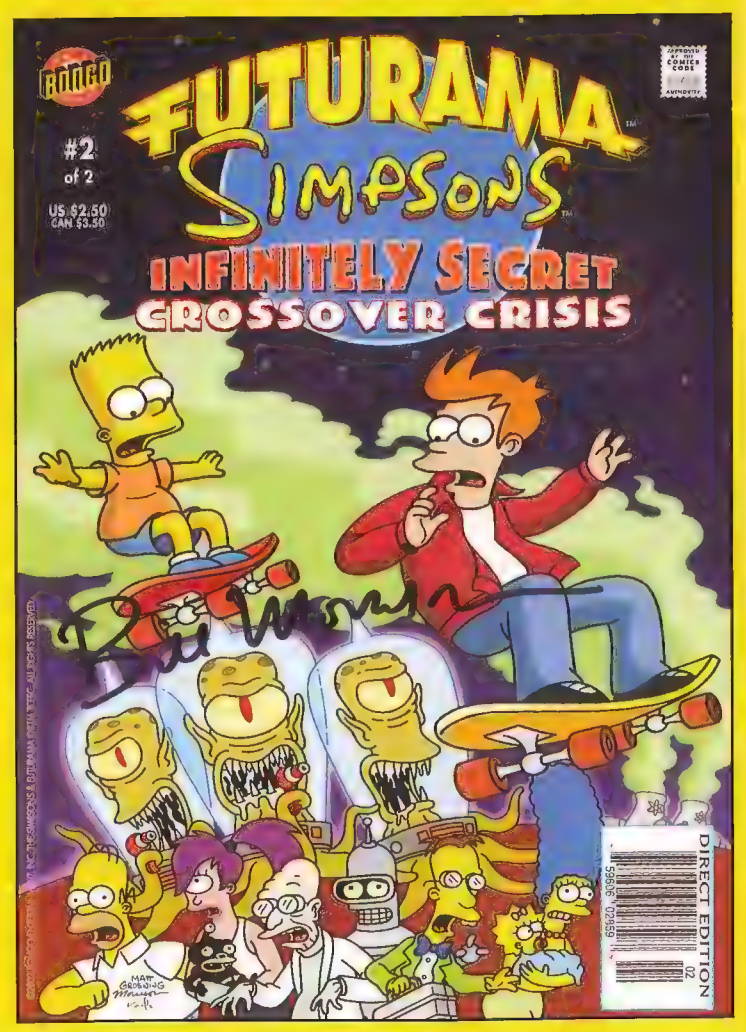
BONGO
#2 of 2
US $2.50
CAN $3.50
FUTURAMA
SIMPSONS
INFINITELY SECRET CROSSOVER CRISIS
DIRECT EDITION

“Striptekenaars creëren kleine tv-shows op papier”

Interview met Bill Morrison

Bill Morrison geniet grote bekendheid als de hoofdtekenaar achter The Simpsons en Futurama. Daarnaast mag hij zich ook de creative director noemen van alles wat Bongo Comics[1] uitbracht. Hij begon zijn carrière als technical illustrator. Maar hoe belandde hij bij Matt Groening en een van de meest beruchte popcultuur fenomenen van de voorbije 25 jaar? We praten met hem in een restaurant in Los Angeles dat dienst deed als decor voor verschillende scènes in Man on the Moon, de film over het leven van de comedian Andy Kaufman met Jim Carrey in de hoofdrol.

Door Peter Vermaele

De roots van een artiest vertellen iets over zijn achtergrond. Waar begon het allemaal voor jou?

Ik groeide op in Lincoln Park, vlakbij Detroit in de staat Michigan. Het is een slapende gemeenschap. In tegenstelling tot de meeste regio’s van Detroit, merkte je daar weinig van industrie. We hadden vooral veel winkels en weinig gebouwen hoger dan drie verdiepingen. Een chemisch bedrijf aan de overkant van de rivier was ongeveer het enige.

Wanneer voelde je voor het eerst de drang om een artiest te worden?

De meeste kunstenaars vinden hun roeping rond hun twaalfde. Bij mij moet dat gebeurd zijn, toen ik ongeveer drie jaar oud was.

Bill Morrison bij de Grand Canyon (foto: Stefan Volkmer). Hij geniet grote bekendheid als de hoofdtekenaar achter *The Simpsons* en *Futurama* comics (zie covers links)

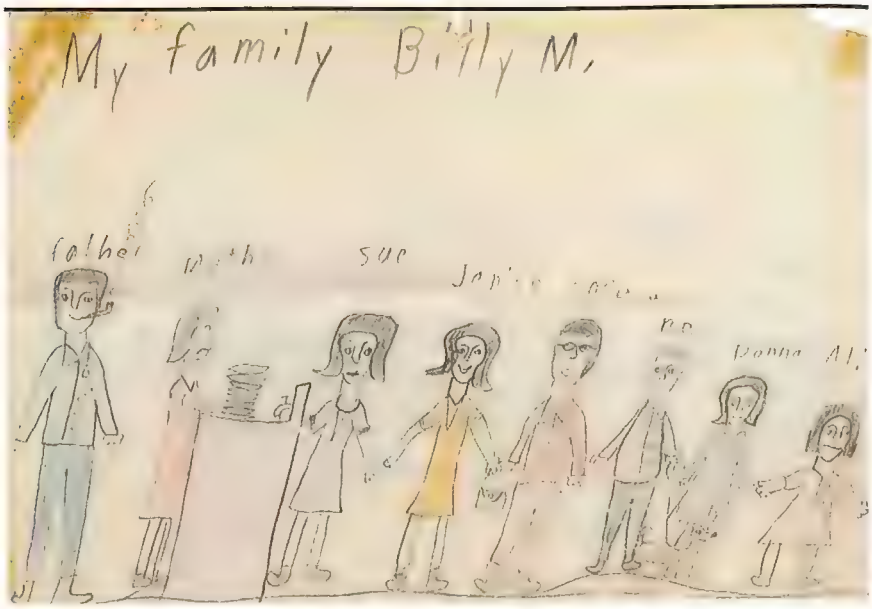

Tekening die Bill Morrison in zijn kindertijd maakte van zijn gezin

Mijn zus, die elf jaar ouder is dan ik, was zelf ook heel creatief. Op een dag zette ze me neer aan de keukentafel en vroeg me om te kopiëren wat ze net getekend had. Het was een eenvoudig stickfiguurtje. Toen ze na tien minuten terugkeerde naar de tafel, was ze met verstomming geslagen. In plaats van het figuurtje te kopiëren, had ik hem wat meer lijf gegeven, haren, vingers ... kortom een meer gevormde figuur die men eigenlijk niet van driejarigen verwacht. Ze vond meteen dat ik kunstenaar moest worden. Dit had een bijzondere impact op me, aangezien ze altijd al een rolmodel was. Misschien wist ik toen nog niet helemaal wat ik wilde worden, maar ik ontdekte wel snel strips en cartoons. Dat gaf me een idee van wat me aantrok als artiest en waar ik naartoe wilde.

Welke artiesten hadden een invloed op je carrière?

Enkele van de vroegste invloeden in mijn leven kon ik zelfs niet bij naam noemen. Ik herinner me wel de oude Batmancomics door Sheldon Moldoff[2], Dick Sprang[3] en Carmine Infantino[4]. Cartoons konden voor mij niet gek genoeg zijn, zoals Tex Avery, Chuck Jones[5], Walter Lanz[6], Hanna-Barbera, *Yogi Bear*, *Flintstones* ... Naarmate ik ouder werd, maakte ik ook kennis met Neal Adams[7], Bernie Wrightson[8] ...

Je wilde dus striptekenaar worden, maar schopte het tot technisch illustrator. Hoe gebeurde dat en wat houdt die job precies in?

Na de middelbare school volgde ik vier jaar kunstonderwijs. Ik was ingeschreven in het illustratieprogramma, dat onder meer bestond uit lessen fine art, zoals live tekenen en basisontwerp, maar je leerde er evenzeer advertenties maken en illustreren. Ik kreeg dus een brede basis met vaardigheden als typografie, airbrush, modeltekenen, mode-illustraties ... Helaas was het allemaal automotive dat de klok sloeg in Detroit en was er weinig werk in creatieve illustraties. Het besloeg voornamelijk technisch of industrieel ontwerpen voor de automobielsector. Ik begon een bedrijf onder de naam Arttech. We hielden ons bezig met het produceren van de kleine tekeningen die in de handleiding staan, bijvoorbeeld voor het vervangen van de oliefilter in een wagen. We baseerden ons daarvoor op de blauwdrukken die we van de fabrikanten kregen. Na een tijdje kon je me een heuse auto-expert noemen. We leverden vooral aan General Motors, Chrysler, Ford en Tacom. Tacom is de tankdivisie van het Amerikaanse leger, dus we kregen ook inzage in enkele van hun geheime tekeningen.

Hoe lang werkte je voor dit bedrijf?

Ik bleef daar twee jaar aan de slag, terwijl ik verder werkte aan mijn portfolio. Ik stond te popelen om meer creatieve illustraties af te leveren en het te maken als striptekenaar. De meeste uitgeverijen van stripboeken hadden echter hun adres in New York. Ze wilden dan ook artiesten, zowel in freelance als in vast dienstverband, die daar resi-

"De meeste kunstenaars vinden hun roeping rond hun twaalfde. Bij moet dat gebeurd zijn toen ik ongeveer drie jaar oud was"

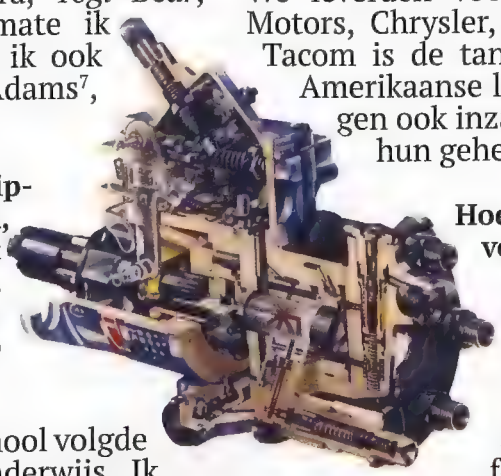

Links: tekening van een dieselpomp uit Morrison zijn periode bij Arttech

deerden. Eenmaal je naam gevestigd was en je een relatie met hen opgebouwd had, kon je verhuizen en alles per post afwerken. Om een of andere onverklaarbare reden voelde ik echter een irrationele angst voor the Big Apple. Volgens mij kwam dat door de films en tv-series die de stad afschilderden als een oord van gevaar en criminaliteit. Nochtans was het Detroit dat in die jaren bekend stond als de murder city van de Verenigde Staten. Niettemin ging ik de andere kant uit en verhuisde ik naar de Westkust.

Waar de filmstudios zich bevinden maar niet de stripuitgeverijen?

Er was er toch één: Pacific Comics[9], maar daar kwam ik niet terecht. Enkele van de leraars die me inspireerden, waren gespecialiseerd in airbrushschilderijen. Een populaire stijl in het begin van de jaren 80 met zijn bakermat in Californië. Daarom besloot ik naar daar te vertrekken, ik was er ook vrij goed in. Ik vond er snel een job in bij B.D. Fox and Friends, een bedrijf dat zich specialiseerde in geïllustreerde filmposters. B.D. stond voor de initialen van de eigenaar, die echter op geen enkele manier verbonden was aan 20th Century Fox. Ik denk dat hij gewoon zijn graantje wilde meepikken van de reputatie van dat bedrijf. Ik begon er als in-house illustrator van kleine thumbnail-tekeningetjes. Een meer gevestigde artiest zorgde dan voor de afwerking. Maar nu en dan passeerde er eens een low-budget film waar ik de eigenlijke filmposter voor mocht ontwerpen. De allereerste op mijn conto is *Voyage of the Rock Aliens*, een rock&roll science-fiction-musical uit de vroege jaren 80 met Pia Zadora in de hoofdrol. Daarna deed ik nogal wat buitenlandse films. De meeste beroemde was echter een Amerikaanse, de poster voor *House*, een culthorrorfilm uit 1986. Ik deed tevens de poster voor de eerste sequel. In die periode had ik ook de eer David Willardson[10] te ontmoeten, een van mijn idolen toen ik kunstonderwijs volgde. Hij zag mijn werk en bood me een job aan in zijn studio *Willardson and Associates*.

Is dat niet het bedrijf dat ook posters voor Disneyfilms ontwierp?

Ze deden allerhande illustratiewerk voor advertenties, waaronder productillustraties, filmposters, albumhoezen, wenskaartjes ...

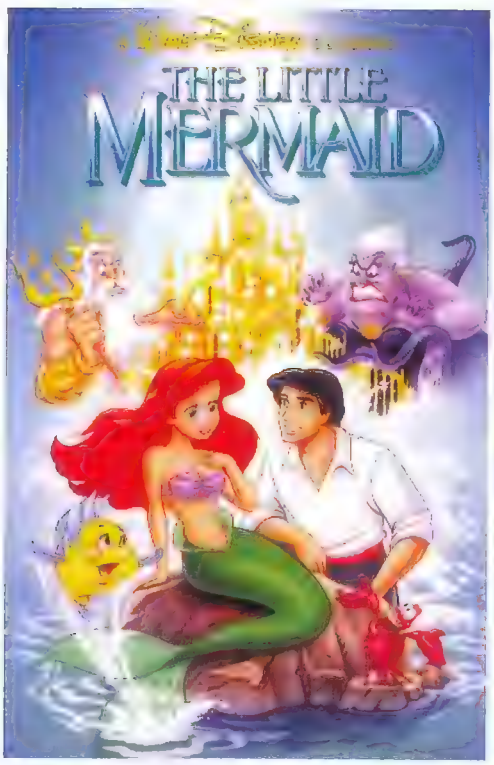

YOU ARE CORDIALLY INVITED TO SPEND AN EVENING WITH ROGER COBB AND HIS FRIENDS.
DON'T COME ALONE!
HOUSE
HORROR HAS FOUND A NEW HOME.
OPENS NATIONWIDE FEBRUARY 28TH

Ik begon daar met het maken van fotorealistische illustraties tot er op een dag een opdracht van Disney binnenkwam. Ze vroegen om een poster voor de heruitgave van *Assepoester* (1987). Ik kreeg de opdracht, omdat ik een liefde voor Disney had en omdat ik een natuurlijke aanleg had voor animatiecartoons. Daarna kwam alles in een stroomversnelling. Disney was zodanig tevreden dat ze voortaan al hun advertentiewerk naar ons schoven. Ik was een officiële Disney tekenaar. Het is heerlijk om voor hen te werken. Bovendien staat de naam uitstekend op je cv. Ik deed de filmposters voor zowel nieuwe films, als heruitgaves met onder andere *De kleine zeemeermin*, *De prins en de bedelaar*, *Oliver & Company*, *Peter Pan*, *Jungle Boek*, *Lady en de Vagebond*, *De reddertjes*, *De Reddertjes in Kangoeroeland*, *Rollercoaster Rabbit* en *Taran en de toverketel*.

Ik wilde je nog even vragen naar de controverse over de affiche van *De kleine zeemeermin*. Er kwam een klacht dat de torens van de kastelen te veel geleken op penissen?

Ik deed de affiche voor de cinemarelease, zonder enige controverse. Een jaar later kwam Disney Home Video aankloppen voor een afbeelding bij het uitbrengen van de video. We hadden nog nooit met hen samengewerkt, maar mijn baas wilde de opdracht bijzonder graag binnenrijven. De art director vroeg om de affiche volledig in dezelfde stijl als de oorspronkelijke filmposter te maken. Ze gingen daarom op zoek naar de tekenaar die erachter zat en kwamen uiteindelijk uit bij *Willardson's studio*. Ik nam de opdracht aan maar had slechts een weekend de tijd om de affiche af te werken. Als je van heel nabij kijkt, zou je de torens inderdaad voor penissen kunnen aanzien, maar het was allerminst mijn bedoeling.

"In 1990 werd ik gebeld met de vraag of ik The Simpsons kende en mee aan boord wilde. Uiteraard, ik was er van dag 1 wild van"

***De kleine zeemeermin* kwam eind de jaren 80 uit. Dat was ongeveer de periode waarin *The Simpsons* van start gingen. Hoe leerde je Matt Groening kennen?**

Ik deed de Disney posters van 1987 tot 1990. Toen kregen we ook de eerste shorts van *The Simpsons* te zien in de *Tracey Ullman Show*. Met de Christmas Special in 1989 kreeg de serie een slot in primetime. In februari van het jaar 90 startte de serie, zoals we die vandaag nog altijd kennen. Matt had ik leren kennen tijdens mijn eerste job in Californië, waar ik samenwerkte met Mili Smythe, een vriend van Matt Groening. Matt kwam soms ook langs bij de studio, omdat hij kleine tag-

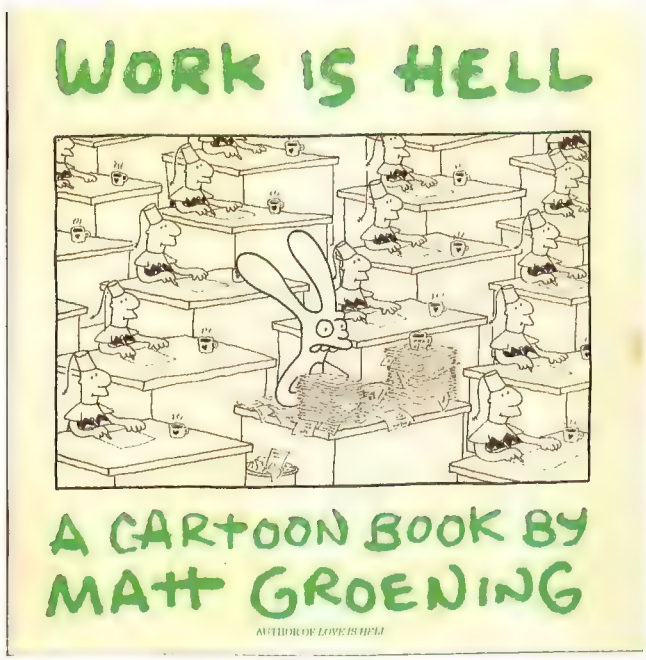

Work is Hell is een van de boeken uit de *Life is Hell* reeks waarin Matt Groening zinspeelde op leven in LA

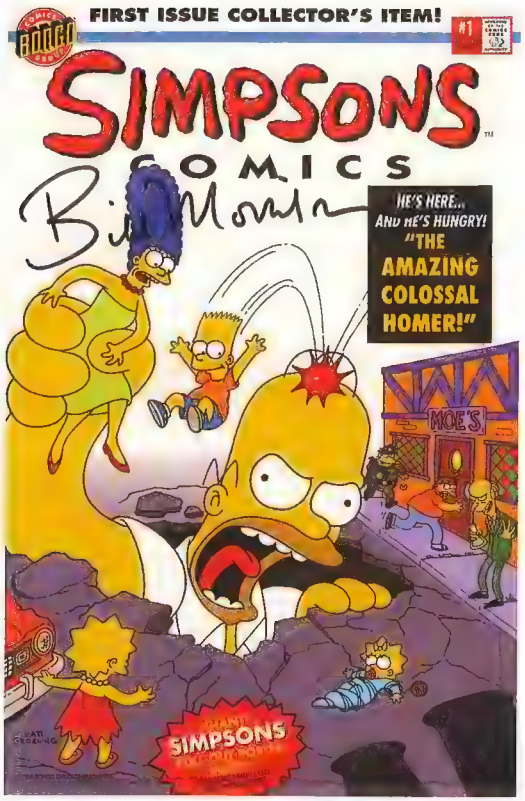

Allereerste uitgave van Bongo Comics: *Simpsons Comics #1*

lines (*nvdr: korte, kernachtige slagzin die wordt gebruikt om films of series aan te prijzen*) bedacht voor filmposters. Hij werkte onder andere mee aan *Return of the living dead*. Verder werkten we ook samen aan wenskaarten, waar ik de tekeningen voor verzorgde en hij de taglines.

Werkte hij toen al aan *The Simpsons* of was dat ervoor?

The Simpsons bestonden toen nog niet. Hij was verhuisd van Oregon naar hier om te werken aan tv-series, films ... en om een screenwriter te worden, maar hij was ook striptekenaar. Hij werkte aan *Life in Hell* dat eigenlijk zinspeelde op life in Los Angeles. Het begon als een stripverhaal in de brieven die hij stuurde naar zijn vrienden en familie. Iemand die de strips onder ogen kreeg, moedigde hem aan om ze te proberen publiceren als strip. De reeks kreeg uiteindelijk onderdak bij de LA Reader en alles begon van daar uit. De secretaresse van James Brooks zag de strips en tipte James om de tekenaar te contacteren. Ze konden perfect dienst doen als kleine cartoons voor de *Tracey Ullman Show*. Toen ze elkaar ontmoeten werden *The Simpsons* geboren.

Hoe begon je met hem te werken aan *The Simpsons*?

Mijn collega Mili werkte samen met Matt aan *The Simpsons*. In 1990 belde ze me en vroeg me of ik me Matt nog herinnerde en vertrouwd was met *The Simpsons*. Uiteraard, ik was er van dag één wild van. De primetime serie was nog maar drie of vier episodes ver, toen ze me aan boord vroegen. Ze waren op zoek naar een tekenaar die de merchandising op zich kon nemen in de stijl van Matt. Die was op dat moment nog vrij ruw. Ze kende mijn werk en was ervan overtuigd dat ik er de geknipte man voor was. Ik deed enkele jobs als freelancer die in de smaak vielen bij haar. Maar nog belangrijker, FOX hield er ook van. Dus werd ik een van hun vaste freelancers gedurende ongeveer zes maanden.

Matt had Mili aangesteld als art director en de liason tussen hem en FOX. Matt had niet de tijd om alle tekeningen en stukken merchandise goed te keuren. Daarom ging Mili elke week naar FOX. Ze zat er samen met alle creative directors voor de licentie- en merchandisingdepartementen om alle inzendingen te controleren. Maar zelfs toen al was het meer dan ze aankon en hebben ze mij full-time aangetrokken. Ik assisteerde Mili dus twee dagen per week. De andere drie dagen werkte ik bij de *Klasky Csupo Animation Studio*. Ik was er art director, stond in voor de tekeningen

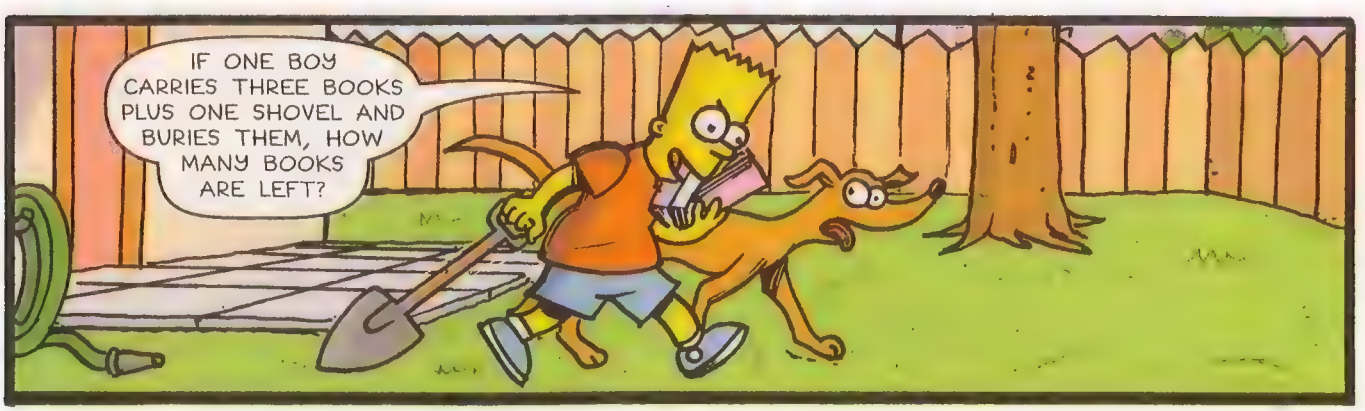

Simpsons stijl door Peter Kuper

en het aansturen van een team van tekenaars.

Je speelde een belangrijke rol in het bedrijf achter de commercial artwork van *The Simpsons*. Hoe evolueerde dat tot Bongo Comics?

Toen Matt groen licht kreeg van FOX om *The Simpsons* te creëren, was hij erin geslaagd zijn auteursrechten te behouden voor boeken, kalenders ... In het begin van de jaren 90 maakten we ook het magazine *Simpsons illustrated*. Dit bevatte heel wat artikels, spelletjes, posters ... maar ook een stripsectie. Op een bepaald moment vroeg de uitgever of we een annual konden uitbrengen. We stemden in, maar wilden het niet op een traditionele manier doen. We wilden een gimmick en creëerden daarom de allereerste 3D annual. Het jaar erna kwam hij weer aankloppen, omdat het zo een succes was. We begonnen na te denken over wat de volgende gimmick kon zijn en besloten er een stripboek van te maken: *Simpsons comics and stories*. In feite was dit een natuurlijke evolutie, aangezien de stripsectie in het magazine in omvang bleef toenemen. Deze annual was een zodanige hit dat Matt een stripuitgeverij wilde beginnen. Hij vroeg of we interesse hadden om stripboeken te maken. We zeiden allemaal ja, want dit was een droom die uitkwam. In 1993 ontstond Bongo.

Deze Simpsons annual (rechts) was verantwoordelijk voor de start van Bongo Comics

Enkele jaren later kwam Matt met een zusterbedrijf. Waarom?

Matt wilde underground artiesten zoals Gary Panter[11], Mary Fleener[12] ... een platform geven. Daarom richtte hij in 1994-1995 Zongo op. Helaas was het grote publiek niet tuk op de strips. Echt doodzonde. Het waren bijzonder coole strips en verhalen, maar niet meteen mainstream. Het kwam snel tot een eind.

Bongo daarentegen was een groot commercieel succes. Hoe besloot je welke strips te maken? Er waren *The Simpsons*, *Krustyland*, *Lisa*, *Itchy & Scratchy* ...

Voor de eerste vier boeken hakten Matt, Steve Vance en Cindy Vance de

Simpsons oude stijl (links) versus nieuwe stijl (rechts)

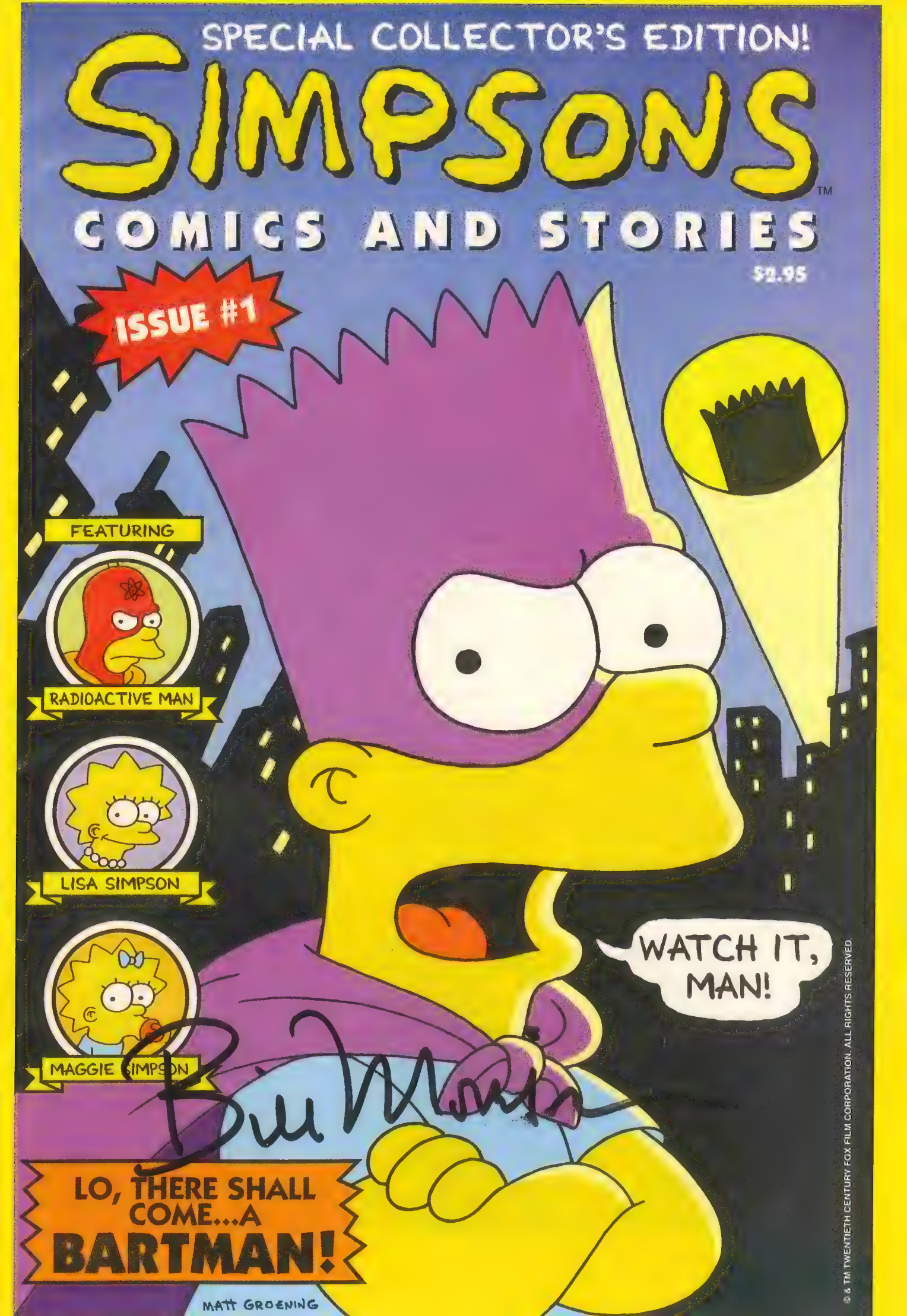
SPECIAL COLLECTOR'S EDITION!
SIMPSONS
COMICS AND STORIES
$2.95
ISSUE #1
FEATURING
RADIOACTIVE MAN
LISA SIMPSON
MAGGIE SIMPSON
WATCH IT, MAN!
LO, THERE SHALL COME...A BARTMAN!
MATT GROENING
© & TM TWENTIETH CENTURY FOX FILM CORPORATION. ALL RIGHTS RESERVED.

knopen door. *The Simpsons Comics* moest het vlaggenschip worden en daarnaast zouden we een beperkte oplage van Bartman, Radioactive Man en Itchy & Scratchy brengen. Toen was het Simpsons universum al bijzonder wijd. We hadden zoveel secundaire personages waar we even hard van hielden en besloten daarom om verhalen van vier à vijf pagina's te maken over één specifiek personage en ze op de achterzijde te plaatsen, met hun eigen cover. We hadden het gevoel dat die personages het gewicht van een eigen strip konden dragen. Een voor de hand liggende keuze was Krusty. Lisa werd gekozen, omdat we een strip wilden voor meisjes van die leeftijd. We stelden hiervoor een vrouw aan, omdat die zich beter kan inleven in de leefwereld van achtjarige meisjes. Lisa haalde echter slechte verkoopcijfers omdat meisjes toen amper in stripwinkels te vinden waren. Toch bleven we experimenteren met miniseries, bijvoorbeeld over Comic Book Guy, gewoon om zaken uit te proberen.

Wanneer ik mijn eigen collectie bekijk, zie ik dat na een aantal jaren Bongo Comics bijna alleen nog *The Simpsons Comics* uitgaf. Wat was de reden voor die verandering?

The Simpsons Comics wordt verkocht in stripwinkels en nieuwskiosken. Zelfs vandaag kunnen we nog steeds rekenen op een hoge distributie via de nieuwskiosken. Alles veranderde toen de tekenfilmserie wereldwijd ging. Bongo groeide en buitenlandse licentiehouders, zoals Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, België, Zuid-Amerika ... hadden een invloed op onze keuzes. Daarom werd het moeilijker om risico's te nemen en te experimenteren, er hingen heel veel partners af van ons materiaal. Waarom een serie produceren, als ze wel zal verkopen in de VS, maar niet in Duitsland? Dat is een mes dat langs twee kanten snijdt. We wilden iets creëren zoals Krustyland, maar Duitsland stond niet achter het idee. Ze wilden het in eerste instantie zelfs niet publiceren. Maar het bleek toch een enorm succes in hun regio. Soms loont het om risico's te nemen.

Ik las ooit ergens dat *The Simpsons Comics* in continuïteit zijn met de tv-serie. Hoe sta je in contact met het creatieve team dat achter de animatieserie zit?

Matt fungeert als voornaamste contactpersoon. Hij is een van de producers van de show en onze uit-

Simpsons door Sergio Aragonés

Signeersessie in 1993 bij Continental Comics voor 1e annual 'Comics and Stories'. Van links naar rechts: Matt Groening, Steve Vance en Bill Morrison

gever. Hij is dus een natuurlijke link. Als tekenaar besteden we natuurlijk ook aandacht aan wat er te zien is in de serie. Als er veranderingen gebeuren, proberen we die ook mee te nemen in de stripverhalen.

Word je van tevoren ingelicht over grote events die op til staan?

We ontdekken alles op hetzelfde moment als de fans. Toen Maud Flanders bijvoorbeeld stierf, hadden we net verschillende scripts af met Maud als een van de personages. We hebben ze niet in de prullenmand gesmeten, maar gezegd dat ze gebeurden voor Maud stierf. Wanneer een schrijver een nieuw idee voorstelde met Maud in een rol, weigerden we wel, omdat ze dood is. Ze kon enkel nog terugkeren als geest, niet als personage van vlees en bloed.

Wanneer je alles pas ontdekt als de fans het te zien krijgen, zorgt dit soms niet voor conflicten tussen jullie verhalen en die van hen?

Oorspronkelijk wisten we echt van niks. Op een gegeven moment brachten we enkele verhalen die heel nauw aansloten bij verhaallijnen voor de serie. De onze verschenen voor de serie op uitzending ging en daar waren ze niet zo tevreden mee. Ze dachten dat we hun ideeën stalen, maar het was louter toeval. We spraken af dat we voortaan hun verhaallijnen zouden krijgen op het moment dat de pers ze ontving. Zo kenden we de ideeën van de show enkele maanden op voorhand, wat ons de tijd gaf onze eigen scripts te bekijken. Als er dan tussen zaten die te dicht bij de serie aanleunden, konden we ze nog op tijd veranderen.

"Wij met Bongo Comics ontdekken alles pas op hetzelfde moment als de fans. We krijgen wel de grote verhaallijnen van de animatieserie mee, zodat onze eigen scripts er niet te dicht bij aanleunen"

Wat ook in het oog springt is de verandering in stijl over de jaren. Wie initieerde die evolutie van een vrij ruwe naar een meer verfijnde stijl?

De verandering gebeurde voor de tv-serie. Van zodra de serie een halfuur kreeg in primetime, moesten er heel wat animators bijkomen. Dat betekende dat de hele look van de personages gestroomlijnd moest worden. Een stileer- en vereenvoudigingsproces dus.

Jij was hier niet in betrokken door je werk voor de merchandising en Bongo?

Toen ik erbij kwam, waren de afleveringen van een halfuur al be-

gonnen. Ik kreeg dus dezelfde modelsheets als de animators.

The Simpsons stijl geniet wereldfaam, maar in de strips krijgen artiesten zoals Sergio Aragones, Carol Lay ... de ruimte om hun eigen stijl neer te zetten. Hoe is dit er gekomen?

De verschillende stijlen begonnen met de serie *Treehouse of Horror*. We kregen op een dag het idee om artiesten zoals Jeff Smith[13], James Robinson[14], Mike Allred[15], Batton Lash[16] ... uit te nodigen om hun eigen scenario van *The Simpsons* te maken. We hadden nog steeds de reguliere tekenaars, die hun verhalen brachten. Op een convention liep ik Geof Darrow[17] tegen het lijf die een grote fan is en die heel graag zijn eigen verhaal wilde maken. Ik hield van zijn stijl en stemde toe om hem de modelsheets op te sturen. Aangezien hij slechts de tijd had om een pin-up of 2-pager te maken, wilde ik het hem graag in zijn eigen stijl zien doen. Ik was er vrij zeker van dat ik hiermee niet in de problemen zou komen. Toen Matt het resultaat zag, was hij overtuigd en ook FOX had geen kritiek. Op dat moment wist ik dat we hierop verder konden bouwen met de *Treehouse of Horror* en *Bart Simpson* reeks.

Sergio Aragonés in het Simpsons team krijgen moet een heel apart gevoel zijn, aangezien je een grote fan bent van zijn werk?

De eerste keer dat Sergio voor Bongo werkte was *Treehouse of Horror* #5. Hij vertelde me dat hij er heel veel plezier aan beleefd had. Als je dat te horen krijgt van een tekenaar waar je naar opkijkt, voelt dat geweldig. Ik zocht jaren naar een nieuw excuus om met hem te kunnen werken. Op een gegeven moment besloot *Mad Magazine* om van maandelijkse edities om te schakelen naar een nummer per kwartaal. Dat betekende heel wat minder werk voor Sergio. Ik deed hem daarom een voorstel en hij ging akkoord om op regelmatige basis voor *The Simpsons* te werken. Hij kreeg carte blanche om zijn eigen stijl te gebruiken, enkel de overbeet en uitpuilende ogen moesten herkenbaar zijn. Hij begon met *Maggie's Crib*, wat heel goed liep. Toen we aan de vijftigste editie van *Bart Simpson* zaten, besloten we er een volledig Sergio nummer van te maken. Dit was een bijzonder groot succes. Ik wilde daarom van *Bart Simpson* de coolste strip aller tijden voor een jongen maken. Er werkten heel wat artiesten aan mee, niet alleen Sergio, maar ook Carol Lay[18], Peter Kuper[19], Evan Dorkin[20] ... elk in zijn eigen stijl. Het moest hetzelfde gevoel geven als de strips waar ik mee opgroeide: *Archie*, *Casper* ... maar dan met een alternatief kantje.

Culturele referenties maken een groot deel uit van _The Simpsons_. Hoe bepaal je deze onderwerpen en hoe belangrijk is het dat ze wereldwijd begrepen kunnen worden?

Ik denk dat iedereen die schrijft voor *The Simpsons*, of het nu de animatieserie of de strips zijn, een goed globaal gevoel heeft. We denken niet noodzakelijk dat deze dingen enkel in Amerika van tel zijn. We waren ons al snel bewust van het internationale publiek. We krijgen constant van overal in de wereld nieuws door en daar komen de ideeën dan ook vandaan. Van wat er ook maar in het nieuws is, in films, in popcultuur, andere strips ... In dit tijdperk kijken Amerikanen niet alleen meer naar Amerikaanse films, maar zijn ze ook vertrouwd met allerhande buitenlandse films.

The Simpsons zijn wereldberoemd, sinds enkele jaren nu ook Marvel en DC door de films. Zij doen ontzettend veel crossovers in hun comics tussen hun reeksen, maar nooit tussen de twee bedrijven. Is er ooit bij Bongo gedacht om samen te werken met Marvel of DC?

We hadden daar eigenlijk een plan voor. Paul Dini en ik hebben ge-

"Als iemand waarnaar je opkijkt zoals Sergio Aragones zegt hoeveel plezier hij eraan beleefd heeft, dan voelt dat geweldig"

Cover voor de *Dead Vengeance* stripreeks van Bill Morrison (Dark Horse Comics)

WGHP

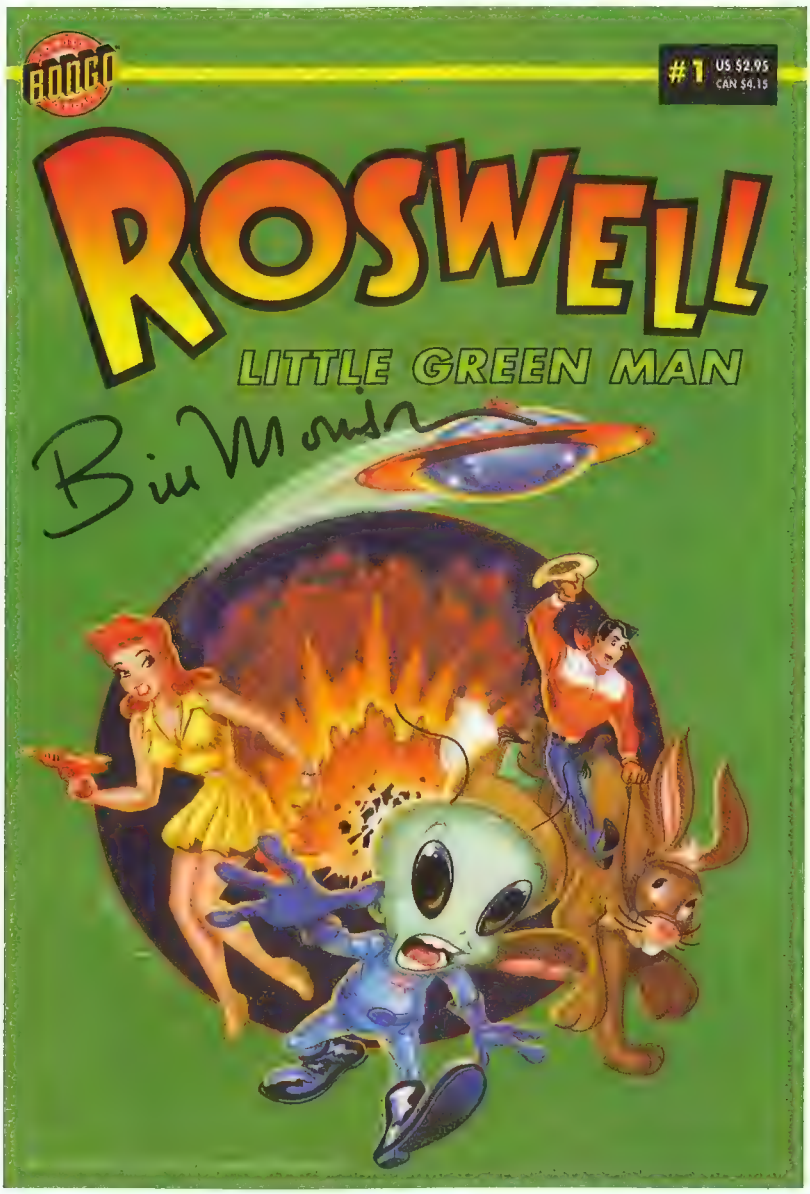

brainstormd over een Simpson-DC universum. We kwamen er heel dicht bij om dit te realiseren, omdat de uitgevers van DC er hard achter stonden. Uiteindelijk verdwenen de ideeën in de ijskast. Ik denk dat de voornaamste reden hiervoor was dat FOX zijn personages niet wilde uitlenen aan DC, dat in handen is van Warner.

Na jaren trouwe dienst bij *The Simpsons*, contacteerden ze je om aan *Futurama* te werken. Hoe kon je dit er nog bijnemen?

Toen Matt *Futurama* creëerde, leende hij me enkele dagen in de week van Bongo om hem te helpen met het visualiseren van de personages, voertuigen, accessoires ...

Ik deed dat enkele maanden tot hij de serie voorstelde aan FOX. Op het moment dat FOX de serie kocht, zat mijn job er in feite op. Maar toen de productie begon, kwamen ze me steeds weer om ontwerpen vragen. Ik maakte hier geen punt van, tot het op een gegeven moment de proportie begon aan te nemen van een tweede job. Toen vroeg ik ook om extra betaling. Ze hadden hier geen enkel probleem mee en boden me zelfs een credit voor de show aan, die ik zelf mocht kiezen. Ik vroeg eerst om character designer, maar ze weigerden, aangezien ze er al een aantal hadden. Ze stelden in plaats daarvan art director voor, waar ik met veel plezier op inging.

Deze titel was dan een erkenning voor het werk dat je geleverd had?

Zo voelde het toch in het begin. Mili Smythe, die me bij het team gebracht had, werkte als co-producer en art director mee aan *Futurama*. Tijdens het eerste seizoen van de serie werd ze zwanger. Tijdens haar zwangerschapsverlof nam ik haar taken over gedurende ongeveer zes maanden.

In hoeverre verschilt de tv-serie van de strips?

Achter een tv-serie staat een veel groter team. Om een stripverhaal tot stand te brengen, kan je het met minder stellen. Het is een omvangrijke groep, maar helemaal niet het

"Een van de absolute pluspunten aan samenwerken met Matt Groening is dat hij je heel veel vrijheid geeft om je eigen ding te doen"

aantal van een tv-serie. Ik hou er net van, omdat je strips in feite met een of twee mensen kan creëren. Als je iemand hebt die kan schrijven, tekenen, inkten, inkleuren, letteren en ook nog verkopen, kan dat perfect lukken. Wij striptekenaars creëren eigenlijk kleine tv-shows op papier, waar we zelf meer controle over houden.

We hebben het nu over twee tv-hits gehad, maar je had ook je eigen series met *Roswell*, *Heroes Anonymous*, *Lady Robotika* ... en produceerde heel wat covers voor verschillende bedrijven. Hoe belangrijk waren die projecten voor je en staan er nog nieuwe series op til?

Een van de absolute pluspunten van samenwerken met Matt, is dat hij je heel veel vrijheid geeft om je eigen ding te doen. Hij weet dat in onze branche burn-out om de hoek loert, als je jaren aan een stuk hetzelfde doet. Op een dag vertelde hij me dat als ik ooit een idee had voor een stripverhaal, ik het gewoon aan hem moest voorleggen. Als hij er iets in zag, zou hij het uitbrengen bij Bongo. De eerste keer dat ik op dat aanbod inging was voor *Roswell* en hij was meteen akkoord. We brachten het uit, maar omdat mijn werk voor *Futurama* te veel tijd opslorpte, hebben we het even in de koelkast gestoken. Als alles volgens plan verloopt, staat de comeback gepland voor dit jaar. Er is al interesse van een uitgever, we proberen nu tot een overeenkomst te komen. Verder heb ik ook meegewerkt aan een Marvel boek, *Marvel Double Shot*. Marvel vroeg me een korte strip te brengen over alles behalve *X-Men* of *Spiderman*. Ik koos voor *The Avengers*, maar hield uiteindelijk toch de boot af, omdat ze het me in de Simpsons stijl wilden laten doen. Ik dacht niet dat Matt hiervoor te vinden was. De week erna kwam Matt langs in mijn kantoor. Hij vroeg of ik het Spiderman verhaal van Peter Bagge gezien had. Hij had het getekend in de stijl die hij gebruikte in *Hate*. Matt vertelde dat het cool zou zijn om op Marvel af te stappen en één van hun verhalen in de Simpsons stijl te brengen. Ik viel helemaal uit te lucht en bekende hem dat ik net zo een deal afgewezen had, omdat ik bang was voor zijn reactie. Hij zei toen tegen mij: "Je moet je vrij genoeg voelen om elke job die je cool vindt aan te nemen, zolang het je werk voor mij niet beïnvloedt. Ik wil je niet beperken, enkel en alleen omdat je voor me werkt en het hoofd bent van Bongo." Dus belde ik terug naar Marvel: "I'm in."

Tot het eigen werk van Bill Morrison behoren ook de onafhankelijke series *Roswell* (links) en *Heroes Anonymous* (onder)

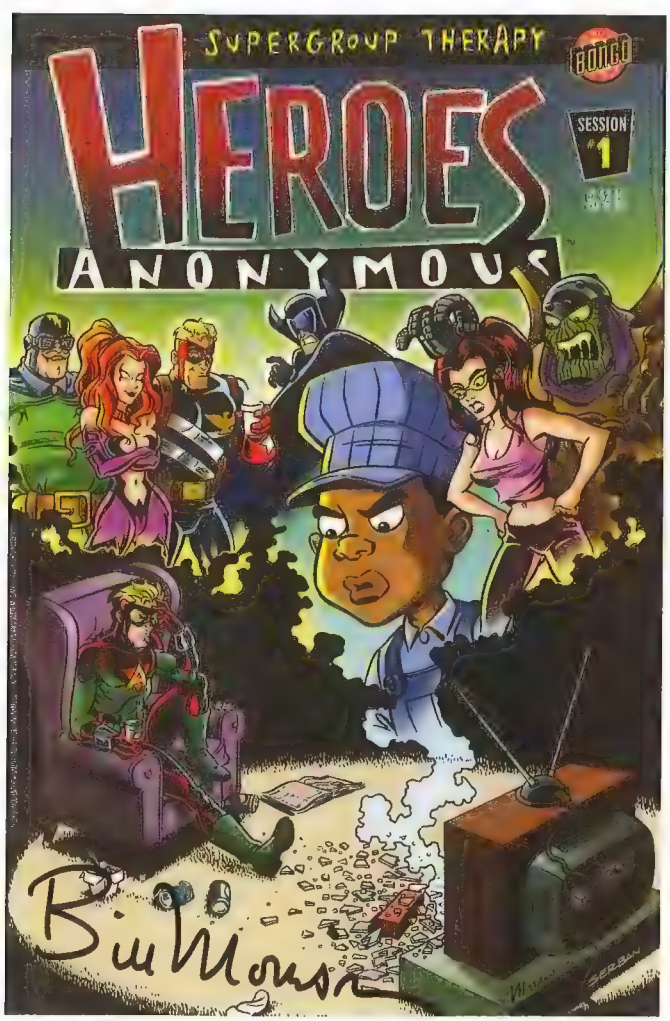

Je voornaamste functie bij Bongo was creative director. Enkele jaren geleden zette je de stap naar hoofd van Digital. Hoe kijk je de digitale evolutie tegemoet?

De volgende stap voor Bongo moet originele content, exclu-

MORRISON

sief voor *The Simpsons Comic* app, zijn. Daar dring ik nu op aan. We bieden onze nieuwe stripverhalen elke maand aan, samen met een selectie uit onze back catalog. Maar om mensen warm te maken voor de app en ze hem frequent te laten gebruiken, moet je ze iets bieden dat ze nergens anders krijgen. Na een tijdje kunnen ze dan nog verzameld worden in een paperback. Omdat er weinig continuïteit tussen de verhalen is, kan je van elk stripverhaal afzonderlijk genieten.

"Om mensen warm te maken voor The Simpsons Comic app, moet je ze iets bieden dat ze nergens anders krijgen"

Nu je aan het hoofd van digital staat, geeft dat je meer ruimte voor nieuwe dingen?

Meer tijd is overdreven, maar ik ben vandaag wel een officiële door Disney goedgekeurde tekenaar die werkt voor *ACME Archives*. Ik produceer limited artwork van Disney, *The Simpsons*, *Futurama*, en hopelijk in de toekomst ook Star Wars. Verder schrijf ik een nieuwe serie voor *Dark Horse* onder de naam *Dead Vengeance*, die ik zelf ook zal tekenen. De eerste uitgave is gepland voor oktober. Het verhaal zal plaatsvinden in de jaren 30 en 40 en zal gaan over tijdreizen.

Naast al deze bezigheden ben je ook een actief lid van CAPS? Waarvoor staat CAPS?

CAPS is een organisatie opgestart door Sergio Aragonès, Don Rico[21] en Mark Evanier[22] eind de jaren 70. CAPS betekent Comic Art Professional Society. We zijn gebaseerd in Los Angeles, omdat deze stad het mekka is voor gedrukte stripverhalen. Om lid te worden, moet je creatief aan de slag zijn in stripverhalen, als cartoonist, letteraar, inkleurder... maar niet als uitgever. Ik trad toe in de jaren 90 en ben ooit voorzitter en vice-voorzitter geweest, maar momenteel vervul ik geen functie. We houden meetings waarin we onze ervaringen delen, gasten uitnodigen ...

Alternatieve cover voor de *Dead Vengeance* reeks, ondergebracht bij Dark Horse

Vorig jaar kreeg CAPS faam door zijn Stan Sakai liefdadigheidsveiling. Hoe is dit begonnen?

We kregen te horen dat Stan Sakai en zijn vrouw Sharon financiële problemen hadden door de ziekte van Sharon. Tone Rodriguez, onze huidige vice-voorzitter, kwam daarom op te proppen met het idee van een veiling. Tijdens een lokale conventie in Long Beach verdeelde hij een flyer waarin hij kunstenaars vroeg om donaties die geveild konden worden. Veilingen hadden we in het verleden wel al vaker op poten gezet, maar deze keer was er een journalist van *Bleeding Cool* aanwezig. Hij vroeg Tone of hij een artikel over dit project mocht brengen. Toen Tone toestemde, besefte hij niet welke impact dit zou hebben. Eenmaal het artikel gepubliceerd was en iedereen op de hoogte was van de situatie van Stan, stroomden de donaties uit de industrie binnen van over de hele wereld, grote en kleine namen. We beseften al snel dat we het groter moesten zien dan een lokale veiling. We ging daarom online, omdat er niet genoeg geld was in Burbank om alles te kopen. Tijdens de voorbereidingen kreeg Tone ook het idee om een sketchboek uit te brengen met de beste stukken. Een goedkoop boek om nog meer geld in het laatje te brengen. Maar toen ik de kwaliteit van de stukken zag, stelde ik voor om er een kwaliteitsstuk van te maken, zonder dat CAPS voor de productiekosten moest opdraaien. Ik ging aankloppen bij *Dark Horse*, omdat ze de serie *Usagi Yojimbo* van Stan Sakai publiceren. Mike Richardson was meteen gewonnen voor het idee en wilde instaan voor alle kosten. Al het geld van de veiling, de financiële bijdragen en de opbrengst van het boek zouden rechtstreeks naar Stan en Sharon gaan. Het enige probleem met het boek was dat hij niemand had voor de layout. Hij moest het boek kant-en-klaar geleverd krijgen om te kunnen publiceren. Hoe had ik zo een verzoek kunnen weigeren? Ik stelde me kandidaat, maar wist niet of ik er in zou slagen. Uiteindelijk vond ik een bereidwillige medewerker binnen Bongo, Serban Cristescu, die al het ontwerpwerk op zich wilde nemen. Ik stond in voor het cureren.

> "Eenmaal iedereen op de hoogte was van de situatie van Stan Sakai, stroomden de donaties van over de hele wereld binnen"

Bijdrage van Matt Groening aan het Stan Sakai project. De mooiste tekeningen die CAPS ontving werden gebundeld in een boek (rechts: cover)

THE SAKAI PROJECT

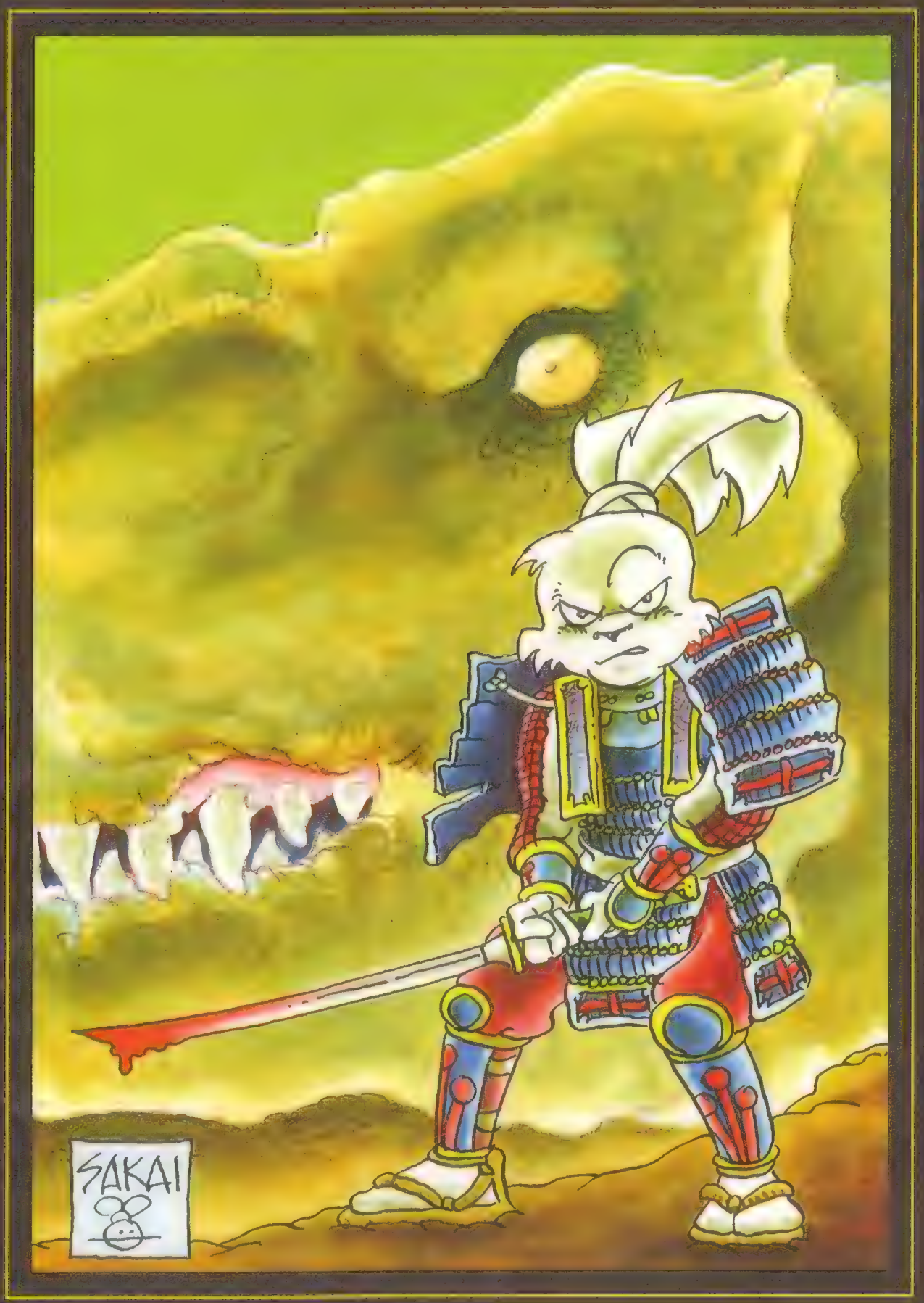

ARTISTS CELEBRATE THIRTY YEARS OF USAGI YOJIMBO

"Ik kan nog geen details geven over het geheime project waar Matt en ik aan werken, maar het lonkt nog steeds aan de horizon"

Als laatste vraag, wilde ik even polsen naar je geheime project met Matt. Toen je een stapje opzij zette als creative director, zou je een project op poten zetten met Matt. Kan je daar al meer over vertellen?

Niet in detail. We zijn er nog steeds mee bezig, maar het is een bijzonder traag proces omdat Matt's echtgenote net bevallen is vorig jaar, wat uiteraard heel veel aandacht vraagt. Maar het is iets dat nog steeds aan de horizon lonkt.

Bedankt voor het interview.

1. Bongo Comics: Amerikaanse uitgeverij, opgericht in 1993 door Steve en Cindy Vance, Bill Morrison, en Matt Groening, die instaat voor de publicatie van strips gebaseerd op Groenings animatieseries, samen met nieuw materiaal. Het bedrijf is vermoedelijk vernoemd naar het konijn Bongo, de protagonist uit Groenings Life in Hell strips.

2. Sheldon Moldoff (14 april 1920 - 29 februari 2012): Amerikaanse comic book artist, het meest bekend voor zijn vroege werk op DC Comics figuren als Hawkman en Hawkgirl, en als een van de belangrijkste ghost artists (onvermelde medewerkers) van Bob Kane voor Batman. Hij heeft o.a. Poison Ivy, Mr. Freeze, BatGirl en Batwoman bedacht.

3. Dick Sprang (28 juli 1915 – 10 mei 2000): Amerikaanse comic book artist en penciller, het meest bekend voor zijn werk op Batman gedurende de Golden Age of Comic Books. Sprang was verantwoordelijk voor de redesign van de Batmobiel in 1950. Sprang's Batman was herkenbaar aan zijn vierkante kin, expressief gezicht en ronde borstkas. Sprang was ook ontdekkingsreiziger in Arizona, Utah, en Colorado. Hij ontdekte o.a. het 'Defiance House' van de Anasazi.

4. Carmine Infantino (24 mei 1925 - 4 april 2013): Amerikaans striptekenaar, schepper van het bekende Batman logo. Hij was een van de succesvolle striptekenaars uit de Silver Age of Comic Books. Hij was (mede)bedenker van o.m. Barbara Gordon, Deadman, Wally West, Dial H for Hero, Captain Cold en Gorilla Grodd. Infantino was later werkzaam bij uitgever DC Comics en gaf daar striptekenaars als Neal Adams en Dennis O'Neil (van o.a. Wonder Woman en Superman) een kans om hun talent te laten zien.

5. Chuck Jones (21 september 1912 – 22 februari 2002): regisseur van de Looney Tunes tekenfilms. Veel van zijn animatiekortfilms over Bugs Bunny, Daffy Duck en Porky Pig zijn klassiekers. Ook de filmpjes die hij rond eigen personages draaide, zoals Wile E. Coyote, Henery Hawk, Pepe Le Pew, Marvin the Martian en Road Runner blijven waanzinnig populair. Jones werkte o.a. met Tex Avery voor Warner Brothers Studio. Hij maakte meer dan 300 tekenfilms en won drie Oscars voor zijn werk voor Looney Tunes en Merrie Melodies tekenfilms. Hij wordt geprezen voor zijn subtiele gezichtsexpressies, zijn gevoel voor timing en slapstick en zijn zin voor experiment. In opdracht van MGM regisseerde hij tientallen Tom en Jerry tekenfilmpjes.

6. Walter Lantz (27 april 1899 –22 maart 1994): Amerikaanse cartoonist, animator, filmproducent, en regisseur, bekend voor zijn

Bill Morrison aan het werk in zijn kantoor bij Bongo Comics (foto: Kayre Morrison)

creatie Woody Woodpecker.

7. Neal Adams (15 juni 1941): Amerikaanse comic book artist, bekend voor het mee tot stand brengen van het huidige uitzicht van DC Comics figuren zoals Superman, Batman en Green Arrow.

8. Bernie Wrightson (27 oktober 1948): Amerikaanse tekenaar van horrorstrips. Hij creëerde Swamp Thing en adapteerde verhalen van Lovecraft, Edgar Allen Poe, Mary Shelley en Stephen King. Met zijn specifieke stijl heeft hij een enorme invloed gehad op andere (Europese) tekenaars zoals Andreas.

9. Pacific Comics: onafhankelijke uitgeverij van comics die bloeide tussen 1981 en 1984 in San Diego. Broers Bill en Steve Schanes konden een aantal tekenaars van Marvel en DC aantrekken om eigen werk te produceren waarvan de auteurs de rechten mochten houden. Op deze manier konden ze zelf bepalen wat ze tekenden, wat in de praktijk neerkwam op comics met een volwassener inhoud. Jack Kirby en Sergio Aragonès maakten o.a. comics voor deze uitgever.

10. David Willardson: Amerikaans kunstenaar die zich volledig op Disney karakters heeft gegooid volgens de regels van de Pep Art Movement. Hij heeft ook zeventien jaar lang Disney filmposters ontworpen en oude posters in een nieuw jasje gegoten.

11. Gary Panter (1 december 1950): Amerikaans illustrator, schilder, designer en muzikant. Zijn werk is representatief voor de post-underground, new wave comics movement welke begon met het einde van het magazine Arcade: The Comics Revue en het begin van het magazine RAW. Voor zijn bekendste comics heeft hij samengewerkt met Charles Burns. Hij wordt gezien als één van de inspiratoren voor de stijl die Matt Groening ontwikkelde voor The Simpsons.

12. Mary Fleener (1951): Amerikaanse alternatieve comicsauteur, schrijfster en muzikante uit LA. Ze tekent in een stijl die ze cubismo noemt, afgeleid van de kubistische esthetiek en andere kunsttradities.

13. Jeff Smith (27 februari 1960): auteur van Bone, epische strip die oorspronkelijk in zwart-wit verscheen tussen 1991 en 2004. In 55 deeltjes vertelt hij het verhaal van de neefjes Bone die er uitzien als grappige tekenfilmspookjes. In totaal zijn er 1.332 pagina's.

14. James Robinson: Brits schrijver van Amerikaanse comics. Vooral bekend van The Justice Society of America, Starman, Batman ... waarvoor hij veel verhalen schreef. Hij is zelf een fervent verzamelaar van comics.

15. Mike Allred: Amerikaans comicauteur bekend van zijn creatie Madman. Zijn stijl wordt vergeleken met pop art en met de comicsstijl uit de jaren 50 en 60. Hij tekende ook een Sandman verhaal van Neil Gaiman.

16. Batton Lash: Amerikaanse comicsauteur bekend van Wolff and Byrd, Counselors of the Macabre en het afgeleide Supernatural Law

17. Geof Darrow (21 oktober 1955): Amerikaanse tekenaar die geruime tijd voor Hanna-Barbera gewerkt heeft (Scooby Doo, De Smurfen, Batman, Superman...). Hij heeft met Moebius samengewerkt en is comics gaan maken zoals The Shaolin Cowboy en Hard Boiled. Deze laatste reeks met Frank Miller werd vertaald in het Nederlands door Blitz. Hij heeft ook een aantal covers getekend voor Transmetropolitan (nu vertaald bij RW uitgaven).

18. Carol Lay: (1952) Amerikaanse underground comicsauteur. Haar werk wordt gepubliceerd door Kitchen Sink Press en Fantagraphics.

19. Peter Kuper: (22 september 1958) Amerikaanse underground comicstekenaar die publiceert in Mad en The New York Times. Hij is de medeoprichter van het politieke comicsmagazine World War 3 Illustrated.

20. Evan Dorkin (20 april 1965): Alternatieve Amerikaanse comicstekenaar die ook voor DC, Marvel en Dark Horse gewerkt heeft. Hij werkte ook voor Cartoon Network op Superman en Batman Beyond afleveringen.

21. Don Rico (26 september 1912 – 27 maart 1985): Amerikaanse comicstekenaar van Italiaanse afkomst die vooral gewerkt heeft voor Timely en Atlas, de voorgangers van Marvel. In de jaren 40 begon hij zijn carrière met Daredevil en hij ging verder met o.a. Captain America. In de jaren 50 werkte hij vooral met Stan Lee op Jane of the Jungle, Lorna, The Jungle Girl ...

22. Mark Evanier (2 maart 1952): Amerikaanse comicsschrijver bekend van de tekenfilms rond Garfield. Hij heeft ook een biografie van Jack Kirby geschreven.

Sleens curiosahoekje

Fabrimetal was 54 jaar lang de naam van de federatie van de ondernemingen der metaalverwerkende nijverheid. De koepelfederatie publiceerde vanaf haar oprichting in 1946 een 'wekelijks inlichtings- en contactbulletin' waarin artikels verschenen over voornamelijk sociale, economische en technische onderwerpen. In 1948 en 1949 leverde Nerotekenaar Marc Sleen negen exclusieve tekeningen bij artikels in het weekblad.

Door Yves Kerremans

De illustraties op deze pagina verschenen in het bulletin nr. 131/132 van 27 december 1948

De sectorfederatie Fabrimetal werd opgericht in 1946 en groepeerde oorspronkelijk ondernemingen uit de metaalverwerkende nijverheid. Later profileerde Fabrimetal zich als de koepelfederatie van bedrijven uit sterk uiteenlopende sectoren: metaal- en kunststofproducten, elektrotechniek, non-ferro, machinebouw, transport, informatie- en communicatietechnologie. In 2000 werd de naam gewijzigd in Agoria.

Vanaf de oprichting in 1946 tot 1974 verscheen wekelijks een inlichtings- en contactbulletin, nadien werd dat Fabrimetal Magazine. Het bulletin verscheen op A5-formaat en bevatte 34 pagina's (cover en achterkaft inbegrepen). De inhoud bestond uit bedrijfsadvertenties en technische en economische artikels. De droge teksten en grafieken werden in enkele bulletins van 1948 en 1949 opgeluisterd met exclusieve tekeningen van de hand van Marc Sleen. In totaal verschenen negen illustraties verspreid over vier bulletins, twee in 1948 (nr. 121 en 131/132) en twee in 1949 (nr. 160 en 169).

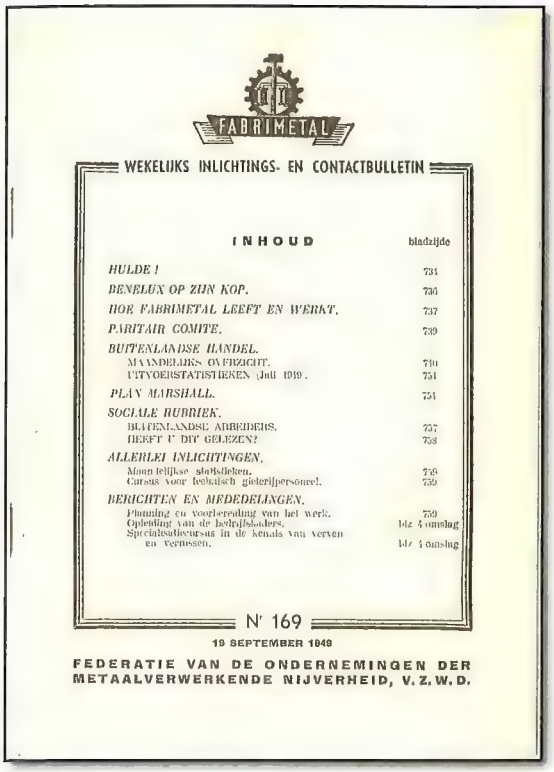

FABRIMETAL

WEKELIJKS INLICHTINGS- EN CONTACTBULLETIN

INHOUD

	bladzijde
HULDE !	734
BENELUX OP ZIJN KOP.	736
HOE FABRIMETAL LEEFT EN WERKT.	737
PARITAIR COMITE.	739
BUITENLANDSE HANDEL.	
MAANDELIJKS OVERZICHT.	740
UITVOERSTATISTIEKEN (Juli 1949).	754
PLAN MARSHALL.	754
SOCIALE RUBRIEK.	
BUITENLANDSE ARBEIDERS.	757
HEEFT U DIT GELEZEN?	758
ALLERLEI INLICHTINGEN.	
Maandelijkse afrijdieken.	759
Cursus voor technisch gieterijpersoneel.	759
BERICHTEN EN MEDEDELINGEN.	
Planning en voorbereiding van het werk.	759
Opleiding van de bedrijfsleiders.	blz 4 omslag
Specialisatiecursus in de kanals van verven en vernissen.	blz 4 omslag

N° 169

19 SEPTEMBER 1949

FEDERATIE VAN DE ONDERNEMINGEN DER METAALVERWERKENDE NIJVERHEID, V.Z.W.D.

Cover van het 'Wekelijks inlichtings- en contactbulletin' nr. 169 van 19 september 1949

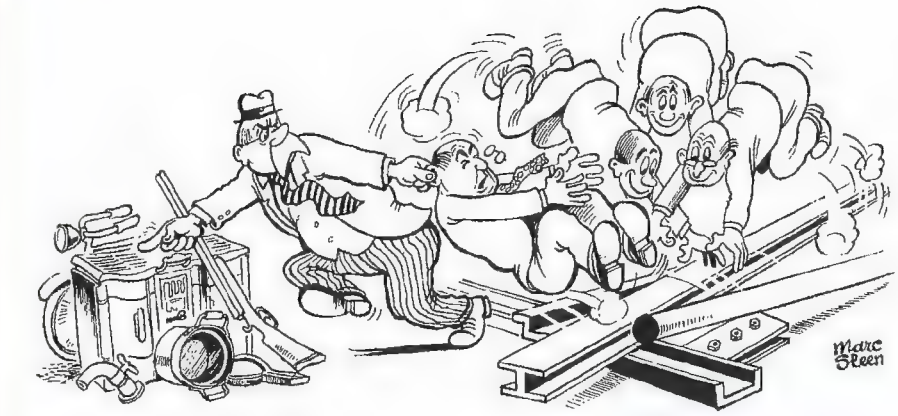

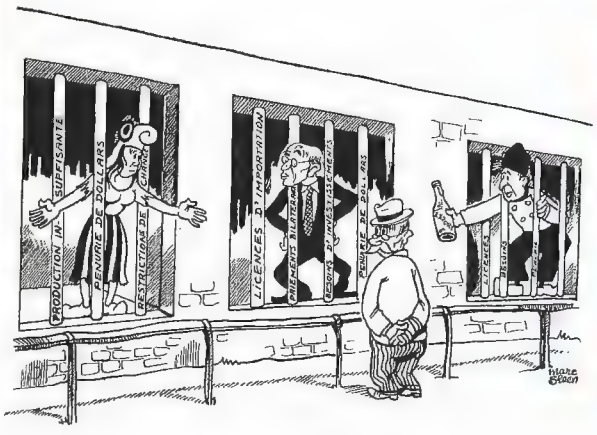

"In de meeste illustraties staat een meneer Pheip-achtige figuur model voor de Belgische ondernemer"

De illustraties op deze pagina's verschenen in de bulletins nr. 121 (18 oktober 1948), nr. 160 (18 juli 1949) en nr. 169 (19 september 1949).

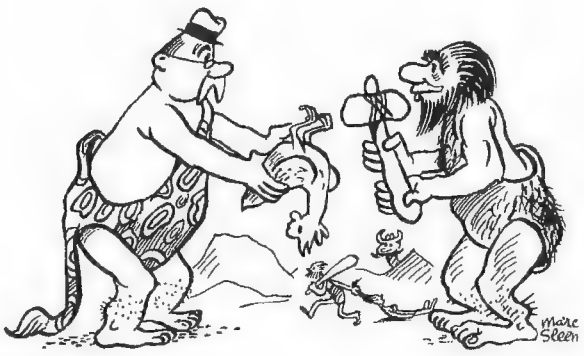

In de meeste illustraties staat een meneer Pheip-achtige figuur model voor de Belgische ondernemer. Het bulletin verscheen in beide landstalen, maar het valt op dat de teksten in de illustraties in de Nederlandstalige versie in het Frans bleven staan. Een bewijs van het Franstalige karakter van het bedrijfsleven net na WOII?

In de illustraties bij artikels over de internationale economische thema's stelde Marc Sleen de verschillende landen op grappige wijze voor aan de hand van figuren in nationale klederdracht: Nederland, Duitsland, Frankrijk, Engeland en de Verenigde Staten.

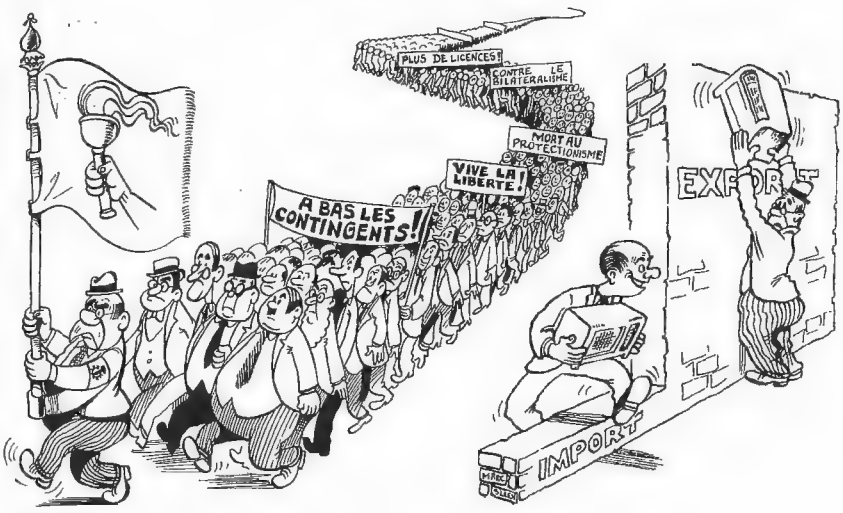

LES MAÎTRES DE L'ORGE
THORGAL
SOS
HISTOIRE SANS HÉROS
XIII
LARGO WINCH
BLAKE ET MORTIMER
HUGUETTE FOR EVER
DAN'

“België is niet exotisch genoeg voor een verhaal van Largo Winch”

Interview met Jean Van Hamme

Jean Van Hamme is dit jaar 76 geworden. Hij geldt nog altijd als één van de meest getalenteerde stripscenaristen van het moment. Hij is het brein achter oneshots als *De Chninkel, SOS Geluk, Western en De Bloedbruiloft en topreeksen als Thorgal, XIII, Lady S., De Meesters van de Gerst, Wayne Shelton* en uiteraard ook van *Largo Winch*. Deze laatste reeks viert dit jaar zijn zilveren jubileum. Brabant Strip Magazine wilde deze verjaardag niet zomaar laten voorbijgaan en ging langs bij Jean Van Hamme in de schaduw van het KMI van Ukkel.

Door Gert Bussens en Tom Vermeeren

Largo Winch heeft een vreemde ontstaansgeschiedenis. Kan je daar wat meer over vertellen?

Largo Winch is in meerdere versies verschenen. Het allereerste idee was een strip om op de Amerikaanse markt mee door te breken. Dat was in 1973. De toenmalige baas van het weekblad *Kuifje*, Greg, wilde graag dat er een samenwerking zou komen tussen auteurs van de Frans-Belgische school en de Amerikaanse stripmarkt. Greg was immers zelf vol van alles wat Amerikaans was, sinds hij er eind jaren 70 het Franse stripverhaal ging promoten als vertegenwoordiger van uitgeverij Dargaud. Op dat moment nam Greg me mee naar New York, omdat ik goed Engels praatte. Daar bracht hij me in contact met de Amerikaanse tekenaar John Prentice. Prentice had na het overlijden van de grote Alex Raymond de reeks *Rip Kirby* hernomen. Greg legde er ook contact met Stan Drake. Hij maakte op scenario van Leonard Starr het verhaal *Cannonball Carmody*[1] en ook nog vijf albums van *Kelly Green*[2]. De bedoeling was dat Prentice dus mijn allereerste scenario van Largo zou uitwerken.

Jean Van Hamme geldt nog altijd als een van de meest getalenteerde stripscenaristen van het moment . Hommage door Dany

Wat is er fout gelopen?

Na een zestal maanden van ellenlange briefwisseling - internet was er toen helaas nog niet - had Prentice slechts negen pagina’s getekend. En dan nog heel summier, zonder details of oog voor decors. In onderling akkoord besloten we onze samenwerking stop te zetten. Ik kocht de rechten van Largo terug, alsook de platen van Prentice en besloot het dan maar over een andere boeg te gooien.

Je bedoelt dat toen het idee ontstond om romans te schrijven met Largo Winch in de hoofdrol?

Dat klopt. In 1976 begon ik aan mijn eerste roman, in de volle overtuiging dat het een regelrechte bestseller zou worden (*lacht*). Maar dat gebeurde helaas niet (*lacht opnieuw*).

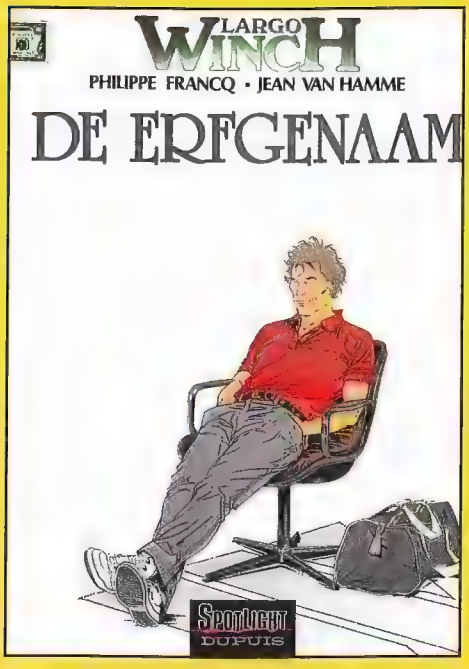

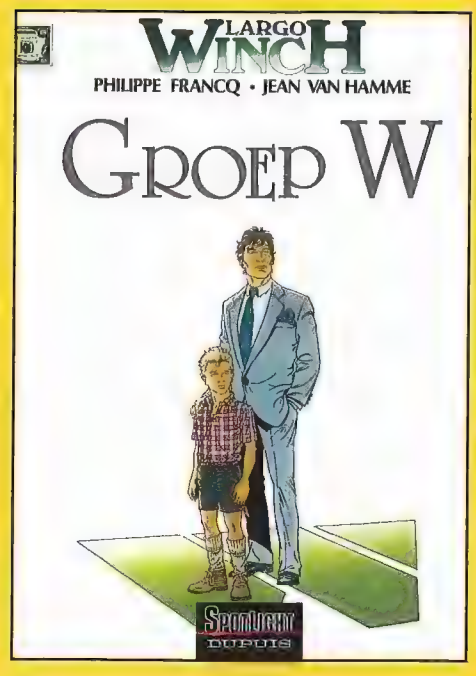

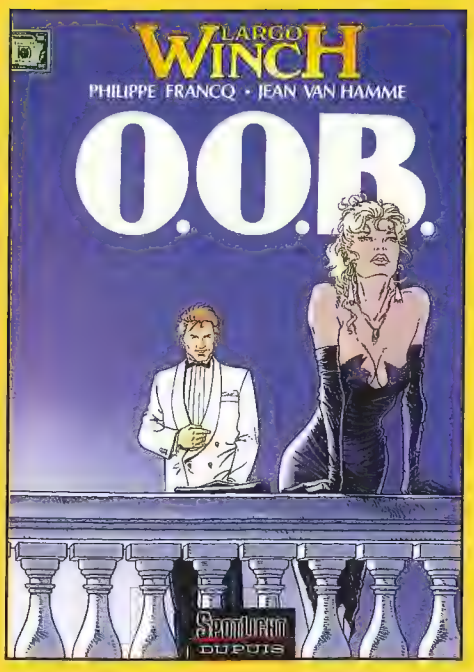

Van de eerste roman werden er 11.000 verkocht. Geen succes, geen totale flop. De stripmarkt is sinds een aantal jaren oververzadigd, maar de boekenmarkt was dat toen al. Elk jaar verschenen toen 10.000 nieuwe titels, dat is ongeveer 200 per week. Probeer daartussen maar eens op te vallen als onbekende romanschrijver. Geen evidentie.

Proefplaten van John Prentice

In 1990 ontstond de definitieve versie van *Largo Winch*. Hoe kwam je in contact met tekenaar Philippe Francq?

Hij belde me zelf op. Hij vroeg of ik geen scenario voor hem kon maken. Ik kende zijn vorige albums *Vrouwen en steden*[3] en *Léo Tomasini*[4]. Ik wist dus dat hij veel potentieel had om het soort actieverhaal te brengen dat ik in mijn hoofd had. Op grafisch vlak had hij wel nog wat te leren, maar zijn manier van cinematografisch werken beviel me al in die vier albums. Hij denkt hetzelfde als ik over het in beeld brengen, het vertellen van een verhaal. Dat moest dus wel een voordeel zijn voor onze samenwerking. Ik stuurde hem de eerste roman van Largo op om nadien zijn mening erover te horen. Francq was onmiddellijk enthousiast om die roman te verstrippen.

Heb je veel aanwijzingen moeten geven om een tweede mislukking te vermijden?

Ik wilde dat Largo als stripfiguur zou verschillen van het romanpersonage. Francq heeft heel veel

schetsen en karakterstudies moeten maken, vooraleer we allebei vonden dat het goed zat. Toch raar dat eenzelfde verhaal wel aanslaat in stripvorm en niet als roman ...

Vanaf het begin koos je voor tweeluiken. Waarom?

Als je een gecompliceerd verhaal wil vertellen met meerdere verhaallijnen, is het heel lastig om je aan het strakke keurslijf van 46 bladzijden te houden. Ik besef dat het voor de lezers niet altijd even leuk is dat zij een jaar moeten wachten om het vervolg en het slot te kennen, maar het is niet anders. Meestal schrijf ik het scenario van het volledige tweeluik en stuur dat dan door naar Francq.

Dan kan voor hem het monnikenwerk beginnen ...

Je moet beseffen dat Francq ongeveer twee kalenderjaren nodig heeft om een volledig tweeluik van 92 bladzijden uit te werken.

Wat bevalt je het meest aan het tekenwerk van Francq?

Het is een op en top professioneel. Daarenboven is hij zowel goed in het tekenen van actiescènes als het weergeven van emoties in close-ups bijvoorbeeld. Dat kom je niet zo vaak tegen bij tekenaars. Zoals ik al zei, denkt hij net als ik. Hij kan op een heel filmische manier mijn verhaal in beeld brengen. Hij stuurt me op regelmatige basis zijn potloodpagina's door, maar het gebeurt vrij zelden dat ik vraag om iets te veranderen.

Wat zijn je favoriete personages?

Oh, dat zijn er heel veel. Uiteraard houd ik van de dualiteit van Largo's karakter. Aa de ene kant is er de avontuurlijke Largo die samen met zijn sidekick Simon het liefst de jungle intrekt en weduwen en wezen redt en aan de andere kant is er ook de zakenman Largo die aan het hoofd staat van een multinational en duizenden mensen tewerkstelt. Hij moet dus zowel verantwoordelijkheid uitstralen als avontuurlijk overkomen. Hij bengelt voortdurend tussen de hippiecultuur van Simon Ovronnaz en het establishment van Dwight Cochrane. En uiteraard ben ik gek op alle vrouwelijke personages: Sue Ann, Charity Atkinson, Marjan Texel, Saïdee en natuurlijk Miss Pennywinkle.

Geef je tips over het uiterlijk bij het ontwikkelen van nieuwe personages?

Bij de reeks *XIII* gaf ik tekenaar William Vance soms een tip en zei dat ik een personage graag de looks zou zien krijgen van een bepaalde acteur of actrice. Dat doe ik voor *Largo Winch* bewust niet. Toen ik het personage van Domenica, de beeldhouwster uit *Cross Fire* introduceerde, was de enige beschrijving die ik meegaf aan Francq dat ze er als een echte latina moest uitzien. Daarmee heeft hij meer dan genoeg (*veelbetekenende knipoog*).

MMH ... DAAR KRIJG IK HONGER VAN !
EN IK GELOOF DAT IK HEM BEVAL ! ALS OOK MAAR DE HELFT WAAR IS VAN WAT IK OVER M GEHOORD HEB, DAN ZAL HIJ ME SNEL WEER OPZOEKEN!

Jean Van Hamme is gek op alle vrouwelijke personages, vrouwen met pit, met een sterk karakter, zoals Sue Ann (bovenaan), Charity Atkinson (midden) en Marjan Texel (onderaan)

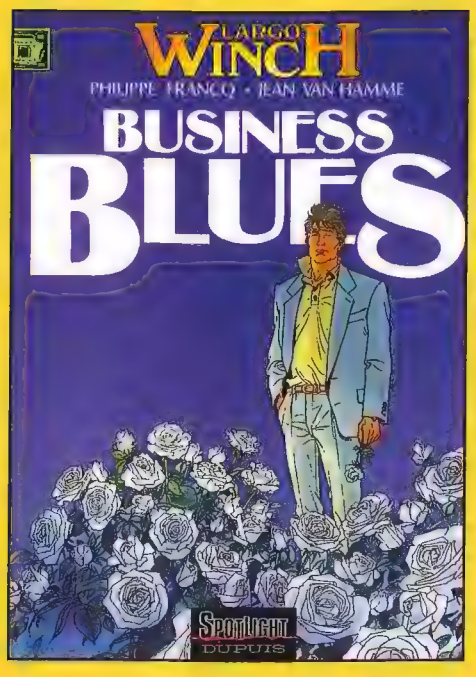

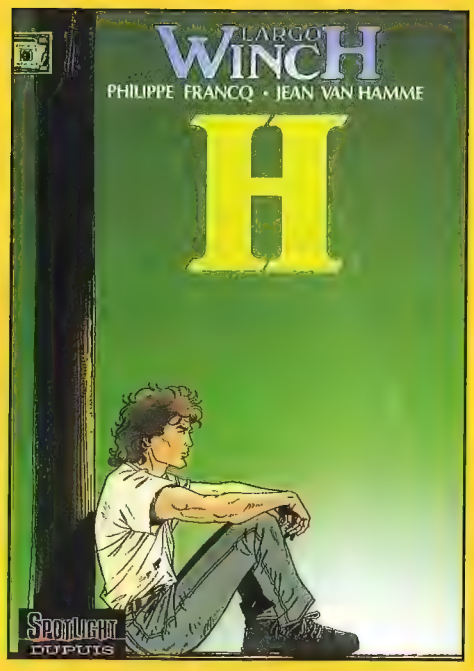

Weet je, zo goed als alle vrouwen in *Largo Winch* zijn vrouwen met pit, met een sterk karakter. Geen bimbo's zonder inhoud. Behalve de rondborstige Marilyn Apfelmond. Zij is de enige karikatuur. Maar uitzonderingen bevestigen nu eenmaal de regel, hé? Op dit moment bedenkt Francq de looks van een nieuw vrouwelijk personage voor het twintigste album. In *20 seconden* zit een stoere, breedgeschouderde Hollandse. Ik zie ze als een vrouwelijke versie van kapitein Haddock. Benieuwd hoe hij haar gestalte zal geven.

Jean van Hamme als advocaat van Largo Winch

De advocaat van Largo Winch heeft jouw looks. Was dat Francqs idee?

Jullie verdenken er mij toch niet van dat ik dat aan Francq heb gevraagd? Absoluut niet. Toch vind ik het best een leuk idee. Ik word in mijn rol van scenarist betaald om Largo steeds opnieuw in de problemen te brengen en als advocaat in de strip word ik dan nogmaals betaald om er hem weer uit te trekken (lacht).

Als je een nieuw scenario schrijft, begin je dan met het bepalen van de locatie?

Dat klopt. Ook voor de scenario's van *Lady S.* (met tekenaar Philippe Aymond) en *Wayne Shelton* (met tekenaar Christian Denaeyer) werk ik op deze manier. Het is fijn dat je als scenarist weet welke landen of locaties je tekenaars graag in beeld zouden brengen. Als je in functie van die voorkeur een verhaal bedenkt, dan beschouwen ze dat als een cadeau en kruipen ze met veel meer zin achter hun tekentafel. Dat merk je sowieso aan het eindresultaat. Het is een paar keer gebeurd dat ik een zwakker scenario van *Thorgal* opstuurde naar Grzegorz Rosinski met de vermelding dat hij zijn uiterste best moest doen om het verhaal toch ietwat te redden (*lacht als hij onze verwonderde blikken ziet*). Ja, ik durf zonder blozen toe te geven dat niet al mijn scenario's meesterwerken waren. Om op jullie vraag weer te keren. Ik begin dus met het bepalen van de plaats. Dan begin ik veel te lezen over die stad of dat land en zo komen de ideeën vanzelf. Deze manier van werken ligt mij het beste. Zomaar in het wilde weg gaan navigeren als een boot zonder kompas en dan hopen dat er vanzelf een goed verhaal in je hoofd tevoorschijn komt, dat werkt niet. Door de locatie vast te leggen, werkt mijn fantasie gerichter.

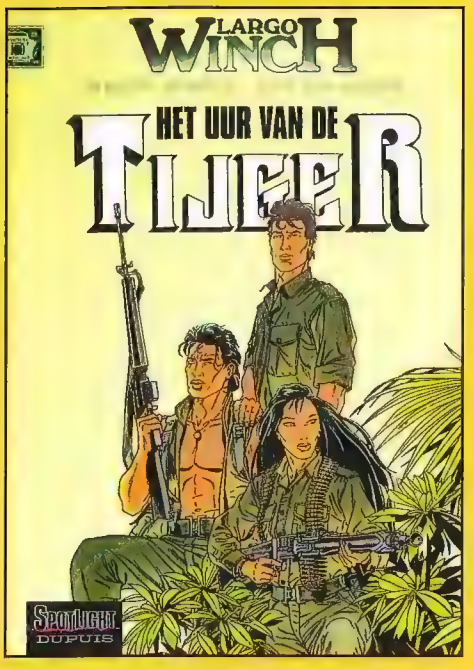

Heb je er ooit aan gedacht om een tweeluik in België te situeren?

Ik heb al met dat idee gespeeld, maar je moet toegeven dat België toch niets exotisch uitstraalt. Largo avonturen laten beleven in New York, Bali, Venetië, China, Birma of Istanbul: dat willen de mensen lezen! Wie zit er te wachten op een avontuur in Gent, Brussel of Antwerpen? Pas op, ik heb niets tegen deze steden. Mijn vrouw is afkomstig van Gent, ik ben opgegroeid in Brussel en Antwerpen zou een optie kunnen zijn als havenstad en centrum van de diamantsector. Maar neen. België is niet glamoureus genoeg voor Largo.

In *Zwarte Zee* staat er een interview van drie bladzijden met Largo Winch. Hoe is dat idee ontstaan?

Ik vond het de ideale manier om het reilen en zeilen van Groep W uit de doeken te doen. Het was tijd dat ik de lezers liet voelen dat Largo Winch met de economische realiteit van vandaag te maken krijgt. Een groot bedrijf als het zijne leiden, kan je niet los zien van de actualiteit en de huidige economische crisis. Een interview gaf me de mogelijkheid om Largo *in the picture* te zetten als 'patron' van zijn onderneming. Het is eens iets anders dan de held die de avonturier uithangt of achter schone vrouwen aanholt. Vooraan

"Largo avonturen laten beleven in New York, Bali of Istanbul, dat willen mensen lezen. Wie zit te wachten op een verhaal in Gent, Brussel of Antwerpen?"

"Ik heb een vrij realistisch beeld van de complexe wereld waarin we leven. Daarom lukt het me om steeds nieuwe scenario's te bedenken"

in datzelfde album zit ook een brief van Largo aan zijn personeelsleden. Daarin heb ik geprobeerd om de economische recessie uit de doeken te doen. Onze voormalige minister van financiën Didier Reynders, die een grote fan is van *Largo Winch*, vond dat ik op een duidelijke manier de economische situatie had samengevat. Dat uit zijn mond horen was echt een compliment. Daarenboven kunnen lezers zelf bepalen of ze de brief en het interview lezen of overslaan. Ze missen niets essentieels van het verhaal, als ze dat niet doen. Daar heb ik echt wel bij stilgestaan.

Het vijftiende album *De Drie Ogen van de Bewakers van de Tao* wint zeker de prijs voor de langste titel uit de reeks. Maar er wordt al over De Drie Ogen gesproken in het achtste album *Het uur van de tijger*. We krijgen nergens echt meer uitleg. Kan je die nu geven?

(*fijne glimlach*) Dat hebben jullie goed opgemerkt. Ik heb die titel zelf bedacht. Het is een soort paswoord van een Chinese triade. Sinds de vierde cyclus stond nog een bloedschuld open bij de yakuza. Toen al speelde ik met het idee dat die schuld ooit afgelost zou moeten worden. Dat is dus in het Chinese tweeluik gebeurd, dertien jaar later. Ik gebruik deze vorm van scenario's bedenken vaak. Men noemt dit in het Engels 'planting'. Je plant letterlijk een idee in een verhaal, om dan in een later album te oogsten. De drie ogen is trouwens een concept dat ik tijdens mijn research ontdekte in de leer van het taoïsme en hindoeïsme. Daar wordt beweerd dat elke mens eigenlijk drie ogen heeft. Twee in het gezicht en één aan de binnenkant om de mens van binnenuit te zien. Ik liet mij daardoor inspireren voor deze titel.

Als je op reis gaat in functie van een nieuw tweeluik, schrijf je dan al ter plaatse aan het scenario?

Nooit. Ik hou wel een gedetailleerd roadboek bij. Mijn vrouw reist altijd mee en is een uitstekend fotografe. Ik wil vooral genieten op reis. Het uitschrijven is voor thuis. Toch heb ik die reizen echt nodig. Ze prikkelen mijn fantasie. Dit gekoppeld aan mijn jaren ervaring aan het hoofd van een multinational zorgt dat ik een vrij realistisch beeld heb van de complexe wereld waarin we leven. Daardoor lukt het me om steeds nieuwe scenario's te bedenken.

Dit jaar verscheen het boek *Mémoires d'écriture*. Hoe is het idee voor dit boek ontstaan?

Meerdere mensen hadden al gepolst of ik niet geïnteresseerd was in het

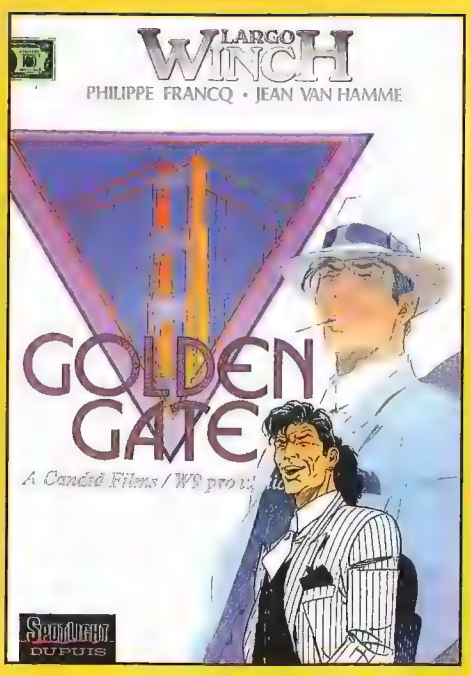

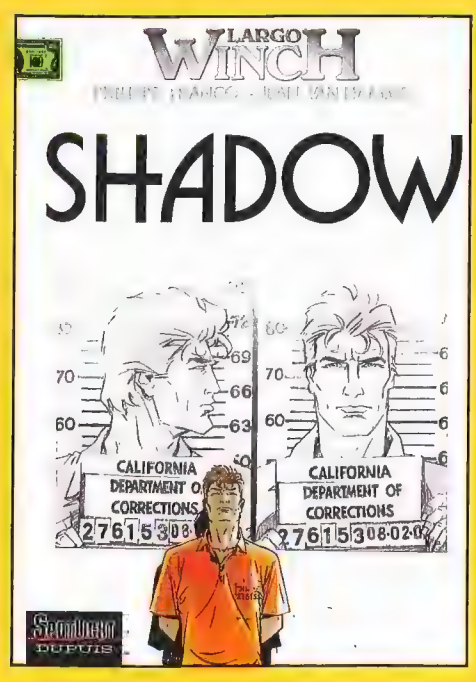

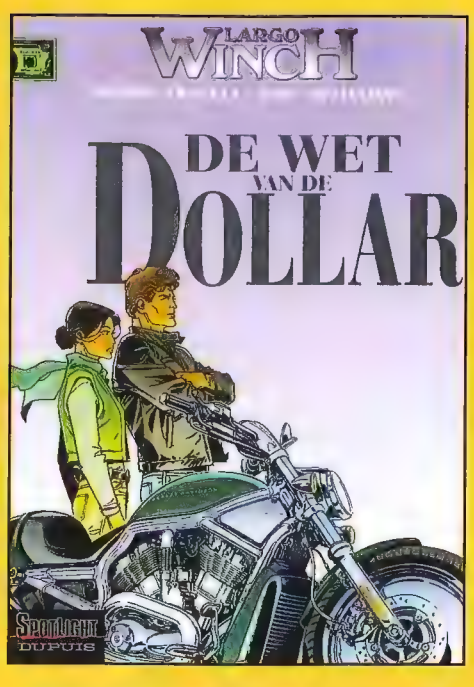

maken van een monografie. Ik zag het echter niet zitten om dagenlang door een journalist bevraagd te worden. Ik wilde aan het roer staan en het gesprek niet laten leiden door iemand anders. Daarom besloot ik zelf in de pen te kruipen om te vertellen hoe ik 45 jaar als verhalenverteller heb gewerkt. Uitgeverij Bamboo zag mijn manier van werken wel zitten. Geen familiekiekjes of uitgebreide hoofdstukken over mijn jeugd, rol van mijn ouders ... Ik wilde gewoon vertellen hoe ik die decennia als scenarist heb beleefd. Ik vertel dus over mijn samenwerking met verschillende tekenaars, maar je zal er niets over mijn maîtresses van de voorbije jaren in vinden (*lach en knipoog*). Ik verwacht er geen monsterverkoop van. Dat hoeft ook niet. De verkoopprijs van vijftien euro is bewust gekozen om de drempel niet te hoog te leggen. Geen dure hardcover of kunstboek dus. Ik leg ook niet uit hoe je een scenario moet schrijven. Het is gewoon mijn verhaal als stripscenarist.

Hommage aan *Kuifje*, tekening voor het dagblad *Le Figaro*

Hoe zit het met de derde *Largo Winch* langspeelfilm waarover al een tijdje gesproken wordt?

Dat zal niet voor direct zijn. Deze keer ben ikzelf helemaal verantwoordelijk voor het scenario. Ik heb al drie keer de versie aangepast na bespreking met filmmakers. Het definitieve scenario kan er pas komen, als ik met de regisseur in gesprek kan gaan. Maar er is nog geen regisseur gevonden (*korte stilte*). Het draait uiteraard allemaal om het budget of eerder het gebrek eraan. Films maken is zo verschrikkelijk duur. Toch is het best frustrerend, als ik zie wat voor slechte tv-films een budget bij elkaar krijgen en op het scherm verschijnen. Dan denk ik: "Waarom lukt het niet om voldoende centen bij elkaar te krijgen voor mijn filmproject"?

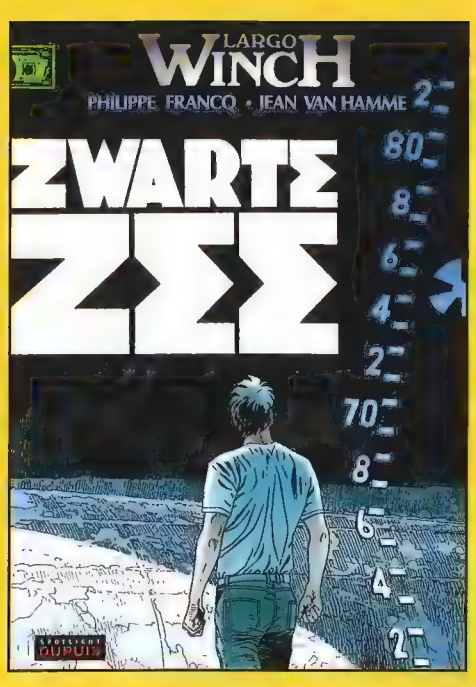

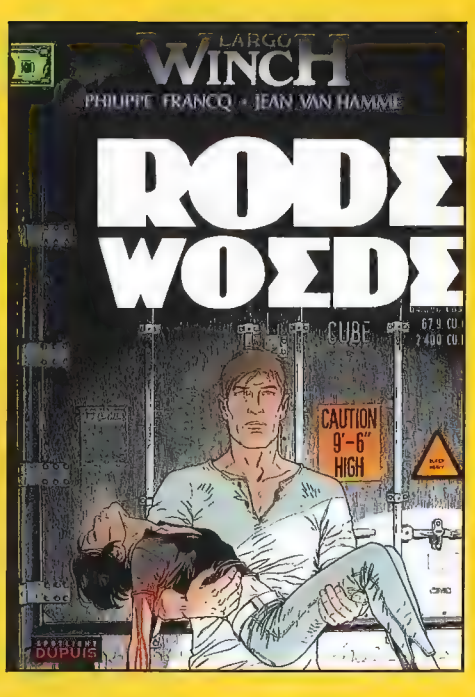

Weet je al waar het volgende tweeluik zich zal afspelen?

Waarschijnlijk in Rusland. De setting is er al, maar het is nog allemaal heel vaag. Ik durf zelfs nog niet te zeggen dat er nog een volgend tweeluik van mijn hand komt (*korte stilte*). Ik stop graag op een hoogtepunt. Als de magie weg is, dan trek ik er liever zelf de stekker uit door de pen aan iemand anders door te geven. Ik wil geen vervolg produceren, omdat externen dat van mij verwachten, maar meester over mijn eigen lot blijven. Zo voel ik het aan, al klinkt dat misschien zwaar. Ik heb al heel mijn leven nood aan nieuwe uitdagingen. Ik wil nu aan een nieuw avontuur beginnen, een avontuur dat theater heet. Momenteel schrijf ik mijn allereerste hedendaagse stuk. Ik doe dat met heel veel plezier. Het is fijn om mij weer debutant te voelen. Zo vermijd ik dat er gewenning optreedt. Ik heb altijd verhalen voor mezelf geschreven. Ik beschouw me samen met mijn vrouw altijd als de eerste lezer van mijn eigen verhalen. Dat zorgt voor opwinding bij het werken en ik heb het echt nodig om geëxciteerd te worden tijdens het schrijven. Ook nu heb ik dat gevoel bij het werken aan mijn eerste

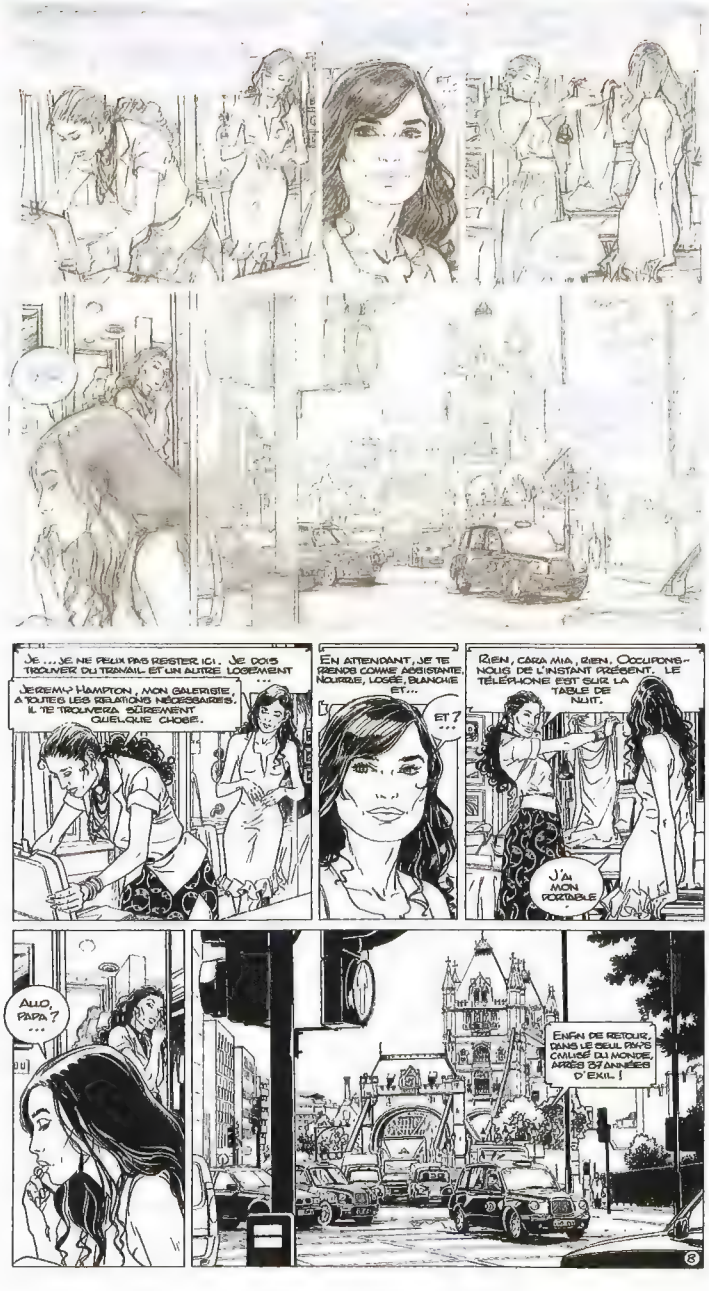
JE ... JE NE PEUX PAS RESTER ICI. JE DOIS TROUVER DU TRAVAIL ET UN AUTRE LOGEMENT ...
JEREMY? HAMPTON, MON GALERISTE, A TOUTES LES RELATIONS NÉCESSAIRES. IL TE TROUVERA SÛREMENT QUELQUE CHOSE.
EN ATTENDANT, JE TE GRONDS COMME ASSISTANTE. NOURRIE, LOGÉE, BLANCHIE ET...
ET ? ...
RIEN, CARA MIA, RIEN. OCCUPONS-NOUS DE L'INSTANT PRÉSENT. LE TÉLÉPHONE EST SUR LA TABLE DE NUIT.
J'AI MON PORTABLE
ALLO, PAPA ? ...
ENFIN DE RETOUR, DANS LE SEUL PAYS CIVILISÉ DU MONDE, APRÈS 37 ANNÉES D'EXIL !

Voorbeeld van de uitwerking van het scenario. Bovenaan de schets, onderaan de reeds geïnkte tekening

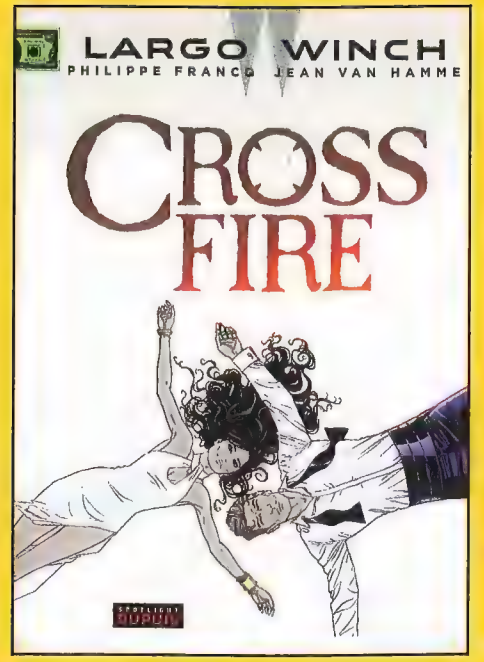

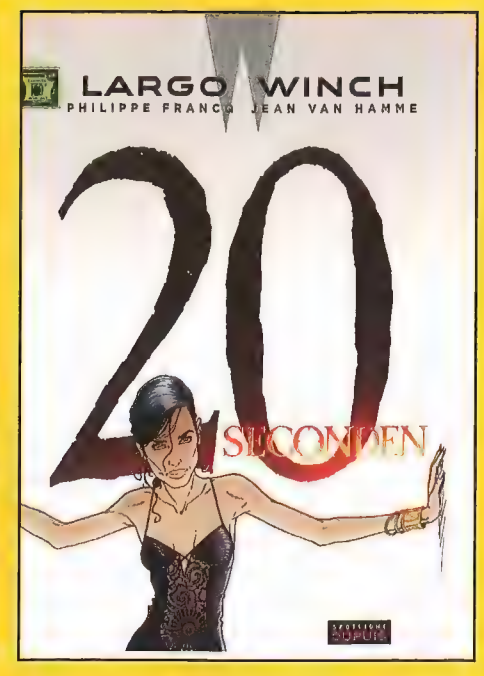

theaterstuk. Het heeft me altijd geboeid hoe belangrijk dialoog is bij theater. Het karakter van de personages moet via scherpe en goed doordachte dialogen verduidelijkt worden. Het is een manier van vertellen die compleet nieuw voor mij is. Een echte uitdaging. Zalig!

We vernamen dat jij het scenario zal schrijven voor het dertiende en laatste album in de spinoff *XIII Mystery*. Klopt dat?

Dat klopt. Het is de bedoeling dat het album in 2018 in de rekken zal liggen. Dan word ik tachtig jaar. Normaal zal dit mijn allerlaatste stripscenario worden. Ik wilde in schoonheid eindigen en ik heb nog eens alles uit de kast gehaald. Het scenario is uitgeschreven. Olivier Grenson zal de 54 pagina's tekenen.

Kan je al een tipje van de sluier lichten?

Twee vrouwen staan centraal in het verhaal: Judith Warner en Jessica Martin. In het begin kennen ze elkaar niet. Toch hebben ze iets gemeen: ze zijn verliefd op dezelfde man. Judith dook voor het eerst op in het zesde album van de hoofdreeks *Dossier Jason Fly*. Ze voelde zich meteen tot XIII aangetrokken bij zijn aankomst in Greenfalls. Jessica Martin speelt pas in latere albums de hoofdrol en valt ook voor de charmes van XIII. Meer wil ik voorlopig niet kwijt. Nog even geduld oefenen, heren!

Slotvraag: hoe zie je de verdere toekomst van *Largo Winch*?

Oh, maak je over Largo geen zorgen. Francq is ondertussen mans genoeg om zonder mij verder te gaan. Zoals ik al eerder zei, denkt hij bij het opbouwen van een strippagina net als ik. Dat kan hij dus best alleen. Het enige aspect waar Francq het nog moeilijk mee heeft, is het bedenken van een origineel nieuw scenario. Als het basisidee er is, kan hij dit zeker zelfstandig uitwerken tot een degelijk stripscenario. Maar het vertrekpunt vinden, is echt niet zo simpel. Een romanschrijver zou hem daarbij in de toekomst kunnen bijstaan. Het hoeft dus niet perse een stripscenarist te zijn (*knipoog*).[6]

"Het dertiende en laatste album in de spinoff XIII Mystery zal normaal mijn laatste stripscenario worden"

1. Cannonball Carmody – Operatie 'Men-tel' verscheen in het weekblad Kuifje en kwam als album uit in 1984 in de Collectie Kaleidoscoop van Lombard. Het album is echter niet getekend door Stan Drake, maar door Leonard Starr zelf.

2. Van deze vijf werden er door Dargaud slechts twee naar het Nederlands vertaald in de Collectie Pilote begin jaren tachtig. Dargaud bracht de eerste 4 van deze albums zelf uit in het Engels via het dan net opgerichte Dargaud International Publishing.

3. Van deze kortverhalen op scenario van Bob de Groot verschenen twee albums in Collectie Pilote bij Dargaud in 1987 en 1988.

4. Hiervan verschenen twee albums in Collectie Charlie bij Dargaud in 1988 en 1989 op scenario van Francis Delvaux.

5. Van Hamme stopte in 1976 als hoofd van de Belgische afdeling van Philips.

6. Op 20 november raakte bekend dat de Franse romanschrijver en journalist Eric Giacometti de nieuwe scenarist van Largo Winch zal worden.

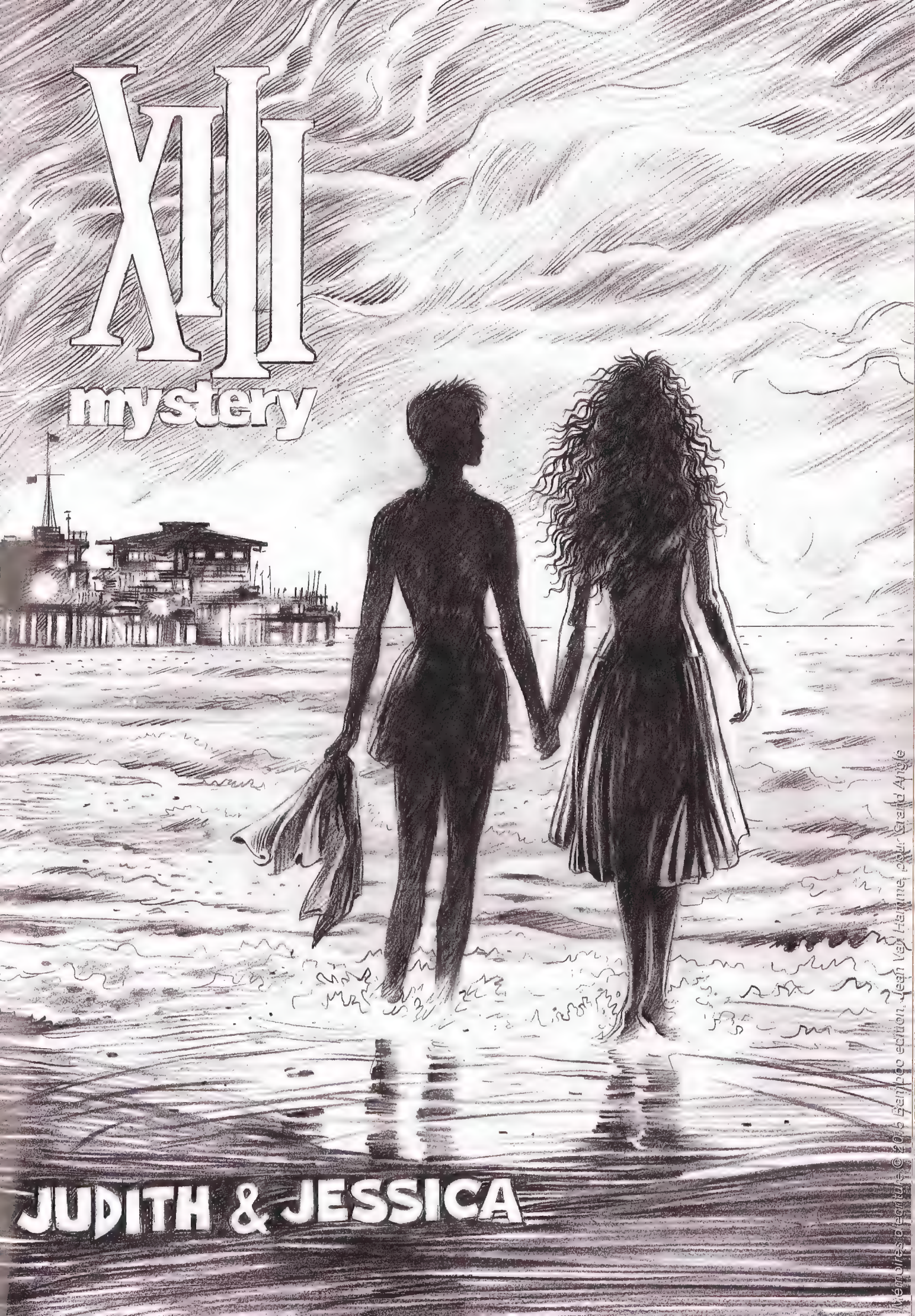

Aventures présente © 2015 Bamboo Edition, Jean Van Hamme pour Grand Angle

’14 - ’18: de grote oorlog in de strip

De Eerste Wereldoorlog en technologie

De Eerste Wereldoorlog gaf aanleiding tot versnelde technologische ontwikkelingen. De innovaties zouden onder meer leiden tot chemische oorlogvoering. Er waren belangrijke nieuwigheden op vlak van de wapensystemen: tanks, vlammenwerpers, vliegtuigen, mitrailleurs ... Niet alleen geschiedenisboeken maar ook stripverhalen brengen al dit wapentuig en de impact ervan op soldaten en burgers in beeld.

Door Jef Peeters

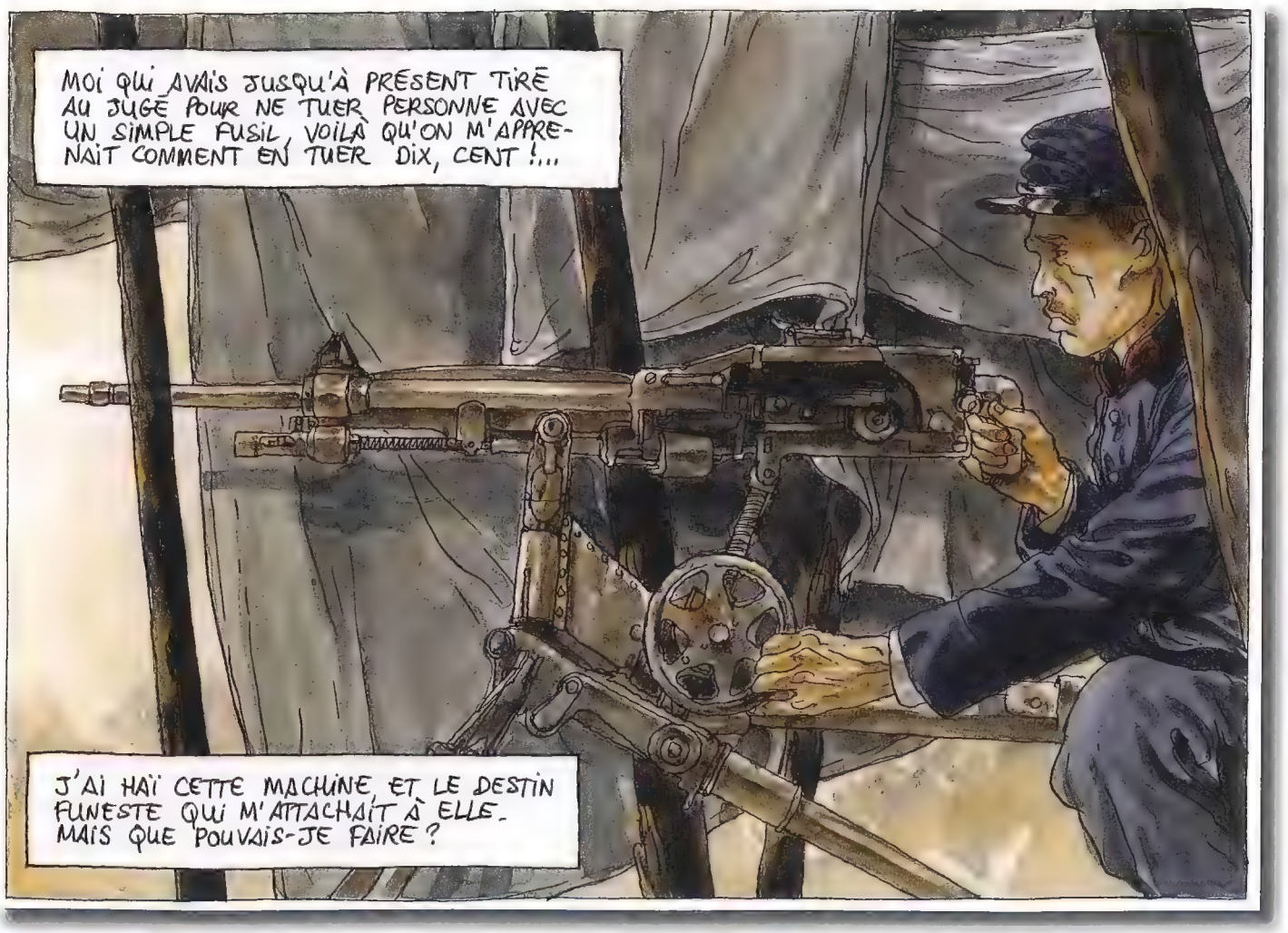
MOI QUI AVAIS JUSQU'À PRÉSENT TIRÉ AU JUGE POUR NE TUER PERSONNE AVEC UN SIMPLE FUSIL, VOILÀ QU'ON M'APPRENAIT COMMENT EN TUER DIX, CENT !...
J'AI HAÏ CETTE MACHINE, ET LE DESTIN FUNESTE QUI M'ATTACHAIT À ELLE. MAIS QUE POUVAIS-JE FAIRE ?

"Dankzij Anthony Fokker had de Duitse luchtmacht een veel hogere gevechtskracht dan de geallieerden"

De luchtvaart stond nog in haar kinderschoenen. De Franse generaal Ferdinand Foch zou het vliegen beschouwd hebben als sport en nutteloos voor het leger. Voorheen werd de luchtballon gebruikt voor verkenning. Tijdens de oorlog werden vliegtuigen al snel ingezet voor verkenningsdoeleinden met een piloot en een waarnemer aan boord. In de beginfase gingen de vliegtuigen nog onbewapend de lucht in. Het gebeurde zelfs dat vijanden elkaar een groet brachten. Later werden er geweren en machinegeweren aan boord genomen. Met een vast machinegeweer was de bijzitter niet meer nodig en kon het vliegtuig lichter worden en meer beweeglijk. Maar een vast machinegeweer bleek een gevaar voor de propeller. Technici van alle betrokken landen zochten koortsachtig naar een oplossing.

Vijandelijke piloten groeten elkaar in de lucht. Uit Mike Butterworth & Bill Lacey, *Les Aigles sur le front Ouest, deel 1*, Clair de Lune, 2013

Rol van Fokker

Duitsland kreeg een Frans vliegtuig in handen, uitgerust met een techniek om dit probleem te ontwijken. Het Duitse leger gaf opdracht aan de Nederlandse luchtvaartpionier Anthony Fokker (1890-1939) om een systeem te ontwikkelen voor hun eigen vliegtuigen. Vrij snel kwam Fokker met een performant vliegtuig, de 'Fokker Eindecker', met gesynchroniseerde mitrailleur.

Dankzij Fokker had de Duitse luchtmacht een veel hogere gevechtskracht dan de geallieerden. Het leven van Fokker werd verbeeld door Buth in *'t Kapoentje* (1978, nummers 43-46) en door Arnold v/d Hoeven (tekeningen) en Derk Evers (scenario): *Gefluister aan de horizon* (Oberon, 1982). In *De briesende bruid* (Standaard, 1988) wordt Tante Sidonia naar de periode van de Grote Oorlog geflitst. Ze ontmoet er Fokker en Sidonia valt

Een Franse soldaat worstelt met morele bezwaren wanneer hij een mitrailleur toegewezen krijgt. De 'moordmachine' schrikt de soldaat af wegens de hoge dodelijke vuurkracht. Tijdens het eerste gevecht blokkeert de mitrailleur. Een euvel dat vrij dikwijls opdook. Uit Maël, *Entre les lignes*, Daniel Maghen, 2014

Uit Alain Mounier, *L'Ambulance 13*, Grand Angle, 2014

voor de vliegtuigbouwer en piloot. Maar alleen vliegtuigen kunnen op zijn aandacht rekenen. Er kunnen vragen gesteld worden over de houding van Fokker. Blijkbaar had hij geen morele bezwaren om een oorlogszuchtig regime perfecte moordmachines te bezorgen. Er werden ook technieken gezocht om het vliegbereik steeds meer uit te breiden, gevechtsvliegtuigen ondergingen een snelle ontwikkeling.

Prikkeldraad als wapen

In de Eerste Wereldoorlog werd prikkeldraad voor het eerst op grote schaal gebruikt en dit vooral bij de loopgraven aan het westelijk front. Prikkeldraad was de oorzaak van een groot aantal gewonden en wordt steeds in beeld gebracht in strips over de loopgravenoorlog.

Oorlog van de chemie

De Eerste Wereldoorlog wordt ook de oorlog van de chemie genoemd. Beelden van afschuwelijke gasaanvallen zullen voor altijd verbonden blijven met deze oorlog. David Vandermeulen, Brussels tekenaar, maakte een strip over de chemicus Fritz Haber (1868-1934), een Duitse Jood en Nobelprijswinnaar scheikunde in 1918: *Fritz Haber* (vier delen, Delcourt, 2005-2014; een vijfde album werd aangekondigd)[1]. Haber is de grondlegger

Gifgasaanval. Uit Christophe Marchetti, *De loopgraaf 1: Sauveur*, Daedalus, 2008

Bombardement op Londen. Uit Rivera, *Zeppelin sur la Tamise*, Zéphyr BD, 2011.

van kunstmest en van gifgas. Om de patstelling van de loopgravenoorlog te doorbreken werd op 22 april 1915 voor het eerst chloorgas aangewend in Ieper. Haber zelf was aanwezig tijdens deze gasaanval. Later verving hij chloor door het meer giftige fosgeen. Dit laatste gas, mosterdgas genoemd, werd in juli 1917 voor het eerst gebruikt in Ieper. Het gas kreeg dan ook de naam yperiet. Haber heeft steeds de verantwoordelijkheid voor het gebruik van chemische wapens bij de Duitse militaire bevelhebbers gelegd. Zijn uitspraak "Im Frieden der Menscheit, im Kriege dem Vaterland" is veelzeggend. Hij was niet de enige. Werner von Braun (1912-1977) verklaarde dat vaderlandsliefde boven het geweten diende te staan. De eerste raket naar de maan zou velen aan de dodelijke V-bominslagen herinneren. In september 1915 was het Britse leger op zijn beurt in staat om chloorgas te gebruiken. De Britten hebben de meeste chloorgasaanvallen uitgevoerd, ruim 400 tegen 50 door het Duitse leger. Gasaanvallen komen vrij vaak voor in strips.

Obscene ambitie

De houding en ambitie van Haber zijn bijna obsceen te noemen. Zijn jood-zijn verdrong hij en zijn hunker naar erkenning door de heersende klasse zou de leidraad van zijn geweten worden. Zijn overdreven patriottisme om de scheikundige industrie maximaal in te schakelen in de oor-

log leverde hem niets op. Hij bleek een bekrompen arrivist, die zonder morele bezwaren een onmenselijk wapen aan de militairen bezorgde. *Fritz Haber*, een verrassende 'kunststrip', een indrukwekkende strip volgens anderen. Het werk van Vandermeulen is beslist geen ordinaire strip, geen graphic-novel ... De tekenaar werkt met waterverf en Photoshop. De sepiakleurige aquarellen hebben een filmisch karakter. De dialogen en bijschriften staan onderaan. Zijn werk werd als vernieuwend bestempeld. Nochtans zijn er strips die op een gelijkaardige manier werden gemaakt. Onderwerp en uitwerking hebben niet bepaald een wervend effect op potentiële lezers. Een Nederlandse vertaling lijkt dan ook zo goed als uitgesloten. Vandermeulen is ernstig geobsedeerd door de figuur van Haber en zijn omgeving

Le zeppelin a pris feu au-dessus de St. Amandsberg et s'est partiellement écrasé sur le couvent...
L'autre moitié est tombée sur le cimetière de Campo Santo.

Neergehaalde zeppelin in de omgeving van Gent. Uit Ivan Adriaensens, *Afspraak in Nieuwpoort*, Lannoo, 2011.

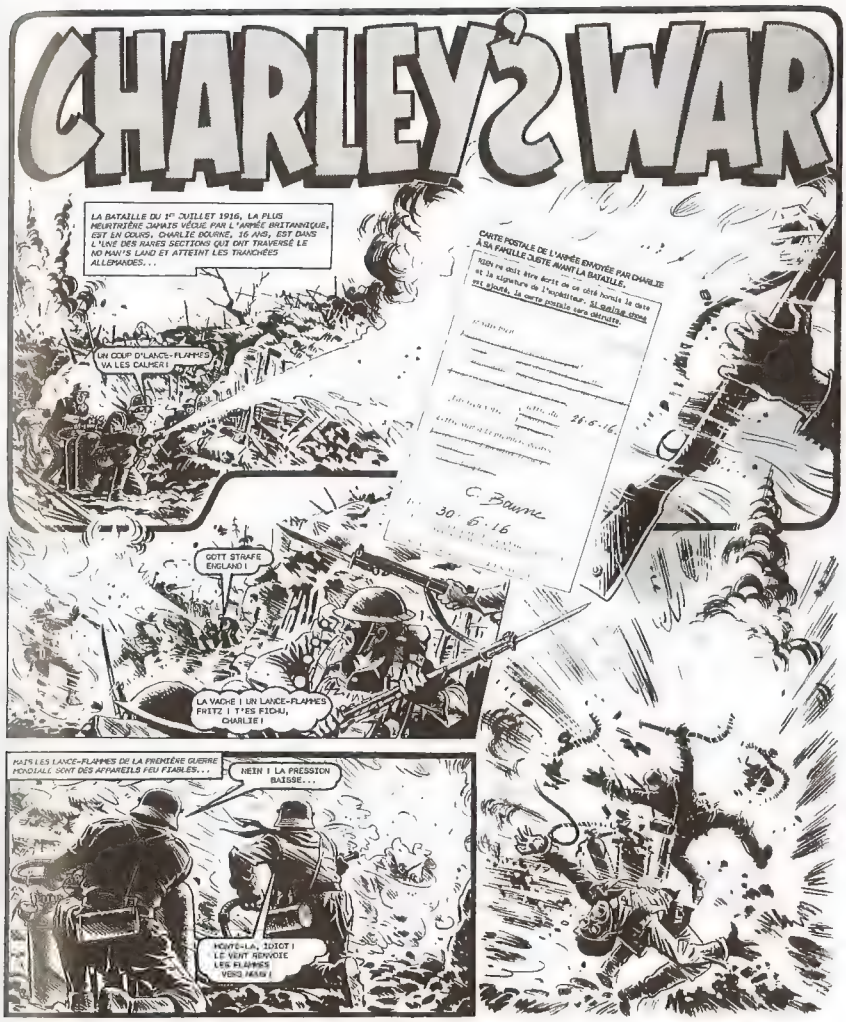
CHARLEY'S WAR
LA BATAILLE DU 1er JUILLET 1916, LA PLUS MEURTRIÈRE JAMAIS VÉCUE PAR L'ARMÉE BRITANNIQUE, EST EN COURS. CHARLIE BOURNE, 16 ANS, EST DANS L'UNE DES RARES SECTIONS QUI ONT TRAVERSÉ LE NO MAN'S LAND ET ATTEINT LES TRANCHÉES ALLEMANDES...
UN COUP D'LANCE-FLAMMES VA LES CALMER !
CARTE POSTALE DE L'ARMÉE ENVOYÉE PAR CHARLIE À SA FAMILLE JUSTE AVANT LA BATAILLE.
RIEN ne doit être écrit en ce côté hormis la date et la signature de l'expéditeur. Si désiré ajoutez ces phrases, la carte postale sera détruite.
C. Bourne
30-6-16
GOTT STRAFE ENGLAND !
LA VACHE ! UN LANCE-FLAMMES FRITZ ! T'ES FICHU, CHARLIE !
MAIS LES LANCE-FLAMMES DE LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE SONT DES APPAREILS PEU FIABLES...
NEIN ! LA PRESSION BAISSE...
MONTE-LA, IDIOT ! LE VENT RENVOIE LES FLAMMES VERS NOUS !

Uit Pat Mills en Joe Colquhoun, *La Grande Guerre de Charlie*. Delirium, 2012.

en heeft zelfs een blog waarin zijn obsessie sterk wordt uitvergroot. Deze obsessie bij de ontleding van de persoonlijkheid van de dramatische figuur Haber komt sterk tot uitdrukking in de strip.

Bombardementen door zeppelins

De zeppelins komen vrij dikwijls in beeld tijdens de Grote Oorlog. Voor de gewone man kwamen ze erg bedreigend over. Ze verkregen bekendheid met hun bombardementen op Antwerpen, Londen (8 september 1915), Luik, Parijs ... In *Afspraak in Nieuwpoort*, getekend door Ivan Adriaenssens (Lannoo, 2011) werd het neerhalen van een zeppelin in de omgeving van Gent grafisch mooi in beeld gebracht. Dit wapenfeit is authentiek.

Vlammenwerpers

Ook vlammenwerpers behoren tot het arsenaal van nieuwe wapens. Al in 1915 gebruikte het Duitse leger vlammenwerpers. Het zette eveneens wagens in, gevuld met petroleum, om dorpen en steden systematisch in brand te steken.

Tanks op het strijdtoneel

En dan zijn er ook nog de tanks. Op 15 september 1916 verscheen de eerste Britse tank op het strijdtoneel, een gepantserd voertuig met rupswielen en uitgerust met geschut. De 'tank' – een naam gegeven aan het project tijdens de ontwikkeling ervan – was het resultaat van

Uit Fab, *L'Homme de l'année*, Delcourt, 2013.

Uit Maël (tekeningen) en Kris (scenario), *Moeder Oorlog, deel 3, Derde aanklacht*, Daedalus, 2012.

onderzoek door Britse ingenieurs en bestemd om hindernissen op te ruimen die de infanterie belemmerde bij het oprukken, namelijk prikkeldraad en loopgraven. De inzet van tanks tijdens de Eerste Wereldoorlog bleek niet erg succesvol. Dat werd even anders tijdens de Tweede Wereldoorlog. Onder meer in *Ambulance 13* (Mounier, Saga, 2013-2014), het werk van Tardi en in *Moeder Oorlog* (Maël, Daedalus, 2010-2013) komen er tanks voor. Het oordeel van de gewone soldaat over deze metalen doodkisten was niet erg positief. De tekenaar Fab tekende in *L'Homme de l'année 1917* (Delcourt, 2013) een situatie aan het front waarbij tanks gemakkelijke schietschijven zijn voor Duits geschut. In *Het schrikkelspook* (Studio Vandersteen, Standaard, 2014) zoeken Suske en Wiske bescherming in een Mark II.

"Aanhoudende beschietingen met granaten waren zeer onnauwkeurig maar vaak de enige bruikbare tactiek om de vijand te treffen"

Vrouwen werkzaam in een munitiefabriek, in het Frans 'munitionnettes' genoemd. Uit Jean-Paul Dethory, *Louis la Guigne*, Glénat, 1982.

Ook in albums van Ivan Adriaenssens en Joe Colquhoun komen er fraai getekende scènes met tanks voor.

Duizend bommen en granaten

De hoeveelheden gefabriceerde projectielen waren gigantisch. Aanhoudende beschietingen met granaten waren zeer onnauwkeurig. Een regen van granaten bleek de enige bruikbare, maar dikwijls

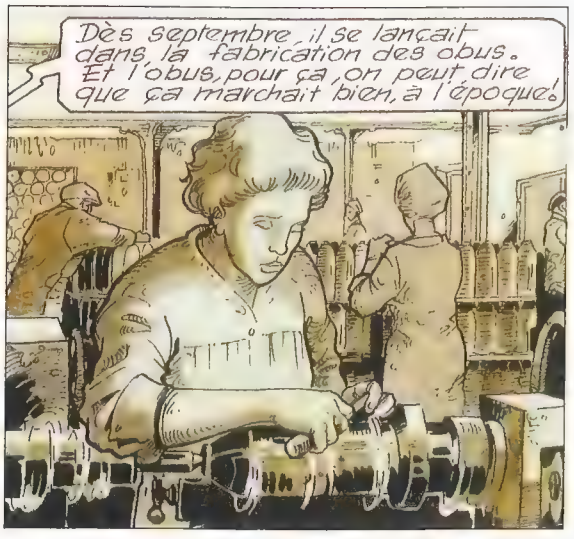

"...EN HET IS NOG STEEDS DE GEHEIMSTE EPISODE UIT DE GESCHIEDENIS VAN HET FRANSE LEGER."
"IK WEET NIET WAAR DE FOTO'S VAN DIE JOURNALIST VANDAAN KOMEN. IK HEB GEEN IDEE HOE EN DOOR WIE ZE ZIJN GENOMEN..."
...WANT ZODRA WE HET DRAMA ONTDEKTEN, BESLOTEN WE HET VOOR PROPAGANDADOELEINDEN TE GEBRUIKEN. WE MAAKTEN IEDEREEN WIJS DAT DE MOFFEN DE SECTOR MET GAS HADDEN BESTOOKT.
"WIJ VERSPREIDDEN HET MOSTERDGAS."
"WIJ NAMEN ANDERE FOTO'S."
"DAARNA LIETEN WE DE LICHAMEN VERDWIJNEN. OFFICIEEL HEEFT HET EXPERIMENT NOOIT PLAATSGEVONDEN!"
22

onnutte tactiek om de vijand te treffen. Talrijke vrouwen werden tewerkgesteld in de munitiefabrieken. In *Alfabet der ruïnes* (Dupuis, 2001) tekent David B. een droomtoestand waarin de waanzinnige wedloop naar performante wapens wordt geschetst. Beelden van de loopgravenoorlog wisselen af met de zoektocht naar Hellequin, een knotsgekke uitvinder. De uitvinder van een droomkanon dat alle soldaten zal treffen, zoekt geobsedeerd naar 'aardappelmannen' die alle hindernissen kunnen nemen en bovendien nog een voedingswaarde hebben, naar prikkeldraad dat als plantaardig gewas kan groeien tot in Duitsland ... Hellequin wil ontdekken "wat al die granaten en bommen sinds drie jaar aan het neer-

Boven: Uit Fabien Bedouel, *Een lange bloedige nacht*

Onder: Uit Tardi, *Vaarwel Morgendauw*, gevolgd door *Het gebroken geweertje*, Casterman, 1979.

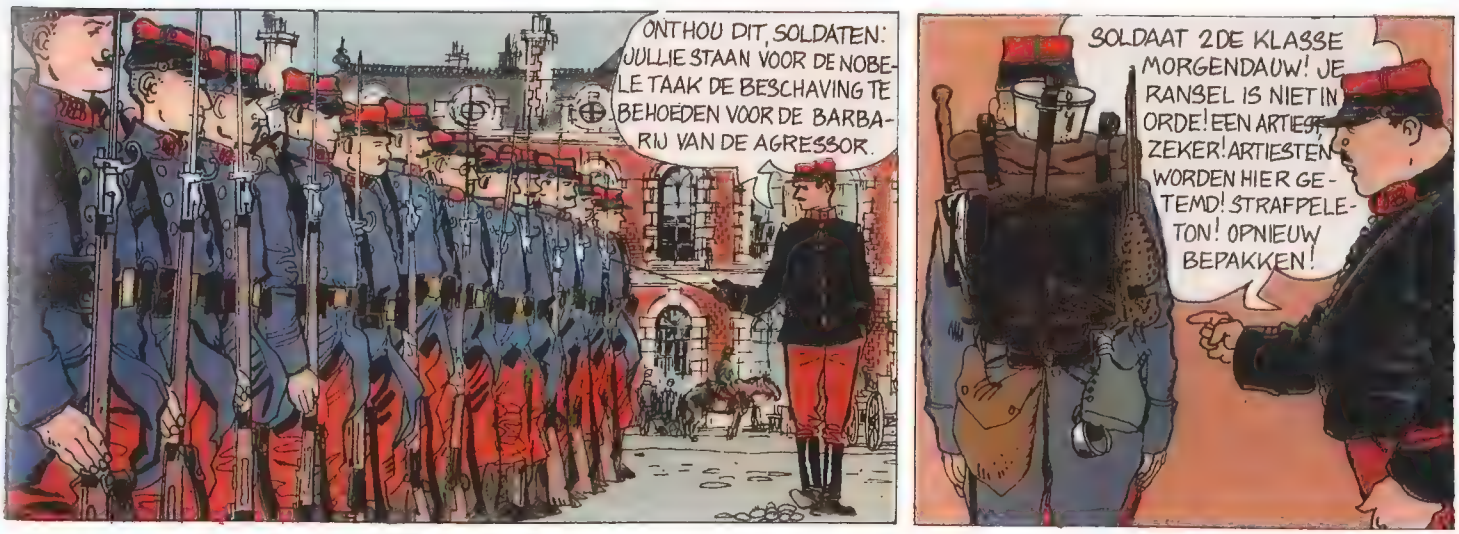
ONTHOU DIT, SOLDATEN: JULLIE STAAN VOOR DE NOBELE TAAK DE BESCHAVING TE BEHOEDEN VOOR DE BARBARIJ VAN DE AGRESSOR.
SOLDAAT 2DE KLASSE MORGENDAUW! JE RANSEL IS NIET IN ORDE! EEN ARTIEST, ZEKER! ARTIESTEN WORDEN HIER GETEMD! STRAFPELETON! OPNIEUW BEPAKKEN!

Uit Graton, *Een! Twee! Drie! Vuren…*
Robbedoes, nr. 613, 1951.

schrijven zijn". Misschien ligt communicatie met de ziel van de oorlog in het verschiet! Een verhaal dat treffend de waanzin van de oorlog als onderwerp heeft en kunstig getekend is.

Gevechtsuitrusting

Het duurde wel erg lang vooraleer er aan de gevechtsuitrusting werd gedacht. In 1914 was de uitrusting van onder meer het Franse leger er eentje van een operetteleger: donkerblauwe jas en een felrode broek en pet. Mooiere schietschijven konden de Duitsers zich niet wensen. In de loop van 1915 werden de troepen uitgerust met gasmaskers. De uitrusting met helmen kwam later. In *Een lange bloedige nacht* (12bis, 2010-2011), getekend door Fabien Bedouel, wordt een experiment met Franse soldaten beschreven. Het verhaal leest als een thriller. De militaire overheid besluit om een eenheid bijzondere voeding te verstrekken, voedsel dat de soldaten bijna onoverwinnelijk moet maken, met weinig slaapbehoefte en felle agressie. Het experiment draait verkeerd uit en de generale staf laat de eenheid uitmoorden met een eigen gasaanval. Deze aanval wordt gemaskeerd als een gasaanval door de Duitsers. Foto's genomen van de dode soldaten in hun loopgraven vinden een weg naar een journalist. Een spannend verhaal en deskundig getekend.

Duikboten heersen op en onder het water

Een apart hoofdstuk kan gewijd worden aan de duikbotenoorlog. De Duitse marine begon zeer vlug met de ontwikkeling van dit dodelijke wapen. Lange tijd zorgden de U-boten voor een overwicht van de Duitsers op zee. De 'Flandersflotille'

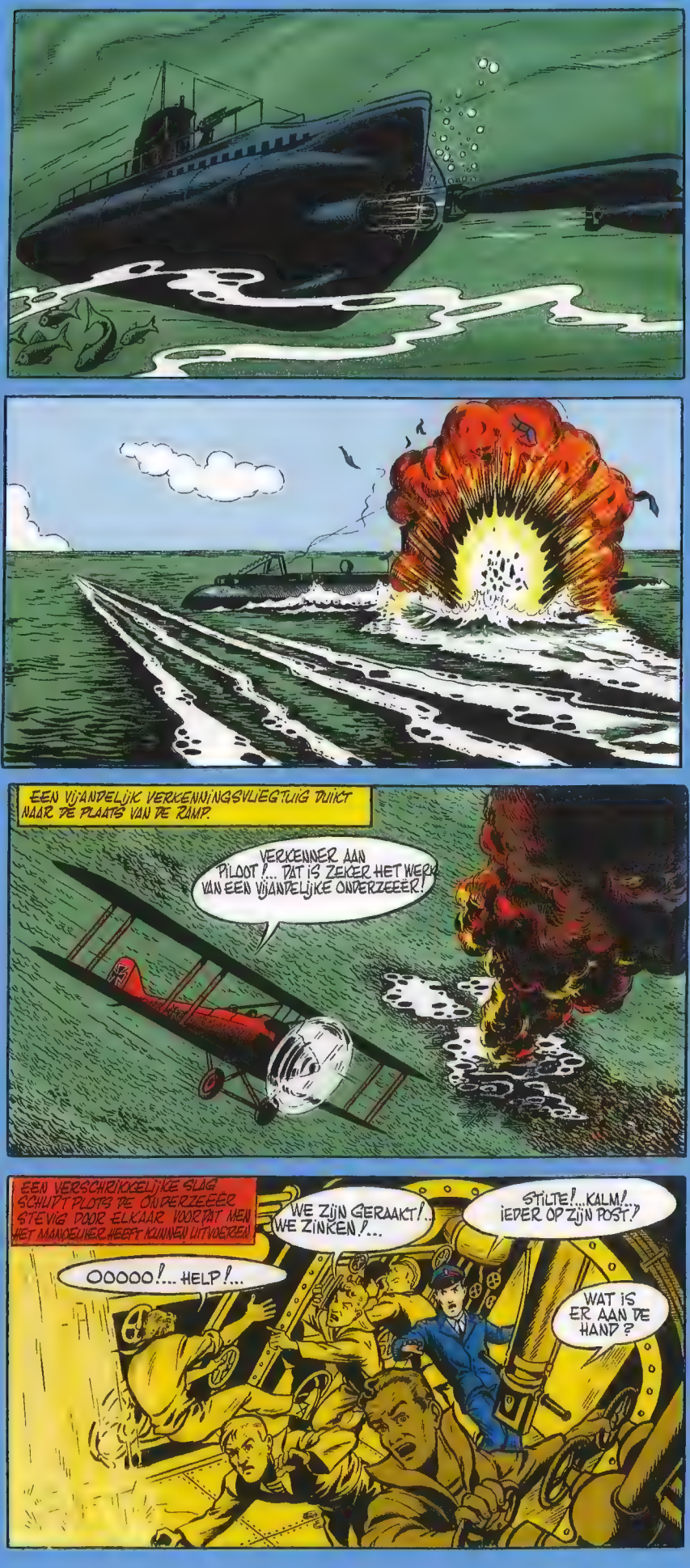
EEN VIJANDELIJK VERKENNINGSVLIEGTUIG DUIKT NAAR DE PLAATS VAN DE RAMP.
VERKENNER AAN PILOOT!... DAT IS ZEKER HET WERK VAN EEN VIJANDELIJKE ONDERZEEËR!
EEN VERSCHRIKKELIJKE SLAG SCHUDT PLOTS DE ONDERZEEËR STEVIG DOOR ELKAAR VOOR DAT MEN HET MANOEUVRE HEEFT KUNNEN UITVOEREN
WE ZIJN GERAAKT!.. WE ZINKEN!...
STILTE!... KALM!... IEDER OP ZIJN POST!
OOOOO!... HELP!...
WAT IS ER AAN DE HAND?

– zestien U-boten ondergebracht aan de Belgische kust – slaagde erin tegen oktober 1915 meer dan 140 geallieerde schepen te torpederen. De torpedo was eveneens een technische verwezenlijking van het Duitse leger. Einstein, overtuigd pacifist, verbeterde het gyrokompas. Een aanpassing die gretig werd overgenomen door de Duitse marine bij de duikboten. Ook Rudolf Diesel komt hier in beeld. Diesel wilde zijn uitvinding, de dieselmotor, wereldkundig maken en vrij ter beschikking stellen van iedereen. Zijn reis naar Groot-Brittannië in 1913 werd door de Duitse overheid als een bedreiging ervaren. Zijn geheimzinnige verdwijning is waarschijnlijk een ingreep van de Duitse geheime dienst. Zijn levenloze lichaam werd aangetroffen bij de Nederlandse kust (29 september 1913). De dieselmotor was erg belangrijk bij de bouw van duikboten. Er werden talrijke korte stripverhalen gepubliceerd over duikboten in Kuifje en Robbedoes. In meer recente strips komt de duikbotenoorlog niet ter sprake.

Medische apparatuur

Ook nieuwe technieken op medisch gebied werden geïntroduceerd. Marie Curie (1867-1934) zou een mobiele radiologische dienst uit de grond stampen en vrij snel waren de eerste 'petites curies' achter het front actief: wagens uitgerust met röntgenapparatuur. In het vierde album *Ambulance 13* (Alain Mounier) wordt een dergelijke wagen door Madame Curie aan het leger overhandigd. Het voertuig wordt hier 'autochir' genoemd. In de strip *Elsie en Mairi, engelen van Flanders Fields* (Lannoo, 2013), brengt Ivan Adriaenssens Marie Curie in beeld bij de voorstelling van haar radiologiewagen in Veurne.

Volgende aflevering: De Grote Oorlog in *Robbedoes* en *Kuifje*.

1. Literatuur over de strip Fritz Haber: Jan Baetens. Meer dan een geschiedenisles. Rekto Verso, nr. 46, 2011.

Uit Alain Mounier, *L'Ambulance 13*, Grand Angle, 2014.

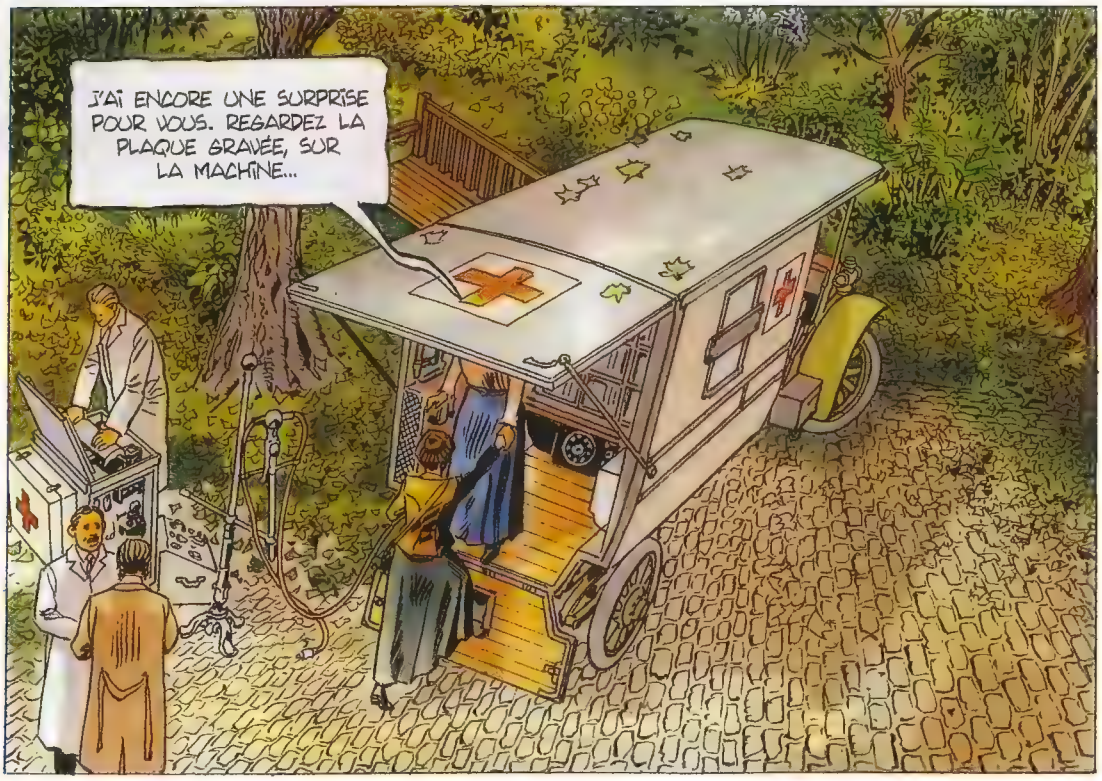

60

“Laat Jommeke maar eeuwig jong blijven”

Jommeke blaast zestig kaarsjes uit

Jommeke wordt zestig en dat willen we geweten hebben. Tal van activiteiten werden in 2015 op poten gezet om die verjaardag te vieren. Brabant Strip Magazine staat ook stil bij dit diamanten jubileum en laat trouwe lezer Casper Vermeeren aan het woord. Casper, acht jaar, heeft in de voorbije twee jaar alle albums van Jommeke verzameld, gelezen en meerdere ook al herlezen. Hij bedacht een aantal vragen om voor te leggen aan de huidige tekenaars van Jommeke, Philippe Delzenne en Gerd Van Loock. Het resultaat was een hartelijke babbel bij Ballon Media.

Door Casper Vermeeren
Door Gert Bussens en Tom Vermeeren

Zijn jullie samen begonnen met het tekenen van *Jommeke*?

Philippe: Neen. Ik ben in 1979 gestart. Dat was dus in de vorige eeuw, hé! (*lacht*) Ik heb er gewerkt tot 1987. Toen kreeg ik de kans om mee aan *Nero* te tekenen of voor de studio van Peyo te werken die vooral bekend is van *De Smurfen*. Ik koos voor het tweede. Ik bleef er tot 1998 en keerde dan terug om *Jommeke* te tekenen.

Gerd: Ik kwam bij Jef Nys terecht in 1986. Philippe is goed bevriend met mijn broer en daarom stelde hij me voor aan Nys toen ik naar de tekenstudio van *De Smurfen* trok. Philippe: Dat was blijkbaar een goed idee want Gerd zit er nog altijd! (*lacht*)

Jommeke en Filiberke zijn de beste vrienden. Zijn jullie ook elkaars beste vrienden?

Philippe: Toch wel. Pas op, we lopen elkaars deur niet plat, hoor. Maar het klikt wel. Zelf ben ik qua karakter een beetje een mengeling van Flip en Filiberke: een dromer met veel fantasie die niet op zijn mondje gevallen is.

Gerd: Ik vergelijk mezelf graag met Theofiel: gezellig onderuit gezakt in de zetel van de krant genieten. Dat ben ik ten voeten uit. En die mix van persoonlijkheden werkt bij ons. Misschien is het net omdat we elkaar niet de hele tijd zien, dat we zo goed overeenkomen.

Jommeke is dit jaar zestig geworden, maar waarom veroudert hij niet in de strips?

Gerd: Tja, dat is een goeie vraag. Mochten we Jommeke laten verouderen, zou hij nu een kranige zestiger zijn. Dan kan hij niet meer dezelfde knettergekke avonturen beleven, zoals nu het geval is. Het is toch een leuke gedachte dat jouw kinderen later ook nog van hem kunnen genieten, terwijl hij de wereld rondreist met zijn vriendjes? Laat hem maar eeuwig jong blijven.

Wat is jouw favoriete album?

Philippe: Ik ben eind jaren vijftig geboren, dus het zijn de eerste al-

Philippe Delzenne lijkt qua karakter het meest op een mengeling van Filiberke en Flip, terwijl Gerd Van Loock zich het meeste kan herkennen in Theofiel

bums die Jef Nys ooit maakte, die mij het meeste bekoren. Toch is er me ook een later album altijd bijzonder bijgebleven: *De supervrouw*.

Gerd: (denkt even na) Ik ben vooral fan van *Paradijseiland*. Er werden in dat verhaal veel kampen gebouwd.

Jommeke moest overleven in de natuur en dat vond ik als kind zelf bijzonder leuk.

Welk *Jommeke* personage tekenen jullie het liefst?

Philippe: Ik hou van heel wat personages, maar als ik toch moet kiezen, ga ik voor Filiberke. Zoals ik al zei, houd ik van zijn fantasie. Je kan alle kanten op met hem.

Gerd: Ik heb een zwak voor Kwak en Boemel.

Philippe: Je mocht maar één personage kiezen. Dat zijn er twee! (*lacht*)

Gerd: Klopt, maar die twee horen gewoon samen, toch? Ik teken ze echt zo graag dat ik ze opzettelijk vaak laat optreden in de verhalen die ik zelf schrijf.

Hoeveel albums hebben jullie zelf apart al gemaakt?

Philippe: Oei, dat is een moeilijke vraag! Dat moeten er zowat 40 à 45 zijn. Het precieze aantal kan ik niet zeggen.

Gerd: Bij mij ligt dat toch lager. Ik vermoed dat het er een 30-tal zijn.

Wat was het allereerste album dat jullie zelf maakten?

Philippe: Het allereerste verhaal dat ik geschreven heb is *Holeman*. De tekeningen van dit verhaal werden nog door Gerd gemaakt. Voor *De*

JEF MYS

DE BELEVENISSEN VAN JOMMEKE

DE KOMKOMMER-PRINSES

UITGEVERIJ DUPUIS

DE BELEVENISSEN VAN JOMMEKE

VA KWAK EN MOE BOEMEL

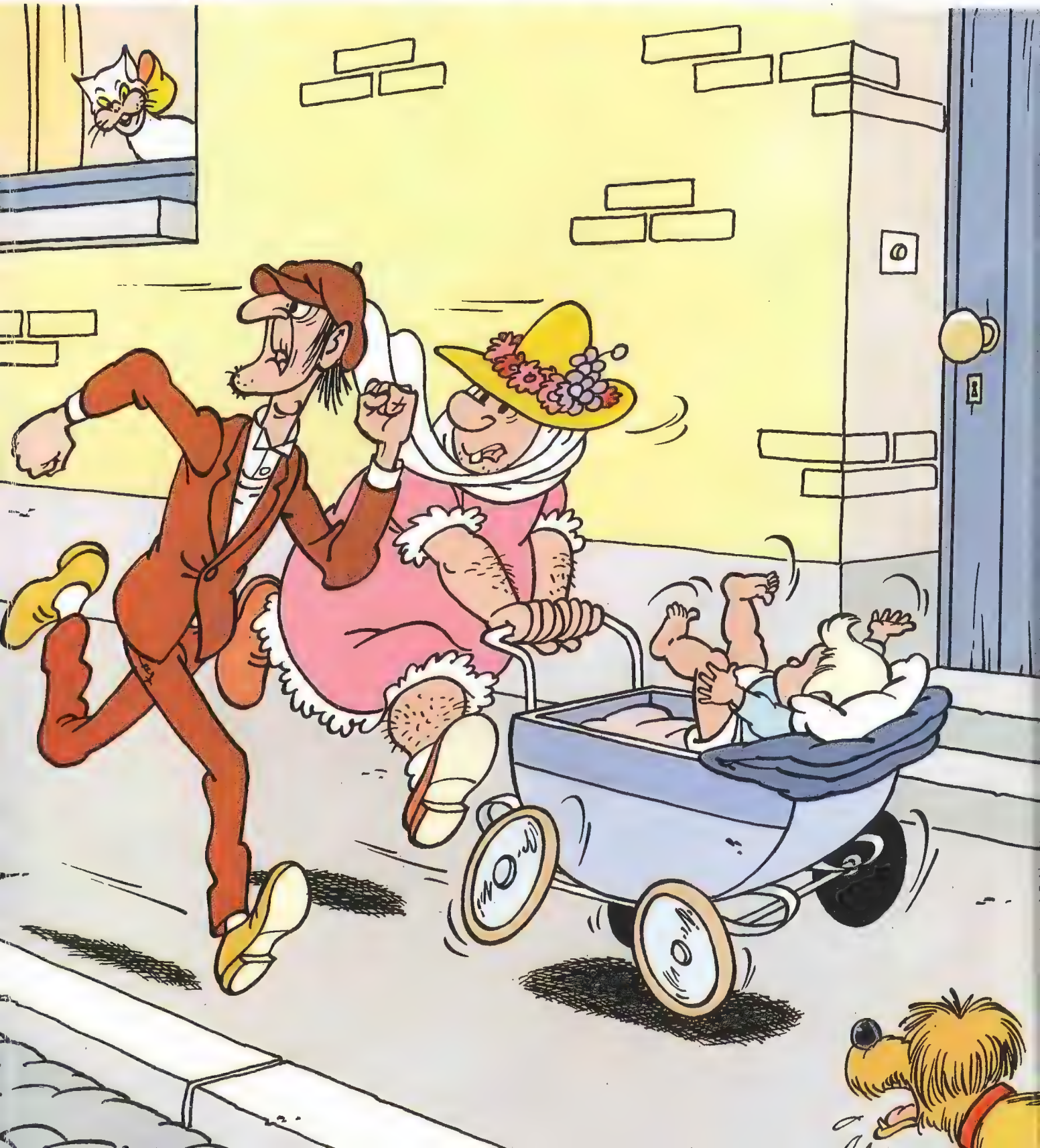

Komkommerprinses[1] maakte ik voor het eerst zowel het verhaal als de tekeningen zelf.

Gerd: Voor mij was dat *Va Kwak en Moe Boemel*[2]

Hebben jullie geen zin om eens een superlang verhaal te maken?

Gerd: Ik niet, eerlijk gezegd.

Philippe: Ik moet toegeven dat ik soms wel het gevoel heb dat bepaalde verhalen voldoende inhoud hebben om over twee albums te spreiden. Tot nu toe is dat nog maar één keer gebeurd met het tweeluik rond de Incaschat. Ik weet niet of onze uitgever zoiets wel een goed idee zou vinden.

Zal er nog eens een grappenalbum of een album met meerdere verhalen verschijnen? Ik vind dat heel leuke albums.

Gerd: Dat is inderdaad plezant. Je moet weten dat het verzinnen van grappen heel moeilijk is. Je kan niet eindeloos moppen blijven uitvinden. Het is meestal eenvoudiger om een nieuw album te maken, dan zesenveertig originele grappen te bedenken.

Philippe: Een album met kortverhalen komt er wel zeker.

Er bestaan een aantal kortverhalen die nog nooit in albumvorm verschenen zijn.

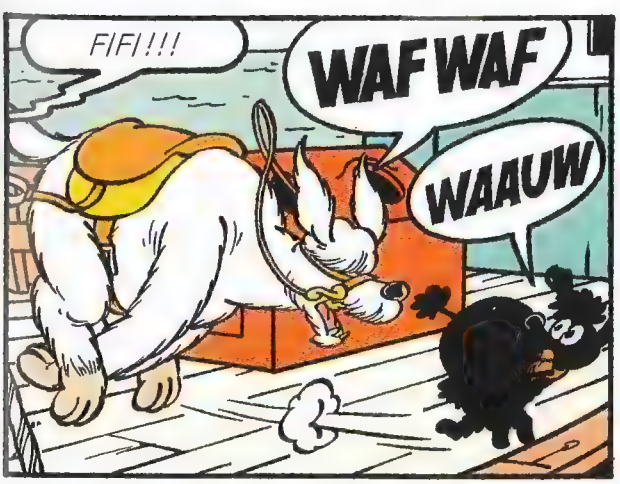

In album 170 *Het choco-complot* belooft Filiberke dat hij zijn schoenen zal opeten als Choco geen choco meer eet. Heeft hij dat echt gedaan?

Philippe: (*fronst de wenkbrauwen*) Dat moet ik even nakijken. (neemt er het album bij en bladert naar de laatste pagina) Uiteraard heeft Filiberke dat gedaan. Wat je belooft, moet je doen, hé!

Waarom hebben jullie dat niet getekend?

Philippe: Tja, dat zou wat raar zijn. Het zou er niet echt mooi uitzien om Filiberke een schoen te zien opeten. Maar hij heeft dat zeker gedaan. In het volgende album had Filiberke vast heel veel pijn in zijn buik (*knipoog en lach*).

Als Pekkie en Fifi elkaar tegenkomen, is het altijd Fifi die Pekkie achterna holt. Waarom?

Gerd: Euh ... omdat honden nu eenmaal graag hollen en spelen.

Philippe: Je hebt wel gelijk, het wordt tijd dat we het eens omgekeerd tekenen en Pekkie achter Fifi laten lopen.

Hebben jullie eigen kinderen of familieleden al meegespeeld?

Gerd: Mijn familieleden of kinderen niet. Maar ik moet toegeven dat ik me wel geamuseerd heb met het tekenen van bekende Vlamingen, zoals VRT-sportverslaggever Michel Wuyts en baas van de Ronde van Vlaanderen Wouter Vandenhaute in het speciale album *De Rondekoning*.

Philippe: Ik teken niet graag bekende personen in mijn verhalen. Toch heb ik in het album *Het brein van Gobelijn* mijn eigen huis in aanbouw eens getekend en ook mijn architect toen een piepklein rolletje gegeven.

Fifi holt achter Pekkie aan. Nooit andersom. Na het interview zullen Philippe Delzenne en Gerd Van Loock de rollen misschien eens omkeren

"Een album met kortverhalen komt er zeker nog aan. Er zijn er een aantal nog nooit in albumvorm verschenen"

Cameo's in Jommeke: Bovenaan Michel Wutys en Wouter Vandenhaute in *De Rondekoning*. Onderaan het eigen huis en de architect van Philippe Delzenne in *Het brein van Gobelijn*

Mag ik ook eens meedoen in een volgend album van *Jommeke*?

Philippe: Als je dat leuk vindt, mail me dan gerust enkele foto's van jezelf door en dan komt dat in orde.

Voor het 272ste album *De boemerang van Kirimbir* werden vier verschillende kaften gemaakt. Welke vonden jullie de mooiste?

Philippe: Daarover moet ik niet lang nadenken. Ik vind het ontwerp van Carll Cneut het meest geslaagd.

Gerd: Ik vond die van jou het mooist (*knipoogt naar Philippe*)!

Is het moeilijk om altijd nieuwe uitvindingen van professor Gobelijn te bedenken?

Gerd: Dat is inderdaad niet makkelijk maar daar ligt nu net de uitdaging om de kinderen te blijven verrassen met nieuwe, gekke uitvindingen.

Philippe: Casper, je hebt duidelijk zelf veel fantasie. Als je eens een goed idee hebt voor een nieuwe uitvinding van Gobelijn, laat het me gerust weten. Alle hulp is welkom!

Jullie lieten de mensen in Zonnedorp al vliegen, hun neuzen groeien of staarten krijgen. Zijn er plannen om nog andere zaken te laten groeien?

Kan ik u misschien helpen, meneer?
Och, vriendje, de architect en de bouwvakkers hebben mijn huis helemaal verkeerd in mekaar gestoken en nu kunnen ze er zelf niet meer aan uit!
42

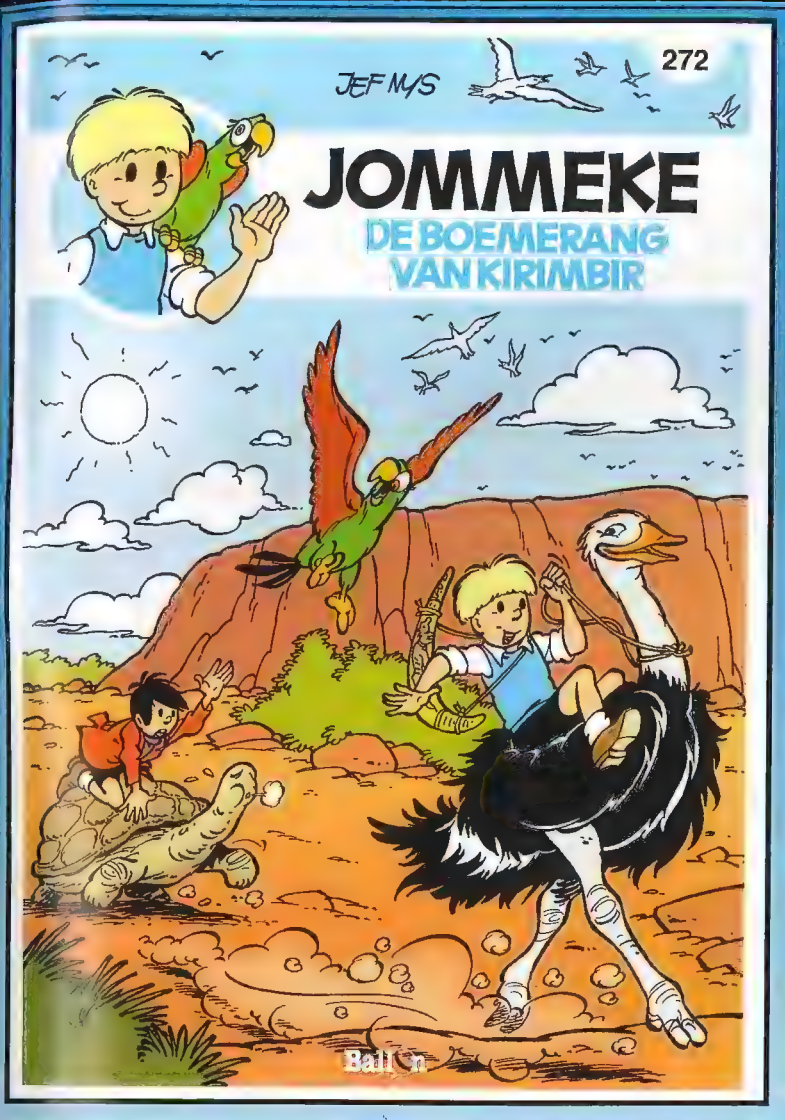
JEF MYS
272
JOMMEKE
DE BOEMERANG VAN KIRIMBIR
Ballon

JEF MYS
gecoverd door CARLL CNEUT
272
JOMMEKE
DE BOEMERANG VAN KIRIMBIR
Ballon

JEF MYS
gecoverd door MARK BORGIONS
272
JOMMEKE
DE BOEMERANG VAN KIRIMBIR
Ballon

JEF MYS
gecoverd door MERHO
272
JOMMEKE
DE BOEMERANG VAN KIRIMBIR
Ballon

"Indianen zijn de laatste jaren niet meer zo in de mode. Vroeger wisten we dat de verkoop zou stijgen als we Propere Voeten op de cover zetten"

(*luide lach bij beide heren*) Philippe: Welke lichaamsdelen blijven er nog over? De oren misschien? Hebben we daar al iets mee gedaan? (*kijkt naar Gerd*)

Gerd: Voor zover ik me kan herinneren niet. Misschien is dat een goed idee.

Het is al een tijdje geleden dat Jan Haring, de indianenstam van de Propere Voeten en de begijntjes nog eens een belangrijke rol hebben gespeeld. Zal dat in een volgend album gebeuren?

Gerd: Indianen zijn de laatste jaren niet meer zo in de mode, heb ik het gevoel. Vroeger wisten we dat de verkoop zou stijgen, als we Propere Voeten op de cover zetten. Nu ligt dat enigszins anders. Jan Haring gebruiken we vooral als Jommeke en zijn vrienden een verre verplaatsing moeten maken. Dan komt De Plank tevoorschijn.

Philippe: En de begijntjes? Dat is inderdaad al heel lang geleden. Ik heb het er wat lastig mee. Weten kinderen nog wel wat begijntjes zijn? Dat is gedateerd. Wellicht is dat de reden waarom we de laatste jaren wat vermijden hen een belangrijke rol te geven.

Bestaat *Jommeke* in andere talen?

Philippe: Daar zijn in het verleden wel pogingen voor gedaan. De verhalen verschenen in het Frans onder de titel *Gil et Jo*. In het Engels werd een poging ondernomen met als reekstitel *Jeremy and Frankie*. Begin jaren 70 verscheen ook een verhaal van *Jommeke* in het Duits. Daar koos men voor de reekstitel *Peter und Alexander*[3].

Hoeveel mensen hebben er tot nu toe al meegewerkt aan *Jommeke*?

Philippe: Oei, dan moet ik serieus beginnen tellen ... Laat ons uiteraard beginnen met Jef Nys. Dan is het van belang om een onderscheid te maken tussen tekenaars en scenaristen. Bij de tekenaars had je Hugo De Sterk, Luc Morjaeu, Eric De Rop, Edwin Wouters, Karel Boumans, Edgard Gastmans en wij twee.

Gerd: Bij de scenaristen moeten we zeker ook Jan Ruysbergh vermelden. Patrick van Lierde heeft veel albums geïnkt. En uiteraard mogen we Agnes Nys, de dochter van Jef, niet vergeten. Zij zorgt al jaren voor de lettering en inkleuring van de albums. Album 278 *Het Nianmonster* dat in december verschijnt

Jan Haring wordt vooral gebruikt als Jommeke en zijn vrienden een verre verplaatsing moeten maken. Dan komt De Plank te voorschijn

zal getekend worden door Sarina Ahmad, de kleindochter van Jef Nys. Hopelijk zijn we niemand vergeten ...

Ik ben zelf een gamer en ga graag naar de bioscoop. Zijn er plannen om een game of film rond *Jommeke* te maken?

Philippe: Die zijn er maar hoe concreet dat is zou je best eens vragen aan de uitgever zelf. De bazen van Ballon Media kunnen jou daar misschien iets meer over vertellen. Ik vind dat Ballon Media in elk geval heel hard zijn best doet om *Jommeke* in de schijnwerpers te houden. De heruitgaven met de aangepaste covers zijn daarvan een heel mooi voorbeeld. Maar een bioscoopfilm maken, dat is natuurlijk nog wat anders. Dat kost heel veel geld en daar komt heel veel bij kijken. Maar ik weet dat men er 'boven ons hoofd' mee bezig is.

Kan je eigenlijk rijk worden als striptekenaar?

Philippe: (*luide lach*) Ik denk dat wij niet bij dat beperkte groepje horen. Mannen als Hergé, de tekenaar van Kuifje, of Uderzo, de bedenker van Asterix, zijn wel rijk geworden door het maken van strips. Maar dat zijn uitzonderlijke gevallen.

Gerd: Inderdaad. Strips maken voor het geld moet je niet doen. Ik doe het omdat ik het leuk vind om kinderen verhalen te laten meebeleven, mee te gaan in mijn fantasiewereld.

Hebben jullie elke dag zin om te tekenen?

Gerd: Toch wel. Je moet een zeker ritme ontwikkelen. Je moet ervoor zorgen dat de pagina's op tijd klaar zijn zodat ze ook op tijd bij de uitgever zijn.

Philippe: Ik sta bijna altijd om zes uur op. Ik kan zelf het meest werk verzetten in de ochtend. Dan vind ik dat ik het meest creatief ben. We hebben altijd enkele albums voor-

Caper Vermeeren poseert trots naast tekenaars Philippe Delzenne en

sprong. Album 277 *De babbelpillen* is helemaal klaar en ik ben al aan het volgende verhaal bezig.

Zouden jullie graag nog eens andere verhalen tekenen die niets met *Jommeke* te maken hebben?

Gerd: Ik niet. Ik ben blij met mijn tekenwerk voor de *Jommeke* verhalen. Naast dit werk spendeer ik mijn schaarse vrije tijd liever aan andere zaken, zoals muziek en lekker eten. Ik kocht onlangs een eigen pizzaoven. Dus binnenkort kan ik lekker Italiaans kokerellen in de buitenlucht.

Philippe: Zoals ik al eerder vertelde, heb ik wel voor andere reeksen gewerkt zoals de westernreeks *Zilverpijl* en *De Smurfen*. Nu voel ik me heel goed als *Jommeke* tekenaar. Ik voel niet echt de behoefte om nog andere reeksen te gaan tekenen.

Slotvraagje : Wie zal er na jullie de tekenaar van *Jommeke* worden?

Gerd: Oh, geen idee. Wij gaan nog niet meteen stoppen.

Philippe: Jij misschien? Voor het interview vertelde je dat je al enkele jaren naar de tekenacademie in Waregem gaat. Dus heb je zeker talent. En wie weet zit jij dan hier op deze stoel om geïnterviewd te worden door een achtjarige fan van Jommeke (*luide lach en veelbetekenende knipoog*).

1. Verscheen in 2003

2. Verscheen in 2000

3. Sinds 2011 zijn opnieuw 8 albums in het Duits verschenen, deze keer wel onder de reekstitel Jommeke

Casper's all time top drie

GROOTMOEDER STANS EN DE GEPENSIONEERDE CHAMPETTER, MAAR DIE ZOUDEN ONS NOOIT BESTELEN.
WIE HET MINST WORDT VERDACHT, BLIJKT DIKWIJLS DE DADER TE ZIJN.

Brabant Strip's fenomenale Fenix reeks

Werkelijk niets stopt ons team om nieuwe albums te brengen in deze stilaan mythische reeks!
Met plezier kondigen wij u op de volgende pagina's de oogst voor 2016 aan.

Enkel leden kunnen intekenen voor € 62 als ze de negen albums afhalen op een van onze ledendagen of op een van de beurzen waar Brabant Strip VZW aanwezig is. Thuis sturen kan ook, maar dan betaalt u € 90

Betalen kan door overschrijving:
voor België en Nederland op:
IBAN: BE76 0012 9809 2695
BIC: GEBA BE BB
Brabant Strip vzw,
Dewandelaerstraat 8,
1930 Nossegem
met vermelding: FENIX 2016

Intekenen kan tot 1 maart 2016.

Losse exemplaren kunt u bij ons niet reserveren noch verkrijgen.

Mis geen enkele titel!! Schrijf NU in, dan bent u zeker dat u niet vruchteloos stad & land moet afdweilen op zoek naar een reeds totaal uitverkocht exemplaar.

De albums worden bij verschijning ook eenmalig en in beperkt aantal geleverd bij een klein aantal gespecialiseerde en betere boekhandels die hiervoor een bestelling geplaatst hebben, maar waarom het risico lopen er een of meerdere te missen??

Collectie FENIX 2016 - DE NEGEN ALBUMS

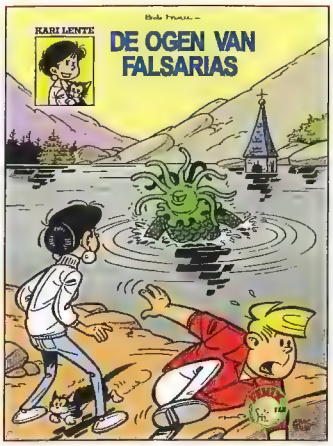

Kari Lente: De ogen van Falsarias
Kari Lente: De Mammoets

We zetten de traditie verder om u in deze Fenix reeks jaarlijks te verwennen met twee nog nooit in album verschenen Kari Lentes. In *De ogen van Falsarias* schildert Sus Pens met het talent van Picasso. En in *De Mammoets* gaat het over goud, wijn en een zwarte die regelmatig wit wordt van de schrik. Dirk Stallaert zorgde opnieuw voor twee Bob Mau covers echter dan echt.

De Vrolijke Bengels 7 en 8

Nadat Suske, Wiske en Lambik *De Vrolijke Bengels* verlaten hadden (zie album 6) publiceerde Vandersteen in het daarop volgende nummer van Ons Volkske een nieuwe aankondiging voor ... *De Vrolijke Bengels*! Gespreid over twee albums brengen wij u de laatste gags die rond deze bende gemaakt werden voor ze vervangen werden door *Het Plezante Cirkus*. Uiteraard in chronologische volgorde én in kleur!

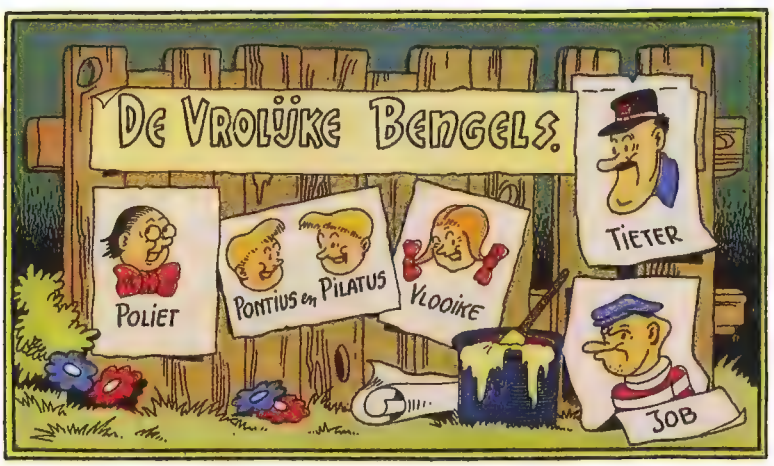

STRIP-FILM
STELT VOOR
HET GEHEIM VAN VULCANIA
REGIE
BOB DE MOOR
HOOFDVERTOLKERS :
NONKEL ZIGOMAR * SNOE * SNOLLEKE
PRINSES VULCANIA HEERSERES OVER EEN EILAND MET DEZELFDE NAAM
MOUTCHICO, ZOONTJE VAN EEN HOOFDMAN
SCHANZO PILAR, CARTOLOOG EN "VANGER," (SLAG VAN DE MOLEN GEHAD, TRAPT WAT DOOR, ALLEE, EEN BEETJE ZOT)
EN LAST BUT LEAST ,... PARDON... DIE UITDRUKKING IS HIER MISPLAATST.... PEDRO Y GONZALEZ GEFTEMGAZ E DADINA CASSO
(DE SLECHTE)

Nonkel Zigomar, Snoe en Snolleke: Het Geheim van Vulcania

Vergeet de ingekleurde en (qua taal) verkrachte versie die ooit verscheen bij Standaard Uitgeverij! Wij bezorgen u de oorspronkelijke krantenversie uit de jaren 50. De met sappige Antwerpse woorden en uitdrukkingen doorspekte teksten zullen voor een aantal Nederlanders wellicht niet steeds verstaanbaar zijn, maar dragen in belangrijke mate bij tot de nostalgie en het leesplezier!

Tijl Uilenspiegel

In 1955 verschenen in Zonneland vier kortverhaaltjes van *Tijl Uilenspiegel* die werden doorgenummerd tot in totaal 30 pagina's. Het verhaal begint met de eerste kennismaking van de lezer met Tijl Uilenspiegel als zoon van een arme kleermaker uit Damme. Dit terwijl Gray al een aantal verhalen had getekend, waarvan er al een paar in albumvorm waren uitgekomen bij Uitgeverij Altoria te Averbode. In dit album maakt Tijl voor het eerst kennis met zijn goedmoedige dikke vriend Lamme Goedzak. Een 'secret origin' avant-la-lettre die wij uiteraard in kleur uitgeven.

Rob Roy

Jacques Laudy, een van de vier grondleggers van het weekblad *Kuifje*, heeft steeds een grote voorliefde gehad voor Schotland dat hij vaak bezocht en dat regelmatig in zijn (strip)werk opduikt. Geen wonder dus dat hij het leven van deze Schotse vrijbuiter heeft verstript aan de hand van de roman van Sir Walter Scott. En wat een schitterend werk heeft hij geleverd! De gewassen tekeningen zijn uitgewerkt tot in de kleinste details. Jammer genoeg werd dit destijds door de redactie van het weekblad niet naar waarde geschat, deels wellicht ook te wijten aan de beperkingen van de druktechnieken: de publicatie in *Kuifje* was uitermate slecht, ja zelfs onvolledig en met ingekorte of weggelaten stroken. Dankzij het speurwerk van onze medewerker Mike Van Der Veer kunnen wij u deze strip eindelijk laten lezen zoals het hoort: op drie platen na konden de originelen ingescand worden die hier in kleur worden gebracht. In dit album brengen we ook de onuitgegeven stroken en de covers die Laudy maakte voor dit verhaal voor *Kuifje*, inclusief een onuitgegeven cover! De definitieve uitgave dus!!

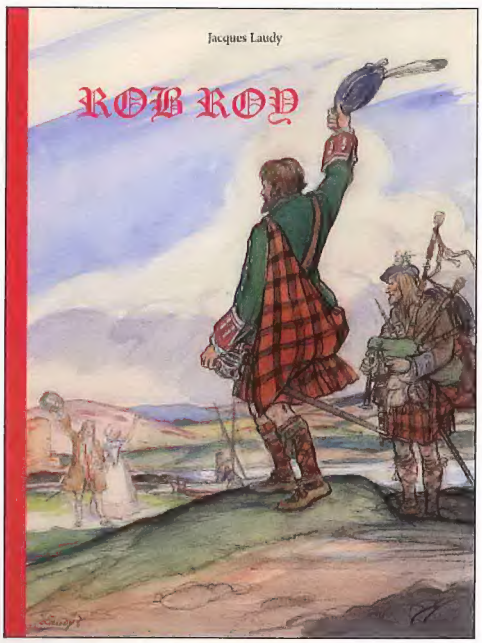

De Daverende Daden van Dees Dubbel en Cesar: De Golvenstraler

Reeds het elfde album dat wij in onze collectie brengen! Professor Piet Agoras verbaast iedereen met de uitvinding van de eeuw. Hij heeft een toestel uitgevonden dat de zwaartekracht opheft. Tot overmaat van ramp wordt het toestel gestolen. Dees, Cesar en Pigoe doen hun uiterste best om te vermijden dat het toestel in vreemde handen terecht komt.

Pluk: Pluk en de valsmunters

Het lang verwachte vervolg op het album dat vorig jaar verscheen!! De enige bestaande platen van het onafgewerkte en ongepubliceerde derde verhaal *Pluk en de kroonjuwelen van Harakistan* brengen we ter vervollediging bij verschijnen van het album in het magazine.

...EN WIJ HEFFEN HET GLAS OP DE GEZONDHEID EN DE TOEKOMST VAN DE JONGE SPEURDER, DIE ER IN GESLAAKTE ALLEEN DE VALSE MUNTERS TE ONTMASKEREN EN AAN DE POLITIE OVER TE LEVEREN!
BRAVO PLUK!
EINDE

BS AGENDA

Organisatoren kunnen info sturen via e-mail naar: johan.van.ransbeeck@telenet.be.

Meer up-to-date info over beurzen vindt u op www.brabantstrip.be.

3 januari Aarschot
Strip-, Platen, CD- en DVD-beurs
In stadsfeestzaal, Demervallei 14 van 9 u. tot 18 u.
Info: www.stripskoper.be

24 januari Putte
Strip-, Platen, CD- en DVD-beurs
In Gemeenschapcentrum 'Klein Boom', Mechelbaan 604 van 9 u. tot 18 u.
Info: Chris Stroobants 0495/12.03.72

28 januari t.e.m. 31 januari Angoulême
42e Festival International de la BD
Met tal van signeersessies, tentoonstellingen ...
Info: www.bdangouleme.com

3 februari t.e.m. 2 maart Mol
ALEXANDER DE GROTE EN DE TAAL VAN HET BEELDVERHAAL
Bibliotheek Mol, Molenhoekstraat 2, 2400 Mol, België.
Een educatieve tentoonstelling, gebaseerd op de stripreeks *Alexander De Grote*, rond verschillende thema's: geschiedenis (over Alexander, de Griekse mythologie) & de taal van het beeldverhaal (de taal van strips, hoe wordt een strip gemaakt). Het educatief dossier is in digitaal verkrijgbaar via alexanderdegroteonline@gmail.com

5 februari om 19 u. Mol
EXCLUSIEVE LANCERINGSAVOND NIEUWE ALBUM 3
Bibliotheek Mol, Molenhoekstraat 2, 2400 Mol, België.
Op vrijdagavond 5 februari wordt de expositie geopend én bovendien wordt *Het Raadsel van de Sfinx*, het derde album uit de reeks *Alexander De Grote* gelanceerd met een oud-Griekse receptie, enkele rake sprekers uit de stripwereld en een feestelijke signeersessie met exclusieve prints en prenten! Wie interesse heeft in een uitnodiging kan zich inschrijven via alexanderdegroteonline@gmail.com
Meer info: www.alexanderdegrote.com of www.facebook.com/alexanderdegrotestrip

14 februari Lichtervelde
LEDENDAG
Bezoekers welkom van 13 u. tot 16.30 u.

Opgelet: nieuwe locatie !!!!
Vindt in 2016 plaats in Dienstencentrum 'Ten Boomgaerde', Boomgaardstraat 4a.
Dit is te bereiken via Afrit 9 van de E403. Richting centrum Lichtervelde volgen. Eénmaal op de Marktplaats aangekomen, rijdt u rechts van het gemeentehuis de Torhoutstraat in. Na 20 m opnieuw naar rechts de Boomgaardstraat in. Op 30 m rechts vindt u zaal Ten Boomgaerde.

FOR THE FIRST TIME IN THE HEART OF EUROPE
COMIC CON
Brussels
19 & 20 MARCH 2016
TOUR & TAXIS
AVENUE DU PORT 86C/HAVENLAAN 86C
BRUXELLES - BRUSSEL - BRUSSELS
NEARBY BRUSSELS NORTH STATION
WITH PARKING SPACE

4DE INTERNATIONALE SIGNEERDAG
Indien jullie naar mijn aanwijzingen hadden geluisterd, waren we niet verloren gereden.
Heilige bimbam, straks is het nog onze schuld dat we te laat gaan zijn in de Parel van de Kempen?
Sssst... Straks hoort ze je nog!
ZONDAG 3 APRIL 2016
VAN 10U TOT 17U
ZAAL: DE ZOERLA
GEVAERTLAAN 1 - WESTERLO
MEER DAN 100 SIGNERENDE TEKENAARS!
INKOM: 5 EURO - KINDEREN -12J: GRATIS
IN SAMENWERKING MET

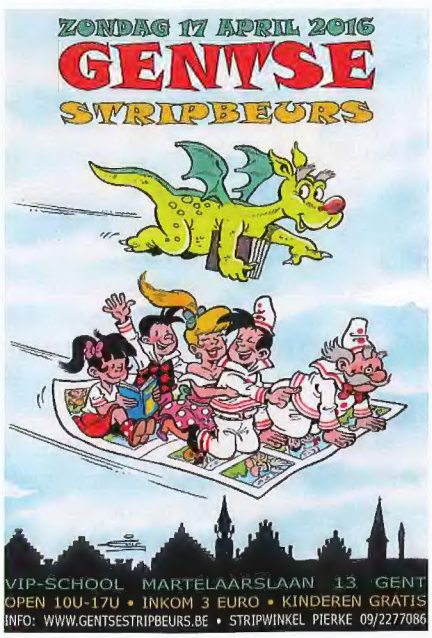
ZONDAG 17 APRIL 2016
GENTSE
STRIPBEURS
VIP-SCHOOL MARTELAARSLAAN 13 GENT
OPEN 10U-17U • INKOM 3 EURO • KINDEREN GRATIS
INFO: WWW.GENTSESTRIPBEURS.BE • STRIPWINKEL PIERKE 09/2277086

De eerste edities van de ledendagen Lichtervelde vonden reeds plaats in deze locatie.
Ieder lid heeft recht op een gratis ruilstand.
Opstellen standhouders vanaf 12 u..
Vooraf reserveren bij Filip Vanderper:
filip.vanderper@telenet.be of 051/72.41.36 (na 19 u.)

21 februari Opwijk
Stripbeurs Nijdrop
Kloosterstraat 9

27-28 februari Rijswijk
De Stripdagen
In De Broodfabriek

19-20 maart Brussel
Comic Con Brussels
In Tour & Taxis Havenlaan 86c

26-27 maart Utrecht
Dutch Comic Con
Jaarbeurs Utrecht, hal 7, 8 & 9

3 april Westerlo
4e Grote Signeerdag
In zaal De Zoerla Gevaertlaan 1

10 april Nieuwegein
29e Fanclubdag van De Fameuze Fanclub
in zaal Meeting District, Blokhoeve 2

16-17 april Utrecht
Verzamelaars Jaarbeurs

17 april Gent
BRABANT STRIP AANWEZIG
Stripbeurs
VIP School Gent, Martelaarslaan 13,
Van 10 u. tot 17 u.
Info: www.gentsestripbeurs.be

23-24 april Rotterdam
Internationaal Strip Festival
In het Hulstkamp gebouw, Maaskade 120

1 mei Gouda
Strips op de Markt

22 mei Knokke-Heist
Stripfestival
In Casino, Zeedijk/Albertstrand 509

3-12 juni Haarlem
Stripdagen

3-4 september Veldhoven
BRABANT STRIP AANWEZIG
31e Brabants Stripspektakel
In Koningshof

BIJLAGE

Naar aanleiding van ons 25-jarig bestaan hebben we aan vijf tekenaars gevraagd om voor onze vereniging een exclusieve strippagina te maken. De derde is door Dirk Stallaert en Erik Meynen.

DE LUSTIGE VERZAMELAARS
ONZE VOLLEDIGE COLLECTIE MARC SLEEN-STRIPS IS GESTOLEN! ALLEMAAL EERSTE DRUKKEN!
HAAR WE WETEN WIE HIER GEDAAN HEEFT! PLUIMH! NEE HET ALTIJD GEDAAN!
WIE HET MEEST WORDT VERDACHT, BLIJFT ACHTERAAN VAN ONSCHULDIG TE ZIJN.
DAAR IS HIJ, DE SCHURK ARRESTEER HEM, INSPECTEURS!
WAT EEN TONNAGE!
HONSIEUR PLUIMGE, HEEFT U WAARDEVOLLE STRIPS ONTVREEMD UIT DIT CLUBHUIS?
IK? SLANGE MIST! EN DAARBIJ, IK LEES GEEN STRIPS! DAT IS VOOR KINDEREN!
DAT KLINKT PLAUSIBEL WIE WIST ER HOE DAT JULLIE IN HET BEZIT WAREN VAN DEZE KOSTBARE STRIPCOLLECTIE?
GROOTMOEDIG STAAG EN DE GESCHOONHEARTIGE CHAMPETTER, MAAR DIE ZOUDEN ONS NOOIT BESTELEN.
WIE HET MINST WORDT VERDACHT, BLIJFT DIKWIJLS DE DADER TE ZIJN.
MEVROUW STANS, WE ARRESTEREN U VOOR DE INBRAAK IN HET CLUBHUIS VAN BRABANT STRIP!
LEKKER! JE MAG EEN VERDACHTE NOOIT DIRECT BESCHULDIGEN, PAK JE MOET LASTIGE VRAGEN STELLEN!
HENEER DE CHAMPETTER, BEKENT U DE INBRAAK IN HET CLUBHUIS VAN BRABANT STRIP?
IK ZAL JULLIE LEVEN BENEVENSSEN AFLUGGEN!
WEET U... HOOTHOOI... EN... HIHIHIHO!... WIE DE DADER IS, LEZER? HOE WEET U DAT?
POULET IS, ZONDER ZWING, EEN KIEKEN IN HET FRANS.
EEN CHAMPETTER? EEN GENDARME? NEE, T IS PANKEMAN, OCHARME!

catawiki

Wekelijkse Stripveilingen

bieden vanaf €1

- De Stripveilingen beginnen **elke vrijdag**
- Kavels lopen af op **maandag, dinsdag, woensdag en donderdag** vanaf **20:00 uur**
- Elke week **duizenden bijzondere strips** onder de hamer

catawiki.nl/stripveiling
catawiki.be/stripveiling

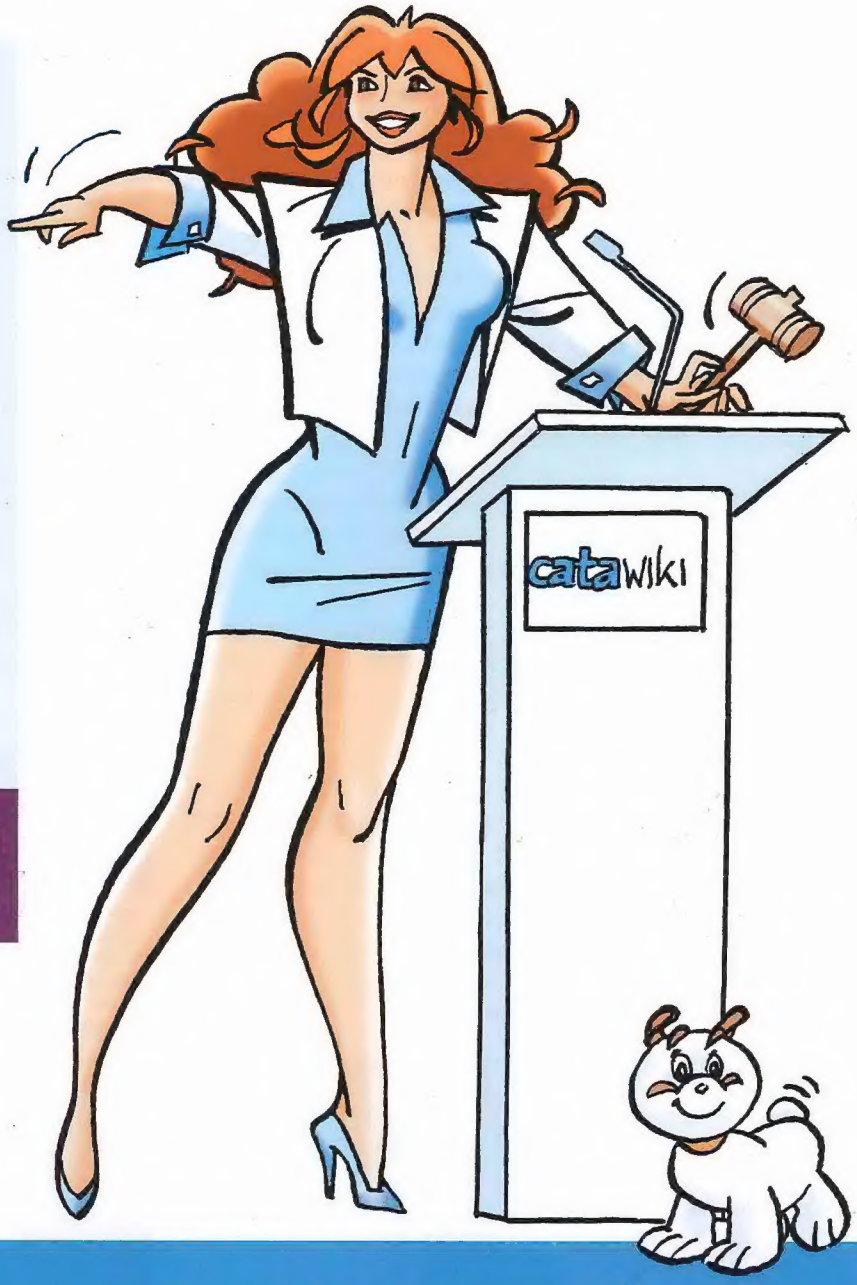

Wil jij ook je strips laten veilen?

- Hoge opbrengsten
- Lage verkoopcommissie
- Internationaal bereik
- Veilige verkoop

Kijk voor meer informatie op:

catawiki.nl/stripveiling/verkopen
catawiki.be/stripveiling/verkopen